ВІСТІ КОМБАТАНТА

4

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 1994

Printed by ***BESKYD GRAPHICS Ltd.***

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1994 Торонто – Нью-Йорк – Ч. 4 (189)

ЗМІСТ

КОМЕНТАРІ

ЛЮДИ, ПОДІЇ, ОПІНІЇ

ІСТОРИЧНІ РОКОВИНИ

НА ВІЙСЬКОВІ ТЕМИ

ВИЗНАЧНІ ВІЙСЬКОВИКИ

УКРАЇНЦІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

50-ТІ РОКОВИНИ БОЇВ ПІД БРОДАМИ В УКРАЇНІ

ДО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

4

1994

ВІСТІ КОМБАТАНТА

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк. Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the1st Ukrainian Division of the UNA, in assocoation with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Assosiation in Canada.

VETERANS' NEWS
P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1994 РІК:
В Канаді річна передплата 25.00 дол. В США і інших країнах 25.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC -- H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія:

Mr. N. Vesotsky
46 International Ave.
Salisbury North
S. Australia 5108

Коментарі

Мирослав Малецький

СХІДНА ЕВРОПА ЧЕРВОНІЄ

Багатьом так виглядає. Висліди виборів у дванадцяти останніх місяцях у державах, які належали до сфери совєтських впливів, включно з тими, що постали після розвалу Совєтського Союзу, повернули або підтвердили при владі комуністів і їх однодумців. На перший погляд можна подумати, що справді владна еліта "почервоніла". Приглянувшись ближче тому, чому так сталося та на як довго, картина міняється і не заохочує відповісти на це питання просто і коротко: так або ні.

Напочатку треба повернутись у недавнє минуле та пригадати причини упадку російської імперії. Спричинили його в першу чергу, між іншим, збанкрутована централько-плянова і керована економіка, тоталітарність режиму та колоніяльна залежність народів СРСР від центру в Москві.

На руїнах імперії новопосталі держави та ті, які щонайменше 50 років перебували під його наказами, почали шукати доріг, як вийти з кризи, в котрій їх залишили совєти. Економічно почалися пошуки за зразками реформ, спершу таких, які можна б було провести скоро і безболісно та які запевнили б населенню принаймні скромний життєвий стандарт. Політично проходили намагання завести демократичний лад та закріплювати свою державність.

Перехід з плянової до вільноринкової системи показався складним, нелегким і нескорим. Треба пам'ятати, що російська імперія, в останніх 70 роках в совєтській формі, плянувала державну економіку в такий спосіб, щоб Совєтський Союз творив одну геополітичну цілість, щоб всі реґіони держави були взаємно пов'язані та індустріяльно й комерційно одна від одної залежні. З проголошенням самостійних держав цей лад, що мав запевнити довготривалість імперії, завалився. Конверсія існуючих при упадку підприємств і відомств – це довгий процес, що вимагає капіталу й наполегливої праці. Фактично цей процес уже почався і хоч ще не виказує значніших поступів, все таки існує і, згідно з усіма ознаками, не вдасться його завернути.

Тим часом здезорганізована економіка, безупинно зростаюча інфляція та бідне забезпечення товарами першої потреби викликали невдоволення широких кіл виборців. До цього, як завжди в таких часах непевности й господарського хаосу, приходять до голосу анонімні для публіки персонажі, які звикли в "каламутній воді ловити рибу", та для яких нажива і збагачування – найголовніша мета. Цього покрою людей не бракує навіть між владними кадрами.

Методи панування Росії відомі, взглядно, повинні бути відомі, зокрема тим, котрим довелося жити під її диктатом. Але, як завжди і всюди, загал не пам'ятає довго їм заподіяного зла, а в декого, зокрема упривільйованих режимом, навіть збуджується ностальгія за "давніми добрими часами", які в дійсності такими не були. Це, що мусили мовчати, що повертався кількома наворотами голод, це, що за критику або невдоволення щодо режиму, каралось ув'язненням, засиланням на Сибір, масовими розстрілами – про це забулося!

Подекуди у владні структури в новопосталих державах попали – рідше – колишні десиденти, політичні в'язні; частіше – в колишній імперії політично непричетні. Їм не повезло. Вони встигли у взаємній нетерпимості розсваритися і забути, що в таких часах найбільше потрібно єдности.

У виборах у державах "близького закордоння" Росії "помагали" російські імперські аґенти та, найгірші з усіх, місцеві перевертні. Цього поганого намулу на здоровім тілі народу треба стерегтися. Він не малоосвічений, не затурканий, бідою пригноблений, лжепророками індоктринований комуніст, але свідомий і готовий на повну співпрацю з ворогом проти своєї держави.

Годі в короткій статті проаналізувати виборчі процеси та їхні висліди, але вичислені тут вистачають, щоб зрозуміти, чому і як тимчасово вдалося "відтерти" (реанімувати) збанкрутований комунізм.

А як в Україні? Мабуть, подібно, як в інших деяких державах, не виключаючи самої Росії. Кожному, хто значну частину свого життя провів на чужині, не легко коментувати події в Україні, бо йому не відомі деталі, він не живе щоденними надіями й сподіваннями народу. Все таки можна спробувати про дещо згадати, хоч би про демократію і її виборчий закон та вільноринкову економіку.

Демократія в клясичному розумінні – це влада народу і народ має право володіти. Пізніші теоретики вважають, що демократія оперта не так на владі народу, а радше на владі ухвалених законів, які запевнюють можливість безкровної зміни уряду. Вони, закони, запевнюють також права меншин, забезпечують рівність кожного перед законом, а особиста повна свобода ограничується тільки свободою співгромадянина. Демократія не доктрина, це більше спосіб життя і співжиття, а форми її бувають різні. Вистачає поверховно познайомитися з устроями західноевропейських та північноамериканських держав, щоб завважити різнорідність цих форм. Найчастіше різняться вони законами про виборчу процедуру, тобто за якими нормами вибирає народ своїх представників до парляменту та як формується виконавча й суддейська влади.

Підкреслюють, що закон про вибори в Україні в теперішній формі, мабуть, не знає прецедентів. Застосовуючи його положення, можна вибирати довго й без успіху. Вимога, щоб 50 відсотків плюс один з управнених виборців голосували та 50 відсотків плюс один голос віддали

одному кандидатові, щоб його вибрати, при неіснуючому примусі голосування, дуже утруднює закінчення виборів. В Україні перше голосування відбулося 27 березня, а ще цим виборам кінця не видно.

Досі обрана (неповна) Верховна Рада, є покищо у більшості лівих переконань. Виглядає, що вона стоятиме за поширенням своїх компетенцій коштом президентської влади. Нововибраний Президент, мабуть, є приклонником сильної влади уряду, бо уряд, який не зможе проводити в життя ухвалені закони – це не уряд, а хаос. Верховна Рада фаворизує самоврядування місцевих рад. Наголос на радах – це спадщина попереднього режиму, який послуговувався демагогічним гаслом: "Вся влада Радам!" Цей льозунґ назверх дуже демократичний, а в дійсності нічого не значущий, бо ради тільки потверджували рішення партійних властей.

Мрії про чистий соціялізм та застосування його до реального життя, мабуть, закінчилися у світі, принаймні в Европі. Теоретичний соціялізм показався нездійсненним, а проведення його в життя вимагає брутальної сили (приклади: більшовицький соціялізм і німецький націонал-соціялізм). Як доктрина, соціялізм нетерпимий і не визнає альтернативів. На Заході були й ще існують соціялістичні партії, часто з додатком якогось прикметника. В жодній країні в Европі, одначе, він не мав тривалого успіху.

Не від речі буде тут згадати, що соціялізм і соціяльні здобутки – це два різні поняття. Правда, що кличі про соціяльні покращання, зокрема для робітничої кляси XIX століття, найперше проголосили соціялісти. Але і правдою є їхня неспроможність провести їх у реальне життя. Прийшовши до влади, життя змушувало їх провіряти деякі основні заложення їх теорій. Доводилося відсувати їх реалізацію в майбутнє, котре в тім випадку ніколи не наступало. Від деяких треба було відмовлятися і більше не згадувати. Далекойдучі соціяльні забезпечення успішно проводили політичні партії центру або поміркованої правиці. Самі соціялісти, допавшись до влади, відзначалися безупинним множенням бюрократів, на платні котрих треба було видавати велику частину фондів, призначених на соціяльні свідчення.

Говорячи про вільноринкову економіку держави, слід собі усвідомити, що така, теоретично беручи, ніде в теперішньому світі не існує. Вільноринковість – це право на приватну власність, це свобідна ініціятива підприємців та приватного капіталу. Все таки вільноринковість, як дехто захотів би думати, не є зовсім вільною. Закони держави, професійні спілки та різні домовлення ограничують цю свободу. Найуспішнішою господарською системою показалася політика "соціяльного вільного ринку", практикована в Німеччині після закінчення 2-ої світової війни. Суть цієї політики в тому, що держава підтримувала приватну ініціятиву при відбудові Німеччини, знищеної війною, ограничуючи її тільки соціяльними законами, а інґерувала тільки тоді, коли державні економічні показники вказували, що господарську активність треба кореґувати або

скеровувати в інший напрям. Крім цього, в вільноринковому господарстві існують теж державні підприємства, а деякі продукти оголошується державним монополем.

Політичні спостерігачі підкреслюють, що в Україні постало забагато політичних партій. Вони ані числом членів, ані організованістю не годні протиставитися комуністам і їхнім супутникам. Приглядаючися до їх діяльности, не тяжко завважити, що змаг їх між собою, як і, зрештою, всього суспільства, не проходить лише лінією теоретичних ідеологічних різниць. Домінує тепер основне протистояння двох концепцій: тих, за українську державу, і тих, що проти неї, за імперію. Немає сумніву за ким буде перемога. Турбує, одначе, факт, що стільки часу й енерґії витрачається на боротьбу з імперськими шовіністами, замість їх ске-ровувати на економічне відродження.

Проминуло три роки від проголошення незалежности. Україна існує як самостійна держава. Її визнають в міжнародному співтоваристві. Україну вважають за потенційно потужну державу, котра може стати стабілізаційним чинником не тільки Східної, але всієї Европи. Дипломатія функціонує. Україну відвідує багато визначних і у своїх державах впливових людей. Без сумніву, багато з них їй прихильні. Під їх впливом, здається, політика ЗСА до України ґрунтовно міняється на краще. Економічно в Україні ще багато недоліків. Ясним стало, що ні попередня Верховна Рада, ні Кабінет міністрів не вив'язалися із своїх завдань. Більшість з тих владних людей збагачувалась та немов би сиділа "на плоті", тобто, слідкувала за тим, чия візьме (Росія чи Україна), щоб у відповідний час стати по стороні переможця.

Говориться про дружбу народів. На черзі підписання такого договору з Росією. На Заході існують договори дружби, але оперті на принципі рівности. Немає "старших" і "молодших" братів. Про "офіційні" мови між ними не говориться. Кордони відкриті, але митниці існують. На постійне поселення громадянина іншої держави вимагається дозволу місцевих властей. Хочеться вірити, що договір дружби з Росією не нагадуватиме переяславського чи радянського договорів. Слідкуючи за неприхильною політикою Росії до України, поширювані масмедіями і навіть політиками фальшиві відомості про неї, годі там добачити якійсь серйозні зміни відносно її сусідніх держав. Імперіяльні настрої далі домінують.

Наше сусідство з Росією – географічна конечність, і його ніхто не змінить. Хотілося б жити з усіма сусідами в добрій злагоді та мирі. Тільки, щоб вони зрозуміли, що насильницькі імперії віджилися, і що жодна імперія, котра впала, не відродилася. Це історична правда.

Завголовок цієї статті імплікує питання, чи почервоніло на Сході. Так, почервоніло, але ця червоність нагадує проміння заходячого сонця, яке ось-ось сховається за горизонтом.

Торонто, 30 серпня 1994 року

Іван Кедрин

УКРАЇНА Й АМЕРИКА

Коли після року урядування першого голови ради міністрів сучасної Української держави – Вітольда Фокіна – прийшов до влади Леонід Кучма, на сторінках "Вістей Комбатанта" появився коментар, в якому Кучму названо "прагматистом". Він, за фахом інженер машино-будівництва, був директором великої фабрики ракет з десятками тисяч робітників. Ясно, що такі особи ставляться до всіх справ з практичного, а не ідеологічного становища. Перша тодішня промова Леоніда Кучми зробила першорядне враження, він уперше з державно-політичної верхівки виразно натаврував українських "мафіозів" та заповів боротьбу проти них. На жаль, скінчилося на гарних словах. Кучма відійшов, бо, мабуть, він привик був діяти як технократ з мінімальною контролею над собою, а як прем'єр Уряду мусив рахуватися з Верховною Радою, слухати президента Леоніда Кравчука та діяти в атмосфері розполітикованого партійницького світу з його амбітними політиканами.

Ото ж "мафії", що народилися в епосі Фокіна, росіянина, який проте добре володів українською мовою, залишилися по нинішній день, розкравши державне майно буквально на мільярди твердої валюти, експортуючи за кордон продукти великого українського промислу та записуючи зиски на своїх приватних рахунках у західніх банках. Це довело до ситуації, що по нинішній день нема в Україні підкладу під рідну валюту – гривну, що її надруковано в Канаді і переховується у Національному Банку в Києві. Без належного підкладу – Міжнародний Валютний Фонд не визнає нової валюти і не затвердить її офіційної реляції до долярів і рубля.

Це так мимоходом. Відійшов був Леонід Кучма з посту голови Уряду з маркою русофіла, яку причеплено йому в наслідок підписання ним "економічного союзу" з Росією. Ми тут, у західній діяспорі, ніколи не побачили повного первісного тексту того "економічного союзу", але знаємо, що Кравчук і Верховна Рада відкинули в ньому все те, що могло загрожувати державній незалежності України. (Білорусь погодилася на спільну з Росією валюту – рубля і Центральний Банк у Москві, і насправді перестала існувати як незалежна держава, втративши її авторитет). Тому в Україні і в українській діяспорі був острах перед поворотом Леоніда Кучми до влади – вже на пост президента.

Автор цих рядків порівнював у своїй статті у щоденнику "Свобода" в Джерзі Сити, вигру Кучми у президентських виборах в Україні з вигрою Била Клінтона в Америці, і прогру Леоніда Кравчука з прогрою Джорджа Буша. Кравчук в Україні, як і Буш у ЗСА, злегковажив собі свого суперника. І в Україні, як і в Америці, в останніх президентських виборах рішила економіка. Очевидно, виграв Леонід Кучма ще й тому, що він більше подобався південним і східним областям України з великим, чи навіть більшим відсотком росіян, як на Донеччині.

Але Леонід Кучма приємно розчарував песимістів, які попадали в паніку на вістку про перемогу Кучми. У своїх перших заявах і в розмові з журналістами він ствердив, що не ділить України на "західну" і "східну" ані на "південну" і "північну", бо Україна одна, неподільна. Заявив теж, що його відношення до Росії буде таке, як відношення до всіх держав, які визнали державність України. Ті заяви Кучми знайшли послух в усьому українському самостійницькому народі та водночас, як про це звітували телевізійні станції в Америці, "розчарували" Михаїла Ґорбачова, формально приватну особу, насправді сіру еміненцію в Москві чи пак у гарній підмосковній дачі.

Але Леонід Кучма, який все ще слабо говорить по-українськи, намагається щораз краще говорити, і який має росіянку за дружину, викликав бурю протестів в Україні своєю заявою, що хоч українська мова є мовою державною, то в областях з великим відсотком росіян можна в установах користуватися російською мовою. Настав острах, що Кучма хоче завести в Україні державну двомовність, – голосно запротестувала Спілка Письменників, організація "Просвіта" й інші організації і та справа затихла.

Леонід Кравчук перейде до історії як першорядний президент України перед зовнішнім світом, – він робив дуже добре враження своєю поставою, діловим висловом та безкомпромісовістю, коли йшлося про сам принцип державности України і недоторканости її кордонів. Був сумнів, чи Леонід Кучма, кращий практик з більшим зрозумінням економіки, зуміє зберегти той назверхній престиж, що його створив Кравчук. Покищо він склав і тут іспит. Він розмовляв із різними, прибулими в Україні, західніми достойниками, між ними з американським віцепрезидентом Аль Ґорем, який в імені президента Клінтона запросив його, Кучму, на приїзд з "державною візитою" до Вашінґтону під кінець листопада цього року.

Поява на політичному овиді Росії екстремістів типу "російського Гітлера" – Жириновського – значно протверезила проросійську орієнтацію американської закордонної політики. Воно проявилося у гарному привіті , що його Билл Клінтон переслав Кучмі з нагоди його вибору на президента України та, зокрема, в окремому Зверненні до українського народу з нагоди трирічних роковин проголошення незалежности України. Звичайно, це куртуазійні фрази, але було у тому Зверненні також дещо конкретне і позитивне. Було ствердження, що існування незалежної держави України є також в інтересі Америки, підкреслено, що він, Клінтон, палко поручав на останній конференції Великої Сімки (семи найбільш промислових країн світу) признати Україні поважну економічну допомогу (4 мільярдів долярів), була пригадка підписання у Москві "тридержавного договору" (Америка, Росія й Україна), у якому Кравчук підписав зобов'язання щодо без'ядерного характеру збройних сил України, а ЗСА й Росія запевнили, що ненарушними будуть кордони

України, була навіть приязна куртуазійна загадка про Тараса Шевченка, який мріяв про "праведний закон Вашінґтона" – себто про демократичний устрій України.

Що торкається демократії – то це окрема болюча проблема України. Де і коли та як мав український народ навчитися, що це таке демократія? Від Переяславського договору у 1654 році по березень 1917 року перебувала Україна під владою царів з династії Романових. Упадок царату дав Україні шанс зірвати пута неволі, прийшов трирічний епізод Української Народньої Республіки, включно з коротким епізодом Гетьманату й Директорії – той трирічний період був заповнений подивугідними проявами геройства, але й жалюгідними проявами отаманії, щораз нової зміни влади й режиму та відносин, в яких Центральна Рада, український революційний парлямент, поруч із своїми чотирьома Універсалами була ареною партійницької демагогії і переліцитовування большевицьких гасел – власними гарними назверх, але реально безвартими гаслами. Це не була демократія і тим паче загирилася пам'ять про тінь демократії доби УНР – у поверх 70-річному перебуванні у большевицькому пеклі. Народовецький рух, народжений в особі Михаїла Ґорбачова, який перетворився у рух за державне визволення – прошив дійсність України, як блискавка, яка закінчилася всенародним референдумом 1 грудня 1991 року. Це було чудо, що його українські люди стрінули евфорією: маємо державу! Яка це була держава, коли в Україні перебувала ще поверхмільйонова російська армія, коли валютою був російський рубель і коли ввесь адміністраційний апарат був успадкований від "Радянської" України? За три минулі роки діставали ми ще раз-ураз докази існування в Україні адміністраційно-політичного хаосу, в якому постали 28 політичних партій з мінімальним членством, але з головами, які сповнені персонального амбіціонерства. Постав був Народний Рух України – це не була партія, а дійсний "рух", який здобув собі признання й авторитет у всьому західному міжнародному світі. І той гарний Народний Рух перетворено в політичну партію на послугах одного – колись репресованого – діяча, патріота, але хаотика, який не мав даних стати державником, лідером, і не став ним. Прийшли вибори до нової Верховної Ради з надією, що вона буде кращою від тієї давньої, яка народилася ще в ері Михаїла Ґорбачова, проголосила спершу суверенність, потім незалежність України, підготовила чудо згаданого референдуму, але потонула в морі пустих слів: по нинішній день Україна не має своєї конституції і по нинішній день не має рідної, Міжнародним Валютним Фондом визнаної, валюти.

Минулася, слава Богу, первісна евфорія і минулася жалюгідна мода казати: "Тепер є свобода, мені вільно не працювати". Трирічне існування державности закорінило в широких колах суспільства в Україні віру у власну державу. Це стосується не тільки українців, але й росіян, поляків, жидів, татар і всіх інших меншин, – бо ніхто з них не хоче панування

Москви, ані червоної, ані білої. Але сучасний політичний образ України не є веселий. Партійницьке засліплення довело до прогри демократичного табору виборів до Верховної Ради. Вся її верхівка опинилася в руках комуністів під різними назвами. У таких відносинах і умовинах прийшов до влади Леонід Кучма, як новий Президент. Президент Америки Билл Клінтон переслав його гарний привіт з перемогою Кучми, а з нагоди третіх роковин проголошення державної незалежности України проголосив окреме Звернення до українського народу з прославлюванням тамошньої демократії. Воно звучить нам, які краще знаємо дійсність в Україні, як глум, але, може, таке уявлювання собі України західним світом матиме благодатний вплив на протверезіння земляків, які довели до такого стану, що у Верховній Раді не стало найкращих відомих нам тамтешніх діячів, як Михайла Гориня, Дмитра Павличка, Раїси Скорик – щоб назвати тільки троє осіб.

Хто з канадських чи американських туристів, які їздять на Україну, добре пізнали вже тамтешні відносини і, вертаючись, заявляють, що вони оптимісти. І ми оптимісти. Наш оптимізм коріниться саме у свідомості, що Леонід Кучма – прагматик, що він має більше зрозуміння для конечности позитивного закінчення економічної кризи та що існує такий здоровий інстинкт народу, який доводитиме до покращування відносин. Але той оптимізм не виключає глибокої журби, якими будуть конкретні дії Леоніда Кучми? Якщо він дійсно змагатиме до зосередження у своїй президентурі більшої влади всупереч комуністичним впливам у Верховній Раді – то ввесь український конструктивний табір в Україні і вся патріотична українська діяспора підтримають його. Але є ще інші причини журби. Останні вістки з України інформують, що Леонід Кучма проводить глибокі й поважні зміни у державній верхівці в Україні та в дипломатичному корпусі. Відійшли міністер закордонних справ Зленко, міністер культури Жулинський, міністер оборони Радецький, міністер освіти Таланчук і інші. Кожна нова мітла поквапна до замітання. Кожний новий президент хоче мати в уряді "своїх" людей. Це не значить, що ті нові люди будуть гіршими, але вони нам тут невідомі і жаль за тими, які були добрими і нам відомими, як був ним Зленко. Кажуть – нема незаступних людей. Це невірно. Всі речі роблять люди і коли людина зміняється – приходить інше діло. В історії українських громад в Канаді й Америці чимало доказів, що зміна осіб на видатних становищах погано відбилася на долі тих установ. Російська поговірка говорить: "Увідім – сказал слепой". Ми тут, далеко від України, тільки духом і думками з нашими земляками на великих просторах України, але, як громадяни Канади чи З'єднаних Стейтів, не маємо впливу на хід тамтешніх подій і коли деякі середовища з діяспори хотіли активізуватися політично в Україні, то баланс виявився недобрий. Інша річ, що наші земляки в Україні назагал дуже нерадо слухають порад: знаємо деяких західніх економістів і людей із світу бизнесу, які нарікають на труднощі праці і співпраці на території

України. Висновок: будьмо оптимістами і не розпачаймо, коли в Україні діється не все так, як ми бажали би собі. Коли писані ці рядки – Верховна Рада в Україні перебуває на літніх вакаціях. Дуже цікаво і важливо, як складуться взаємини між Кучмою і Верховною Радою. Цікаво і важливо, чи, коли і як піде праця над конституцією України і над економічними реформами. Ці дві проблеми є сучасним політичним та економічним пріоритетом. Якщо Леонід Кучма зрушить їх з мертвої точки і конструктивно поладнає – запишеться золотими буквами в історію України. Але бавитися у ворожбитство – неповажно.

Відносини в Україні невеселі, але можна потішитися, що і в Росії вони чи не ще гірші і в Америці прикрі. В Росії злочинництво набрало міжнародного розголосу. А в Америці атмосфера неприємна, бо теперішній президент Билл Клінтон – людина хитка, нерішуча, щораз зміняє свої рішення, за своїм світоглядом лівий ліберал має добру волю, але якось невміло приступає до реалізації великих проєктів, як ось – заведення в Америці генерального державного забезпечування здоров'я громадян. У Конґресі опинилися вже три такі проєкти – ні один не має шансів перейти в його теперішній формі. Найбільша журба законодатців – велетенські кошти такої реформи, острах перед збільшенням державної контролі над жит-тям громадян та невідхильний зріст і так несамовитої в Америці бюрократичної процедури. Клінтон наполягає, щоб таки закон перевести як-найшвидше, але справа вимагає довгого часу для її всебічного розгляду і для створення необхідної психологічної настанови.

А в ділянці злочинства ситуація в Америці така, що в цьому році в одному Ню-Йорку згинули на вулицях близько 550 осіб від злочинних пострілів. Схвалено закон проти злочинства з призначенням трьох з половиною мільярдів долярів на збільшення поліції, будову нових в'язниць і т. п. цілі, але дуже ліберальне американське сусідництво сприяє розвиткові злочинів.

Кілька днів тому, під кінець серпня 1994 року, появилася в "Ню Йорк Таймсі" на всю сторінку ревеляційна стаття про діяльність на терені ЗСА, особливо в Ню Йорку, російських "мафій", при чому та діяльність прийняла вже такі страхітливі розміри, що у F.B.I. відкрило окремий Відділ боротьби з отими російськими зорганізованими бандитами, при чому всі аґенти того Відділу володіють плавко російською мовою.

Коли таке діється в Росії і на терені Америки – годі дивуватися неполадкам в Україні, державність якої все ще переходить стадію дитячих недуг.

"Якщо ми хочемо, щоб нас поважали, ми повинні навчитися поважати самі себе".

Павло Загребельний, письменник

Олена Губіна

НОВА КОМАНДА КИЇВСЬКОЇ ВЛАДИ

Ще напередодні президентських виборів важко було прогнозувати, що перемогу здобуде Леонід Кучма. Так само непросто було уявити, як болісно сприймуть поразку Кравчука досить широкі верстви людей. І справа, мабуть, була не лише в тому, що в державі мінялися перші особи. Зрушувалися цілі пласти, коли одна команда влади змінювала іншу.

Леонід Кучма не міг знову припуститися тієї ж помилки, яка коштувала йому свого часу крісло Прем'єра. Він більше не збирався очолювати команду своїх опонентів. І тут йому міг посприяти досвід минулої відставки. Звільнений 1993 року Президентом Кравчуком, Леонід Кучма міг пересвідчитися, хто в президентських і урядових структурах розділяв його позиції, а хто поспішав одразу відвертатися.

У середині липня в Києві почалася велика чистка. До певної міри вона була навіть серйознішою, ніж та, коли від політичної арени відходила КПУ. У той час владні особи просто мінялися кріслами, тепер почалася зміна цілих поколінь політиків. За словами членів кучмівської команди, старих чиновників треба було усувати хоча б для того, щоб розірвати ті зв'язки, які десятиліттями обплітали українське суспільство.

І тут зразу варто згадати, що термін "кучмівська команда" не досить правомочний. Була своя команда під час виборчої кампанії. Однак владної команди, яка б могла обійняти всю владну верхівку, Кучма все-таки не мав. Команду нові люди мали утворити у майбутньому.

Свого часу слідом за Кучмою з уряду звільнили міністра Кабінету міністрів Валерія Пустовойтенка. Людину порядну й освічену, колишнього мера Дніпропетровська, головним недоліком якої тодішня влада вважала перебування на позиціях опального екс-Прем'єра. Під час президентської кампанії він очолив виборчий штаб Кучми і зрештою привів його до перемоги. За нового Президента Валерій Пустовойтенко повернувся на посаду міністра Кабінету міністрів. А заразом отримав можливість провести зміни в тих структурах, які десятиліттями залишалися стабільними і власне управляли Україною. Йдеться про апарат Кабінету міністрів. І вже 12 серпня з подання Пустовойтенка постановою Кабінету міністрів була затверджена нова структура його апарату.

Другою особою, яка 1993 року пішла з уряду слідом за Кучмою, щоб повернутися у його президентську команду, є колишній керівник прес-центру Кабінету міністрів Дмитро Табачник. Це саме йому належить фраза, що нинішня президентська команда в Україні є однією з наймолодших у Европі. Сам пан Табачник ледь досяг віку Ісуса Христа. Історик за освітою, колишній професійний журналіст, головний редактор одного з київських видань, нині він обіймає посаду глави адміністрації Президента. Отже, як і Пустовойтенко має самий прямий вплив на кадри. Людина амбітна і честолюбна. Дмитро Табачник, схоже, вміє переконувати Кучму

у підтримці багатьох своїх пропозицій. Характерно, що протягом двох місяців після виборів Кучма так і не з'являвся на широкі президентські прес-конференції. Натомість від його імені це робив Дмитро Табачник. Кучма не зумів стати оратором, зате Табачник вміє переконувати масмедії в існуванні інших президентських достоїнств.

Ще одному членові колишнього кучмівського Уряду Президент запропонував повернутися на політичну арену. Йдеться про економіста-реформатора Віктора Пинзеника. Він міг очолити групу президентських радників у питаннях економіки. Але пан Пинзеник відмовився. Про причини можна лише здогадуватися, але найвірогідніше припущення полягає в тому, що він хоче бути не лише творцем, але й реалізатором економічних реформ. Можливо – прем'єр-міністром чи віце-прем'єром із широкими повноваженнями.

Однак місце Прем'єр-міністра нині зайнято досить вагомо. Віталій Масол обійняв його в останні дні президенства Кравчука. Але і Кучма не поспішив із ним розлучитися. І досить серйозно поклався на нього під час формування нового Уряду.

Зірка Віталія Масола "засяяла" восени 1990 року, коли голодуючі студенти розбурхали всю Україну, домагаючись його відставки. Масол відступив від посади Прем'єра. Але владні важелі залишалися за ним. Досить великої популярности він здобув у середовищі новонароджуваних підприємців, котрі користалися його консультаціями. Зійшовши з верхівки старої влади, він потрохи почав завойовувати владу нову. Соціялісти вважають його "своєю людиною". Але подібне можуть сказати й ті директори вугільних та металургійних підприємств, які орієнтуються на ринок. Досі ми знали багато прикладів зміни політичних орієнтирів, уособлених в окремих людях. Масол засвідчує можливість докорінної зміни економічних позицій. Найчастіше характеристика, яку йому дають, обмежується словом "професіонал".

Коли Кравчук призначив Масола Прем'єром, багато хто коментував, що таким чином він намагається утвердити своїх людей. Сьогодні від таких висловлювань утримуються, не маючи для цього підстав. Як і щодо колишнього шефа Служби безпеки України Євгена Марчука, якого Кравчук призначив віце-прем'єром. Тоді існувало двоє припущень, навіщо це робилося. Одно таке: Марчук – це, так би мовити, "останній постріл", яким можна спробувати вибити ціль. А "ціль" – це опанування криміногенною ситуацією, котра фактично стала неконтрольованою з боку влади. Злочинні угрупування в окремих випадках почали перетягати на себе і саму владну ковдру. Марчук і його служба найкраще були поінформовані про всю ситуацію в державі. Окрім того сам Марчук вирізняється аналітичним складом розуму, спроможний оцінити ситуацію і керувати нею.

Було інше припущення. Таке, що Марчука "прибрали" з посади голови СБУ, щоб саме і відірвати його від усієї інформації. Але яке б не

було найвірогіднішим, широкі зміни в політиці Президента Кучми почали відбуватися саме по лінії правоохоронних органів. Кучма усуває Андрія Василишина з посади міністра внутрішніх справ і на його місце призначає колишнього працівника СБУ Володимира Радченка, котрий очолював управління боротьби з організованою злочинністю. Саме у ті дні Кучма, виступаючи перед правоохоронцями, говорить про випадки співпраці деяких працівників органів внутрішніх справ з мафіозними структурами. Таким чином Службу безпеки підключили до наведення порядку в самих правоохоронних органах.

Особу самого Радченка навіть члени кучмівської команди не схильні оцінювати однозначно. Один із "соратників" Президента на виборах колишній дисидент Володимир Малинкович навіть відмовився працювати з Кучмою, почувши про призначення Радченка. Оскільки той свого часу переслідував політичне інакомислення. Але, схоже, сьогодні на карту поставлені надто великі цілі і відступати у цій справі просто нема куди. Нині справді є шанс у боротьбі із злочинністю: дії нової влади важко прогнозувати.

Указом нового Президента від посади міністра зовнішньо-економічних зв'язків був увільнений "злий геній" Президента колишнього. А саме – Олег Слєпічев. Його називають фігурою одіозною і напряму пов'язують з так званою "торговельною фінансовою групою", котра тривалий час панувала в Україні. Звільнюваний з різних посад попередніми Прем'єрами, Слєпічев досі ніколи не бував остаточно усуненим від влади.

Його посаду обійняв молодий міністер Сергій Осика. І проголосив, що спрямовуватиме свою роботу на виконання чотирьох основних програм. Серед них – цілковите сприяння експорту, але на умовах неодмінного повернення валюти в Україні. А також – скорочення імпорту, який сьогодні в Україні надто великий. Разом із цим – відміну різних пільг і квот суб'єктам зовнішньої торгівлі, які фактично розкрадали державне майно.

Трьох прем'єрів пересидів міністер закордонних справ Анатолій Зленко. Людина імпозантна і освічена, він не поринав у "придворні інтриґи". Відносно він мало й чим запам'ятався. Принаймні зовнішньо-політичні можливості України здебільшого залишалися невикористаними. Тривалий час ми вели "окопну оборону", навіть не мріючи про наступ. Тепер виконуючим обов'язки нового міністра призначений Геннадій Удовенко. Це дипломат зі стажем, який представляв Україну В ООН, потім був послом у Польщі. У своїх інтерв'ю не поспішав ховатися за "дипломатичну посаду", відмовляючись від оцінок і позицій. Однозначно відстоював незалежну Україну, рівноправні стосунки з усіма державами, в тому числі і з Росією. До речі, перший "екзамен" Геннадій Удовенко повинен скласти, готуючи новий міждержавний політичний договір України з Росією. Поки що, за деякою інформацією, нашим

експертам вдається уникати у цій справі сильного тиску російської сторони.

Сенсацією останнього часу можна вважати і призначення цивільної людини новим міністром оборони. Це Валерій Шмаров, який досі працював віце-прем'єром і опікував військово-промисловий комплекс. Напередодні призначення Масола заступник директора Інституту світової економіки Олег Соскін високо оцінив здібності Шмарова, вважаючи їх прийнятними навіть для призначення Прем'єром. На посаді міністра оборони він може добре орієнтуватися не лише у зовнішньополітичних питаннях, проблемах розподілу Чорноморської фльоти, але й в організації скорочення армії, яка є сьогодні чи не найбільшою в Европі. Працюючи в уряді, Шмаров займався питаннями ядерного роззброєння. Його називають людиною, яка здатна приймати рішення і домагатися їх виконання.

Таким чином протягом півтора місяця Леонід Кучма змінив усіх силових міністрів. Але неясним залишається одне важливе питання: хто саме поведе економічні ринкові реформи, які були обіцяні. Своїми указами Кучма підпорядкував собі всю виконавчу владу, а також структури місцевої влади. Чи хоче він узяти координацію реформаторської роботи на себе особисто? За словами радника Президента з питань макроекономіки Анатолія Гальчинського, Кучма – прагматик, а час програм уже минув. Сьогодні потрібні конкретні проєкти і пропозиції. Його команда готова прислухатися до всіх розумних.

Сьогодні Кучму все більше обмежує час. Уряд Юхима Звягільського так довго тримав ціни, що вони неодмінно вибухнуть за Віталія Масола. І хоча населення України вже звикло до подібних "шокових ситуацій" і 70 відсотків громадян пристосовуються мати інші приробітки до основної зарплати, нерви можуть не витримати і в найбільших оптимістів.

Але стартові можливості для реформ сьогодні також гарні. Інфляція досягла найнижчого за останній час рівня – 1,2 відсотка.

Київ, 30 серпня 1994 р.

Люди, події, опінії

Василь Федорович

В ТІНІ ПЕРЕЯСЛАВА

Тяжке мілітарне й політичне положення України в половині 17 ст. приневолило гетьмана Богдана Хмельницького заключити в 1654 р. з московським царем Олексієм – Переяславську угоду, яка всупереч намірам і волі гетьмана стала в результаті гробом української державности, а її лиховісна тінь досі висить над Україною.

Переяславська угода від самого початку була джерелом непорозумінь і конфліктів між Україною і Московщиною. Це показалася вже при церемонії складання присяги для скріплення договору. Хмельницький, спираючись на польську практику, вважав, що присяга має бути двостороння в тому розумінні, що українці будуть присягати на вірність цареві, а цар у своїй присязі потвердить приречення захищати Україну перед поляками та респектувати козацькі права і привілеї. Але царський посол, боярин Батурлін, відмовився присягати в імені царя, кажучи, що московський цар, на відміну від польського короля, є абсолютним монархом і це було б нижче його гідности присягати своїм підданим. Приголомшений і вражений такою заявою Бутурліна, Хмельницький відмовився йти до церкви присягати і загрозив, що відступить від договору. Проте Бутурлін стояв твердо при своїй заяві. Вкінці Хмельницький і козацька старшина, боячись стратити царську поміч проти Польщі, хоч-не-хоч погодилися на односторонню присягу вірности цареві.

Сама стилізація договору (до речі: оригінал затратився, а його текст відтворено на підставі копії, правдоподібно пофальшованої) була двозначна і неясна. Звідси розбіжність в його інтерпретації. Українці розуміли, що це тимчасовий мілітарний союз, який в нічому не нарушував суверенних прав України і мав однаково зобов'язувати обі договірні сторони. Для москалів – це взагалі не був договір, тільки добровільне приєднання України до Московщини, яка відразу старалася використати його як перший крок до окупації, а потім повної ліквідації Козацької Держави.

Переяславський договір довів до ряду нещасть, що впали на Україну. Перш за все, користаючи з того, що згідно з договором Москва мала збройно боронити Україну й негайно виступити проти Польщі, московська військова залога під проводом окремого воєводи обсадила Київ, а згодом після смерти Хмельницького, за гетьманування його сина Юрася, дальші військові залоги розмістилися ще в Переяславі, Чернігові, Ніжині, Брацлаві й Умані. Це було великим обтяженням для скарбу України. Далі, всупереч постановам договору, московські воєводи стали вмішуватися в справи внутрішньої української адміністрації. Між іншим, тоді обмежено владу гетьмана, якому відібрано право самостійно призначати й усувати старшину. Що більше? Навіть українську церкву примушено перейти під зверхність московського патріярха.

Після трагічного бою під Полтавою в 1709 р. царі приступили до насильної ліквідації козацьких державних установ: в 1764 р. знесено Гетьманщину, в 1775 р. зруйновано Запорізьку Січ, а останнього кошового Петра Калнишевського заслано на Соловки. Україна перестала існувати як окрема державна одиниця, її під назвою Малоросії включено до російської імперії й заведено новий адміністраційний лад через поділ на губернії, подібно, як це було в цілій Росії. Одночасно почалося переслідування провідних українських діячів враз із висилкою їх на Соловецькі острови та інші місця покарання на далекій півночі. З другого боку, льояльних козацьких старшин царський уряд наділяв боярськими привілеями та великими земельними маєтками. Таким чином провідна українська верства, що залишилася на волі, перейшла на службу імперії й перестала турбуватися долею України. Правда, тут і там траплялися між ними українські патріоти, які ще думали про відродження української держави, але їх було загалом мало, а до того вони скривалися зі своїми думками і діяли дуже обережно, щоб не наразитися на царський гнів і переслідування.

Українська еліта потонула в російському морю, а залишилося ще селяиство, що зберігало українську мову та заховувало рідні звичаї і традиції, але воно не могло мати впливу иа політичие життя.

Щоб здавити до решти всякі прояви українства, цар Олександер II Емським указом з 1876 р. заборонив друк і поширювання книжок в українській мові. В результаті остаточним наслідком Переяславської угоди було повне обезголовлення українського народу як державної нації і перетворення її в якусь безформну етнографічну масу, байдужу до національних проблем і нездібну до державнотворчих чинів. Коротко – зникла Україна і українці, а залишилася Малоросія або Південь Росії з "малоросами" чи пак "хахлами", яких у кращому випадку москалі "протекційно" називали "молодшими братами", які нібито знайшли своє щастя в єдності з великоруським народом.

Справді можна вважати чудом те, що після російської революції в 1917 р. та, як виглядало, несвідома маса видала з себе людей, які зуміли створити державу – Українську Народню Республіку, що мала всі передумови жити і розвиватися. Але тут знову з'явилась тінь Переяслава. Москалі, тим разом як російсько-большевицькі "визволителі", в противагу до УНР проголосили в Харкові свою ніби самостійну комуністичну державу – УССР, що мала продовжувати традиції і політику колишньої царської "единої неділимої" Росії.

Почалася доба большевицького терору, голодомору, переслідування з в'язницями, розстрілами та вивозом до сибірських концтаборів, загальна русифікація після спровокованої "українізації", а врешті повна ліквідація селянства, що все таки було заборолом українства. Народ був немов спаралізований постійним страхом; всі мовчали, нікому не довіряли, назовні "благоденствували" й вихваляли "батька народів". Тоді, як москалі на Україні, одягнені в тоґу вищости й самопевности, поводилися як панівна кляса, в українців витворився якийсь комплекс неповноцінности, що в багатьох випад-

ках покутує донині, коли, напр., українські "патріоти" далі користуються російською мовою, хоч знають свою рідну – українську.

Нині українці свідомі того, що Переяславський договір – це початок їхньої понад 300-літньої неволі і колоніяльного гніту. Внаслідок поганого досвіду з Переяславом в українців зародився брак довір'я до Москви; при всяких переговорах з нею вони обережні, щоб не попасти в пастку, навіть, якщо б це виглядало корисним для України. В грудні 1991 р. Кравчук звітував на пресовій конференції в Києві про підписання договору про створення СНД, в основному на умовах корисних для України, а проте його обвинувачували, що він пішов слідами Хмельницького (Переяслав) і продав українську суверенність. Такий закид до певної міри оправданий, бо історія показує, що Росія часто ламала дані обіцянки. Тому, напр., при дебатах над ядерною зброєю Україна ставилася з застереженням до російських ґарантій безпеки, вважаючи їх безвартісними так, як царські обіцянки з 1654 р. Так само сумний досвід з большевицькою аґресією в 1917-20 рр. заставляє Україну спертися на власні збройні сили. Отже не дивно, що Україна, перша з держав СНД, всупереч тискові з Москви взялася за організацію окремої української армії.

Щоб раз назавжди позбутися злопам'ятної спадщини Переяславської угоди, на урочистих зборах в Переяславі в 1992 р. офіційно анульовано Переяславський договір з 1654 р.

Проте москалі далі, покликуючись на Переяславську угоду, не хочуть погодитися з існуванням самостійної України й шукають різних способів, щоб підважити її незалежність або бодай розчленувати її територію, то значить відірвати від неї Донбас, Крим, Причорноморщину, а навіть Закарпаття. Коли в 1954 р. Верховна Рада СРСР з нагоди 300-ліття об'єднання України з Росією" приєднала Крим до України, то тепер російський парлямент, на вимогу націоналістичних кіл під проводом Руцького, заквестіонував леґітимність акту з 1954 р. і зажадав прилучити Крим до Росії. До того ж на допомогу тим імперіялістичним політикам приходять російські історики. Вони, як і раніш, поширюють всередині і закордоном, головно на Заході, "науково обосновану" пропаґанду про те, що нема ніякої України, давня назва "Русь" ідентична з нинішньою Росією, Київ – це матір руських, тобто російських городів, а українці, які не мають тривалої державної традиції, це просто "малороси", а Переяславська угода – це ніякий міжнародний акт, це тільки задоволення загального бажання українського народу навіки об'єднатися з Росією, бо тільки в єдності з російським народом він знайшов своє щастя.

Російські політики і історики признають, що приєднання України до Росії є основою росту російської імперії, яка завдяки тому стала европейською потугою. В їх розумінні Єльцин, який визнав незалежність України в грудні 1991 р., є зрадником російських інтересів. З такими обвинуваченнями виступили проти нього Руцькой і Хасбулатов. Руцького особливо турбує доля Криму, Севастополя, Одеси та інших причорноморських реґіонів, що їх колись царі здобули від Османської імперії і сколонізували як "Нову Росію". Ці терени для Росії важливіші, ніж Транскавказія, центральна Азія або Балтійські держави. До речі, колонізація України почалася як наслідок

Переяславської угоди. Сьогодні на Україні є великий відсоток росіян (яких 20%), якими Росія хоче опікуватися й боронити перед "кривдами з боку українських націоналістів". Тому коли інші кол. сов. республіки при змаганні до незалежности підкреслювали національне питання, то Україна наголошувала більше на саму державність в тому розумінні, що вона є державою всіх національностей, що живуть на її території. Таке становище було правильне й тому під час референдуму в грудні 1991 р. російська меншина голосувала за незалежність України (Донбас – 84%, Крим – 54%).

В останніх роках існування СРСР, особливо після проголошення українським парляментом суверенітету України в липні 1989 р., російсько-українські взаємини почали входити в нову стадію. В листопаді 1990 р. голови парляментів Росії і України, Єльцин і Кравчук, зустрілися в Києві для підписання договору про приязнь між обома народами й тоді Росія визнала суверенітет України. Проте, тоді це ще виглядало як внутрішня політика СРСР, це був тактичний союз між двома провінційними лідерами, які продемонстрували, що хочуть поминути центр в Москві і Горбачова. Але церемонія в Маріїнському палаці в Києві мала глибоке символічне значення, бо ж це вперше після трьох століть російського панування над Україною представник Москви приїхав до Києва, щоб визнати рівноправний статус України.

Після повороту до Москви, Єльцин, на загальне здивування й обурення російських патріотів, які ще не позбулися підсиленого Переяславом імперського дурману, заявив, що Росія у власному інтересі не хоче більше бути центром імперії ані "старшим братом" для України.

В 1991 р., після розвалу СРСР і проголошення незалежности України, взаємини між Україною і Росією силою обставин змінилися: з внутріш-ьосоюзних вони стали взаєминами зовнішньої політики, на місце колишніх союзних інтересів тепер вступили національні і державні інтереси. Аж дивно, кол. комуніст Кравчук став символом національної єдности. У взаєминах з Росією Кравчук вміло комунікувався з Єльцином, хоч цей має внутрі опозицію, спеціяльно, якщо мова про Україну. З подібною опозицією мусів рахуватися теж Кравчук і він часто тут наражувався на гострі докори з боку націоналістів. Загал українського населення не дуже цікавиться боротьбою за владу в Росії, але Кравчук бачить, що прихід до влади противників Єльцина може бути катастрофою для України. На одних зборах "Руху" Кравчук влучно змалював ситуацію в Москві і її вплив на Україну: "Якщо в Москві в четвер мороз, то в п'ятницю він буде в Києві. Після Єльцина може прийти Жириновський".

Відомо, що негайне й безумовне визнання Єльциной незалежности України стрінулося з протестом деяких російських політиків (Руцькой, Хасбулатов). Їхні заяви викликали в Україні зрозуміле занепокоєння і посилили сумніви щодо політики Єльцина. Його стали підозрівати, що він навмисне заохочував своїх противників давати контраверсійні заяви для більшого політичного тиску на Україну. Хоч Єльцин часто заявляв, що Росія зрікається колишньої імперіялістичної політики, то Україна все ще відчуває ту "ім-

періялістичну хворобу". Росія намагається всіма силами сконсолідувати СНД, наразі тільки економічно, а де далі й політично; крім того, вона вважає себе наслідницею СРСР і має претенсії контролювати мілітарно держави "близького зарубіжжя" й утримувати в них свої залоги. Ті пляни Росії, очевидно, неприйнятні для України, вони нагадують їй Переяслав і 300-літню неволю.

Створення СНД на місці кол. СРСР було історичною перемогою України. Київ уважав, що СНД це тільки тимчасова організація без державної особовости, що дає Україні змогу пертрактувати з Росією на двосторонній базі. Проте Україна завжди підозрівала й підозріває, що СНД скриває російські інтереси без будь-яких економічних і політичних користей для поодиноких держав. В тому відношенні існує розбіжність поглядів між Росією і Україною. Росія для своїх політичних цілей хоче втримати сконсолідовану СНД як понаддержавну структуру, а Україна старається її ослабити або зовсім розвалити, добачуючи в ній намагання відновити СРСР. Навіть визнання Єльцином незалежности України в грудні 1991 р. було розраховане на те, що Україна погодиться на спільну економічну, мілітарну й закордонну політику. Але український парлямент не погодився на це. Лідер опозиції Чорновіл вимагав негайного виходу України з СНД, бо це, на його думку, "один з найбільших моральних і психологічних ударів проти незалежности".

Між суперечними поглядами тих, що вимагають виходу України з СНД і тих, що хочуть тіснішої співпраці з Росією, Кравчук маневрував чи радше зволікав з політикою залишення СНД, а одночасно блькував усі постанови некорисні для України. Але та політика щораз менш ефективна, бо Росія при підтримці деяких членів СНД (Казахстан, Білорусь) хоче таки довести до більшої інтеґрації. Новий статут СНД передбачує співпрацю у сфері міжнародної безпеки, роззброєння та спільних збройних сил. Кравчук того статусу не підписав, тільки під тиском Росії і деяких українських політиків (Кучма) погодився на економічну співпрацю, але спротивився політичній інтеґрації, хоч Єльцин погрожував, що Україна не може очікувати економічних користей від СНД без підписання політичного договору.

Тиск Москви на Україну продовжується. Між обома державами далі існують напруження з приводу Чорноморської фльоти, Криму, Севастополя, для якого російський парлямент зажадав окремого правного статусу. Правда, Єльцин відсепарувався від тієї вимоги і заявив, що він засоромлений рішенням парляменту. Але це не велика потіха для України.

Росія досі не може позбутися імперіялістичних амбіцій, хоч назовні перед світом проклямує свої демократичні гасла. Проте треба пам'ятати, що демократія в Росії виглядає інакше, ніж в інших цивілізованих державах, бо вона кінчиться там, де починається дискусія над українським питанням.

Зароджений Переяславом феномен "старшобратства" покутує досі. В тіні того ж Переяслава відбулися останні президентські вибори в Україні. Тут "старший брат" доложив усіх зусиль, щоб на місце Кравчука вибрати президентом Кучму, приклонника співпраці з Москвою, яка, до речі, не скривається з тим, що її метою є "єдина неділима". Прикро тільки, що значна

частина українців зі східніх і південних реґіонів України також задивлена на Москву й бачить майбутнє України в тісній співпраці або союзі з Росією.

Проте треба вірити, що молоде українське покоління, яке вже закоштувало свободи, не схоче довше бути "молодшим братом" і раніш чи пізніш стане на шлях повної незалежности.

Використано:

1. Morrison, J. The Russian-Ukrainian relationship.
2. Simes, D. K. The Post-Soviet republics. In: Foreign Affairs, Summer 1992, p. 73-89.
3. FBIS -- Foreign Broadcasting Information Service: 90 -- 225, 21/11, 1990, p. 72; 92 -- 236, 8/12, 1992, p. 30--31; 93 -- 028, 12/2, 1993, p. 6--12; 93 -- 093, 17/5, 1993.

Володимир Малкош

РОЗДУМИ ПРО ЮВІЛЕЇ

Цьогорічне літо багате на ювілеї. Недавно ми відзначили 50-річчя битви під Бродами, потім 50-річчя визволення Івано-Франківська від фашистських загарбників і ось тепер 80-річний ювілей становлення леґіону Українських Січових Стрільців. Ще в міжвоєнний час той давній історичний період був широко висвітлений окремим видавництвом "Червона калина", що показало, яке визначне місце зайняли Усусуси у Визвольних Змаганнях українського народу. Стрілецькі пісні досьогодні популярні в народі, їх залюбки співають старі і молоді. Ті пісні пристособлювали до своїх умов комуністи, міняючи слова і замовчуючи прізвища авторів, називаючи пісні "народними". Іменем Українських Січових Стрільців названі вулиці, в тому числі й у Івано-Франківську. Їх могили відновляють, про них піклуються. В нашій області залишилося кільканадцять ветеранів УСС. Найстарішому з них 98, а наймолодшому 93 роки. Про них піклується місцева влада. Про це ми довідалися під час урочистого вечора, що відбувся в обласній філармонії 7 серпня. Українські Січові Стрільці так популярні, що всі могили полеглих вояків Української Галицької Армії називають стрілецькими могилами. Але це так говорить народ. А місцеві історики (і не тільки місцеві) сором'язливо мовчать. Стараються не зачіпати гострих тем. У короткій статті, що появилася в "Галичині", а також у вступному слові врочистого вечора, нічого не згадувалося про тих східних Січових Стрільців, що стали опорою Центральної Ради, ядром і основою протигетьманського повстання, які із скромного куреня розгорнулися у корпус армії УНР. Ніхто ні словом не згадав славних командирів Січових Стрільців: полковника Євгена Коновальця, Андрія Мельника, Романа Сушка, які пізніше стояли у центрі боротьби за незалежну Україну, були керівниками УВО і пізніше ОУН.

Ніхто тепер не скаже, що Українські Січові Стрільці були зрадниками чи коляборантами, тих назв не жаліють іншому леґіонові – Дивізії зброї СС, пізніше 1-ій Українській Дивізії Української Національної Армії. Хоч про "Галичину" дещо можна прочитати, здебільша неґативного, але про леґіон

полковника Романа Сушка з 1939 р. чи про легіон (Дружини Українських Націоналістів) із 1941 р., який складався з двох куренів: "Соловейка" (Нахтіґаль), в котрому політичним провідником і командиром 1-ої сотні був Роман Шухевич, пізніше генерал Чупринка – командувач УПА, і "Ролянда", яким командував майор Євген Побігущий (Рен), всі мовчать.

У зв'язку з цим, хочемо тут згадати про так звану "леґіонову політику" наших сусідів поляків, чехів і словаків, латишів та естонців. Чи ця політика була злочинна для цих народів? Як знаємо з історії, у першій світовій війні існував у царській Росії, т. зв. "Чехо-словацький корпус", що загрожував у свій час більшовицькій революції. Хто були ці люди? Це були добровольці з числа австрійських вояків, чехів і словаків, що попали у російський полон. Вони згуртувалися в чехо-словацький леґіон, який з допомогою царської Росії, намагався здобути своєму народові незалежність. Ті люди, у незалежній міжвоєнній Чехо-Словаччині, вважалися героями і мали всілякі привілеї. Також чехо-словацький леґіон генерала Свободи, що брав участь у другій світовій війні, по стороні Червоної армії, поважала соціялістична Чехо-Словаччина і теперішня Чехія. А ветерани дивізій зброї СС, складених з вояків латвійської та естонської національностей, що брали участь у минулій війні по стороні німців проти більшовиків, у теперішніх Латвії та Естонії, вважаються борцями за незалежність цих країн і користуються всілякими пільгами і привілеями. Окремо треба розказати про численні польські леґіони. Як чехи, словаки, латиші та естонці, поляки шукали союзників, які допомогли б їм вибороти незалежність, розуміючи, що власними силами зробити це, справа безнадійна. Поляки мали у своїй історичній практиці два невдачні повстання проти царської Росії – у 1831 і 1863 роках. Отже ще на початку 19 сторіччя поляки стали на сторону Наполеона проти Еспанії і на терені Італії, щоби завоювати прихильність і довір'я Наполеона і його допомогу у передбачуваній війні проти Росії. Відомі слова польського гимну "...марш, марш Домбровскі, з зємі влоской до Польскі..." походять з того часу. У першій світовій війні поляки вже мали кілька леґіонів. Один із них, леґіон Пілсудського, воював, як і Українські Січові Стрільці, по стороні Австрії проти царської Росії, другий – армія Галлера, що була організована у Франції, яка, як відомо, воювала проти Австрії і була союзником Росії. Отже, фактично ті леґіони стояли на сторонах армій і держав, які воювали проти себе. Був ще третій леґіон, що формувався у запіллі російської армії. Отже, поляки мали готову армію, не дивлячись на це, яка сторона переможе у тій війні – Антанта чи Центральні держави. Як бачимо, поляки на цьому виграли, їх армія ген. Галлера була перекинута проти УГА і, маючи підтримку могутньої Антанти, вона перемогла.

І в другій світовій війні поляки мали дві армії – одну по стороні альянтів і другу у Радянському Союзі. І тепер у незалежній Польщі і ті, і другі, а також повстанці Армії Крайової та інших формацій мають однакові права.

Що ж діється у нас, у незалежній Україні? Одні ветерани є "свої" і мають привілеї й пільги, бо вони "захищали свою батьківщину і визволяли її з-під чужинецької окупації", туди теж зараховані ветерани явно імперських воєн

(проти Фінляндії, Японії, Афганістану та ін.), а інші – це "зрадники" і "коляборанти", проти них до сьогодні діє незмінений Кримінальний Кодекс Радянського Союзу і старі закони. На свої заяви про реабілітацію, вони дістають повідомлення із печаткою з тризубом (за який вони вмирали у боротьбі проти серпа і молота), що вони були засуджені правильно, як "зрадники батьківщини". Заклик комбатантів дивізії "Галичина" до примирення і зрівняння в правах ветеранів усіх воєн, українські владні структури не хотіли почути. А де ж історики й юристи? Вони сором'язливо мовчать. Вони невільники коньюнктури – вони слухають цьогочасну владу – чи вона червона, чи рожева, чи може перефарбувалася. Вони не можуть дати правдивої, об'єктивної оцінки подій війни. Парадоксальна ситуація – у незалежній Україні – борці за незалежність признані "зрадниками".

Яка ж різниця між Українськими Січовими Стрільцями і стрільцями дивізії "Галичина"? І перші, і другі воювали на стороні іншої держави проти найбільшого, споконвічного ворога України – Росії, перші проти білої, другі проти червоної. І перші, і другі були добровольцями. І перші, і другі були молоді. Перших було 20 тисяч, з них вибрано 1,5 тисячі. Других було 80 тисяч, з них вибрано 15 тисяч. І перші, і другі не робили політики, вони тільки були патріотами своєї батьківщини й готові були віддати для неї своє молоде життя. Перші мали Бойову Управу, другі – Військову Управу. У перших були поети й композитори і у других, хоч і менше, теж були. Славний творець стрілецьких пісень Роман Купчинський написав для перших багато популярних пісень і для других він встиг написати – на жаль, лиш одну: "Машерують добровольці, як колись ішли стрільці". Всі перші вступили добровільно через 29 років у дивізію і тільки похилий вік і недуги не дозволили їм служити в ній. Згадаємо тут хоч одного, сотника Дмитра Палієва, який загинув під Бродами. Із нашої області відомий Василь Сухий, уродженець села Мостищі біля Калуша. Ось що написано у постанові н. К-44-336 Президії Івано-Франківського обласного суду від 25 червня 1993 р.: "Сухий В. З. визнаний винним в тому, що в вересні 1918 року вступив до петлюрівської армії, в якій служив протягом одного року, брав участь у боях проти Червоної Армії. В липні 1943 року вступив на службу до 14 дивізії "СС–Галичина", склав присягу на вірність Гітлерові, одержав звання лейтенанта німецької армії, брав участь в боях проти радянських військ в районі міста Броди, Львівської області". Додамо, що В. Сухий закінчив своє життя у 1954 р. не витримавши сталінський концтабір. І далі цитуємо: "Керуючись ст. 391, 393 КПК України, ст. 7 Закону України від 17.04.1991 року, президія ПОСТАНОВИЛА: Визнати Сухого Василя Захаровича обгрунтовано засудженим і таким, що не підлягає реабілітації". Ось так. І де наші історики і юристи? Яке їх відношення до таких "постанов"? Чому наші "незалежні" судді не відмовляться виконувати такі закони? Чи вони колись відповідять хоч би перед історією?

Таке наше сьогодення у незалежній Україні. Але повернемось до історії. Отже, між Українськими Січовими Стрільцями і стрільцями дивізії "Галичина" була одна істотна різниця – перші стали леґендарними, для других залишились тільки кров і піт, і чорна важка фронтова праця, і сталінські

концтабори. На прославленій Маківці загинуло кількадесят стрільців, їх подвиг безсмертний і героїчний. У багатоденній битві під Бродами, у пекельному вогненному котлі загинули тисячі цвіту галицької молоді, загородивши своїми тілами шлях ненаситному ворогові, що рвався на Львів. Чи їх подвиг можна прирівняти до подвигу грецьких воїнів під Термопілями? Чи їх смерть, їх пролита кров були даремні? Чи тих кілька сотень ветеранів дивізії, які ще живуть у галицьких областях, які, крім крови і воєнного поту, пережили ще пекло сталінських концтаборів, не заслуговують навіть, якщо не на пільги і привілеї, то хоч би на моральне признання та на безстороннє дослідження і об'єктивну оцінку сьогочасних українських істориків? Чи ті історики вже так зіпсовані слугуванням, делікатно кажучи, імперії, що вже не в силах глянути правді у вічі? Чи наш народ довіку повинен прославляти "визволителів", які, у своїй більшості несвідомо, допомагали нещадному ворогові фізично стерти українців з лиця землі?

Ось такі гіркі роздуми приходять до нас, в цей час відзначення трьох ювілеїв, трьох історичних дат нашого народу.

Івано-Франківськ,
8 серпня 1994 р.

Е. Шипайло

РИЧАРД М. НІКСОН

Ричард Мілгавс Ніксон, 37-ий з черги президент ЗСА, помер в ньюйоркському шпиталі в п'ятницю увечері 22 квітня ц. р., на 81-му році життя. Як президент в Білому Домі він добився багатьох важливих успіхів: покінчив війну у В'єтнамі, встановив нормальні відносити з червоним Китаєм, підписав першу угоду про контролю зброєння з Совєтським Союзом. Як жоден з його попередників, він кілька разів провалювався в політичному житті – з його іменем пов'язана т. зв. "Вотерґейтська афера", через яку він зрікся президентури – але своєю витривалістю і рішучістю він потрапив відбудувати свій статус найбільше важливої фігури післявоєнної доби.

Президент України Леонід Кравчук вислав родині покійного Р. М. Ніксона вислови співчуття, згадуючи, що през. Ніксон кількакратно відвідував Україну, мав глибоке зрозуміння до проблем, які зустрічає Україна на шляху до закріплення державности, і щиро намагався допомогти в їх розв'зці. Українська нація є повносердечно вдячна йому за його приязнь і сприяння.

Останній раз през. Річард Ніксон відвідав Україну 16 березня, прилітаючи до Києва з Москви, де він пробув один тиждень в розмовах з лідерами опозиції. Він завжди твердив, що в демократії є надзвичайно важливим зустрічатися і говорити не тільки з людьми, що є при владі, але з їхніми противниками. На летовищі в Борисполі він мав одногодинну зустріч з президентом Л. Кравчуком. Темою їх розмови були відносини між Україною і ЗСА, між Україною і Росією, і проґрес економічних реформ в Україні. Я

Президент Ніксон з президентом Кравчуком у Києві. (Фото Романа Вороновича)

уважаю Україну і її незалежність життєважною. Тому я хотів би почути від п. Кравчука його аналізу теперішніх українсько-російських відносин і його думку про вигляди на економічні реформи. "Я розумію, що одне і друге питання є під цю пору дуже важким", – заявив Ніксон.

Після розмови, в часі 20-хвилинної пресової конференції Р. Ніксон сказав, що він уважає політику Росії супроти України від часу парляментарних виборів більше аґресивною. Це не означає, що більшість лідерів в Росії піддержують політичний екстремізм Жириновського й інших. Але нема сумніву, що в майбутності будуть випадки, коли ЗСА будуть дивитися на Україну й на Росію, і будуть змушені рішити питання: кого вибрати? Він додав, що в інтересі зовнішньої політики ЗСА є існування й утривалення політичних і економічних свобід в Україні і в Росії, і що так він звітуватиме президентові Б. Клінтонові.

Повернувшись з подорожі, він зупинився у Вашінґтоні, де дав лекцію для членів установи закордонної політики Америки. Він говорив понад 90 хвилин без нотаток, і після закінчення присутні нагородили його овацією й постанням з місць за його таку чітку аналізу.

Його остання книжка Беуонд Пеаце ("Поза миром") – це мов заповіт Ричарда Ніксона для Америки. Книжка кінчалася друкувати, як він уже був у шпиталі. В ній він розглядає кожну проблему, кожну кризу від Боснії до Кореї. Ніксон уважає, що Америка, яка об'єднує потрібні сили – мілітарну, економічну і політичну, мусить стати провідником в обороні й поширенні

свободи і стримуванні аґресій. Німеччина і Японія є сильні економічно, та слабі мілітарно; Китай і Росія мають мілітарний потенціял, та не мають економічної сили. Америка, як суперпотуга, яка ніколи не мала імперіялістичних вимог до своїх сусідів, має ще одну прикмету, якої не має жодна з інших країн, а саме: довір'я до неї як чесного посередника.

Відносно Росії Ніксон уважає, що шлях переходу до справжньої демократії триватиме щонайменше 10 років. Росія залишиться сильною державою. Питання є, чи сильна Росія буде приятелем чи суперником Заходу? Америка повинна стреміти до того, щоби Росія залишилася першим. Борис Єльцин, в протилежності до його попередника Михайла Ґорбачова, діє зарано і рішуче, і через те він вдержався при владі та має піддержку російського народу помимо всіх болів, пов'язаних з переходом держави на капіталістичний устрій. Єльцина потрібно піддержувати, але не боготворити. ЗСА дуже хотіли б, щоби Росія провадила політику неаґресії. Вправді Андрей Козирєв, міністер зовнішних справ Росії, змінив після виборів своє становище і тепер говорить про потребу оборони російських інтересів на "близькому закордонні", маючи на думці держави колишнього Совєтського Союзу, Ніксон переконаний, після розмов з багатьома російськими лідерами, що всі вони розуміють, що минувшини відновити неможливо.

Незалежність новостворених держав, колишніх республік Совєтського Союзу, є важлива; однак незалежність України є конечністю для вдержання миру і стабільности в межах країн Центральної і Східної Европи. Незалежна і заможна Україна, в якій український нарід матиме всі політичні й економічні вольності, повинна бути пріоритетом зовнішньої політики Америки.

ОТЕЦЬ ВОЛОДИМИР ВОЛОЩУК -- ВОЯК, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ І СВЯЩЕННИК

В неділю, 20 лютого 1994 р. парафіяни Української Греко-Католицької Церкви Святого Духа в Акроні й Святого Миколая в Кентоні, Огайо, гідно й достойно попрощали свойого пароха, о. Володимира Волощука, який відійшов на емеритуру та переїхав до Стейту Флоріда.

Того дня о. Волощук відправив Службу Божу в намірені вірних в церкві св. Духа в Акроні, а в годині 5-ій відбувся прощальний обід в залі церкви св. Миколая у Барбертоні, передмісті Акрону. На обід прибули парафіяни, представники організацій, дивізійники з Клівленду й Парми, приятелі, речники уряду Акрону й священики. Дивізійник д-р Володимир Шкільник був керівником програми. Він привітав присутніх на залі та попросив о. монсіньйора Лева Адам'яка провести молитву й благословення дарів.

Д-р Шкільник прочитав листа від єпископа Роберта М. Москаля, єпархії Парми й безпосереднього зверхника о. Волощука, в якому високо оцінив працю пароха і з благословенням побажав всього найкращого на дорогу священика-емерита. Наступний лист був від єп. Василя Лостена зі Стемфорду – дорадника в студіях, який теж ствердив ревну працю у Христовому Винограднику. У привіті від о. М. Крупки зложив побажання та Господнього благословення. Від станиці кол. вояків 1-ої УД УНА в Клівленді й Пармі, якої о. Волощук був активним членом, відчитав щирий привіт з побажаннями. Станицю репрезентували: І. Руденський – голова, М. Трач – заступник, С. Кріслатий – секретар і В. Швед – член. Від Окружної Ради СУА, за підписом Іванни Шкарупи з Клівленду, керівник прочитав теплого листа з привітом і побажаннями, яка теж була присутньою на залі.

Згодом д-р Шкільник розповів про життєвий шлях о. В. Волощука. Народився 1926 р. в релігійній і патріотичній родині. Ще підлітком служив при вівтарі, де відчув покликання бути священиком. Початкову школу закінчив у Тисмениці, а середню – у Станіславові (тепер Івано-Франківськ) в 1944 р. Після матури зголосився до Дивізії "Галичина", і в скорому часі був виряджений на фронт під Броди. Пробився з оточення та повернув до Ной-

гаммеру. В 1945 році був на фронті в Австрії, де після капітуляції попав у полон англійцям. Перебуваючи в Італії, в Белярії та Ріміні, згодом в Англії. 1948 р. звільнений, а наступного одружується з Марією Трасовик. 1952 р. з дружиною і двома дітьми переїхав до Америки до м. Джанставну, а згодом до Кентону, Огайо, де включився у розбудову парафії і сумівської молоді, зокрема.

Ще в полоні, а опісля в Англії постійно займався студіями у вільний час від праці. Ці студії продовжив в Америці, коли в 1968 р. вступив до Валш коледжу в Кентоні, де закінчив філософію та богословію із вислідом "кумлявде". В 1976 р. висвятився на диякона, а в 1981 році Патріярх Йосиф Сліпий висвятив його на священника. Найперше дістав парафію св. Миколая в Кентоні, а згодом в Акроні у церкві св. Духа аж до емеритури. Як диякон і священник обслуговував дві парафії упродовж 18 літ, де своєю дбайливістю та працею створив дружню духовну родину.

Дальше виступали із словом о. монс. Лев Адам'як від Деканату з Янґставну, Самміт Каунті Просекютор, Лин Слаби та речник Комітету Лирри Крустон. Всі підкреслювали велику працю в парафіях, а особливо над вихованням дітей і молоді. Прочитано дві проклямації: від посадника міста Акрону та від міської леґіслятури, які під оплески присутніх передано о. В. Волощукові.

В концертовій частині, інструменталісти Юнацької Симфонічної Оркестри: Степан Мягкий – скрипаль, Павло Мягкий – віолочеліст та Ґльорія Костюк – флейта, виконали ряд музичних творів Бетговена, Фауре, Богдана Субчака і Гайде.

Привітання особисті, від організацій, парафій та місцевого відділу СУА зложили представники. Діти й молодь школи при парафії подарували китицю троянд, а Христя Кейбрик підкреслила, скільки добра й любови зазнали вони від о. В. Волощука. Від парафіян на пам'ятку подаровано дві ікони – Христа й Богородиці, кисти Дарії Кульчицької.

О. В. Волощук подякував дружині за постійну підтримку, всім за особисті й письмові привіти та численну участь. Отець Михайло Фельок молитвою закінчив цю небуденну імпрезу – з вояком, громадським діячем і священником.

Семен Крíслатий

П. С. У пошану побратима о. Володимира Волощука, Станиця 1-ої УД УНА в Клівленді й Пармі складає на пресовий фонд "Вістей Комбатанта" 50 дол.

У 50-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ

Кирило Осьмак, президент УГВР

"Щоб об'єднати всі національно-визвольні сили українського народу, щоб з одного центру керувати його визвольною боротьбою, щоб перед зовнішнім світом репрезентувати його політичну волю та щоб протиставитися спробам ворогів української держави розбивати єдиний самостійницький український фронт, створилася Українська Головна Визвольна Рада. Вона переймає відтепер керівництво визвольною боротьбою українського народу". (З Універсалу УГВР).

Плян створення такого політичного центру зародився в колах ГК УПА і Проводу ОУН восени 1943 р. А уже весною 1944 р., для здійснення пляну, покликано Ініціятивний Комітет під головуванням проф. Льва Шанковського, який вирішив творити намічене представництво українського народу на демократичній основі.

Ген. Роман Шухевич подав основні пункти політичної плятформи, що мала стати основою нового політичного представництва:

1) "Беззастережно визнати ідею Української Самостійної Соборної Держави як найвищу ідею українського народу.

2) Визнати революційні методи боротьби.

3) Здеклярувати своє вороже становище супроти московських большевиків та німців як окупантів України.

4) Визнати демократію як устроєвий принцип представництва.

11–15 липня 1944 р. в Карпатах у лісничівці на узбіччі гори Виділок, на південь від села Сприня, Самбірського повіту, відбувся Великий Збір Української Головної Визвольної Ради (УГВР) – нового Українського Революційного Парляменту.

Роман Шухевич так описує головні моменти Великого Збору УГВР:

"Зібралися представники всіх Українських Земель, при чому особливо численно були представлені Східньо-Українські Землі. Зійшлися люди різних політичних поглядів. Були тут такі, які репрезентували активно-діючі організовані політичні партії, а були представники й неактивних у даний момент політичних середовищ, які однак, могли внести свій вклад у визвольну

боротьбу українського народу. Були й представники позаполітичних українських кіл".

Збори святочно проголосили себе Тимчасовим Українським Парляментом і назвали себе Українською Головною Визвольною Радою (УГВР). На голову Великого Збору УГВР обрано відомого громадського діяча Волині, Ростислава Волошина (а на секретаря Миколу Дужого).

Великий Збір обрав керівні органи УГВР:

Кирило Осьмак – президент; Президія: Василь Мудрий, о. д-р Іван Гриньох, проф. Іван Вовчук – перший, другий і третій віце-президенти, члени президії – Зенон Пеленський, Мирослав Прокоп, Дарія Ребет; ген. Роман Шухевич – голова Генерального Секретаріяту УГВР і генеральний секретар військових справ; Микола Лебідь – генеральний секретар закордонних справ; Ростислав Волошин – гене-ральний секретар внутрішніх справ; суддя Ярослав Біленький – генеральний суддя; Йосиф Позичанюк – керівник Бюра Інформації. Інші уряди, як генерального секретаря фінансово-господарських справ, генерального конт-рольного і т.п., залишено на затвердження пізніше.

На історичній лісничівці за Сприною встановлений пам'ятний знак. *Фото: Володимира Саквука.*

Із створенням УГВР у його законодавчій і виконавчій формах завершено встановлення потрібних владних структур Підпільної Держави.

З УНІВЕРСАЛУ УГВР

Українська Головна Визвольна Рада є найвищим і єдиним керівним органом Українського Народу на час його революційної боротьби, аж до створення уряду Української Самостійної Соборної Держави.

Українська Головна Визвольна Рада присягає Тобі, Український Народе:

боротись за те, щоб Ти був єдиним володарем на своїй землі;

за справедливий соціяльний лад без гніту і визиску;

за знищення кріпацтва і вільну працю селянина на власній землі;

за вільну працю робітника;

за широку ініціятиву трудящого населення в усіх галузях господарської діяльности;

за повноту розвитку української національної культури.

Українська Головна Визвольна Рада кладе на вівтар боротьби за ці ідеали свою працю і своє життя.

ЗВЕРНЕННЯ СКУ У 50-ЛІТТЯ СТВОРЕННЯ УГВР

Поширення збройної боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу (УССД), всенародний характер цієї боротьби, опанування УПА і революційним підпіллям ОУН значних територій України, поважний зріст вагомости української проблематики внаслідок визвольної боротьби українського народу і наближування кінця війни між окупантами України спонукало ОУН і УПА заініціювати політичне керівництво визвольною боротьбою за УССД.

Великий Збір Української Головної Визвольної Ради (УГВР) відбувся 11–15 липня 1944 р. в Карпатах з участю представників усіх українських земель і різних політичних переконань. Великий Збір обрав президентом УГВР – Українського Революційного Парляменту – киянина і кол. члена Української Центральної Ради та діяча Уряду УНР Кирила Осьмака, а головою Генерального Секретаріяту УГВР – Революційного Уряду – головного командира УПА ген. Романа Шухевича-Чупринку.

Основ сучасного і майбутнього треба шукати у минулому. Тому, сьогоднішні державці України повинні вчитися на самовідданості, жертовності, відвазі, державницькій настанові і політичній мудрості українського народу і його борців, які навіть у часи жорстокої боротьби проти тоталітарних окупантських систем Гітлера і Сталіна зуміли з небувалим успіхом ставити підвалини своєї держави із всіма необхідними атрибутами.

Звертаємося до організованої української діяспори долучитися до святкувань українського народу на батьківщині і разом з ним гідно відзначити 50-ліття від дня створення УГВР, як вагому подію в історії визвольних змагань українського народу за свою державу.

Президія Світового Конґресу Українців

д-р Дмитро Ціпивник , Президент *інж. Ярослав Соколик, Генеральний секретар*

о. Іван Музичка

МОНТЕ КАССІНО: ТУТ ПРОЛИТО Й НАШУ КРОВ

У 1944 році Европа і світ відзначили 50-ліття вирішальних битв другої світової війни. До них належить битва за Монте Кассіно в Італії. У ній взяло участь багатонаціональне військо, серед якого були англійці з народами комонвету Азії, Австралії, Новозеляндії, американці, французи, поляки, а між ними українці армії Андерса. Солдати боролись з великою хоробрістю, щоб зламати тверду німецьку оборонну лінію "Ґустав", яка оперізувала Італію від Адріятики до Тернського моря навпоперек і загороджувала дорогу наступу альянтів. Найважчим пунктом оборонної лінії була долина під горою Монте Кассіно. Битви за цю долину і гору з манастирем бенедиктинців були зразком добре підготовленої і проведеної оборони з боку німецької армії, якою командував генерал Кессельрінґ. Бої почалися в листопаді 1943 року і закінчились 18 травня 1944 здобуттям міста Кассіно і гори, відкриваючи шлях на Рим. Остаточну перемогу здобув польський корпус генерала Андерса. Це була перша його велика баталія. До речі, у цьому містечку є великий військовий цвинтар, де спочиває і генерал Андерс, який помер уже по війні. В корпусі Андерса було багато українців-католиків і православних. Вони мають свої секції на цьому цвинтарі.

Українці опинились в армії Андерса через Сибір, куди їх запроторювали більшовики з часу приєднання Галичини до СРСР в 1939 році. На початку війни Німеччини з СРСР альянтам вдалось переконати Сталіна, щоб позволив Андерсові створити польську армію. Андерс літав совєтським літаком по таборах Сибіру і складав списки своїх колишніх вояків і польських громадян, які бажали вступити до армії. З тієї нагоди скористало багато українців. Тоді виявилося, що тисячі його старшин немає. Це були перші виразні сліди злочину в Катині, де Сталін замордував понад десять тисяч полонених польських старшин.

Битва під Монте Кассіно дуже дорого коштувала альянтам: 185 тисяч вбитих і поранених. Жертви українців були пропорційно теж високими через одну сумну обставину: поляки нашим воякам не довіряли, бо знали, що ми були зв'язані з німцями дивізією "Галичина". Хоч вона воювала тільки на східному фронті, але це ускладнювало політичну ситуацію поляків, які були союзниками Сталіна в боротьбі з німцями. Наших стрільців в корпусі Андерса підозрювали, що вони при якійсь нагоді можуть перейти до німців. Наші хлопці намагалися своєю хоробрістю і відвагою довести протилежне, що німці також є нашими ворогами і наша "співпраця" з ними в певні періоди війни має зовсім інші, наші власні цілі, а не німецькі. Тому українці в корпусі генерала Андерса виконували свої обов'язки і завдання чесно, з великою посвятою і жертвенністю.

І ось ювілей тієї великої і важливої битви. Відзначили його дуже урочисто всі народи, які брали в ній участь, щоб дати свідчення перед історією, як по нерозумній і братовбивчій війні можна і треба забувати ворожнечу, несправедливості і кров, аби жити в об'єднаній Европі з турботою про спільне

цобро. На ювілеї зустрілись переможці і переможені. Подавали одии одному руки і по-вояцьки обнімались. Без тріюмфу стояли поляки, що викоиали иайважчий обов'язок, здобуваючи майже зубами тверде гиіздо опору противника. Тепер усі стали приятелями.

Святкування почалось 15 травня 1994 року. Диeм німців був понеділок 16 травия. Відвідували цвинтарі переможці і переможеиі, складали віики почести і тримали уста у молитві за тих, хто пережив иайважче у тій битві. 17 травня був днем французів. Поляки завершували ці ювілейиі урочистості. Організував їх спеціяльний комітет при співробітництві з найвищою державною і церковною владою. Організаційний комітет на Заході не забув і про участь українців в тій битві. Звернулись польські організатори до Об'єднання б. Вояків Украіиців в Лондоні з запрошенням взяти участь у святкуваннях. Президія ОБВУ призиачила двох делеґатів: Петра Кіщука і Івана Гудзя. Воии поклали вінки від українських вояків останньої війии. Допомагати їм у цій місії повинен був автор цих рядків.

У деиь урочистостей для польських учасників падав дощ. Цілий день. А церемоиія мала відбутись просто иеба. Зрозуміло – иа дощі. Дещо довелось обмежити, наприклад, спільну Службу Божу, через погоду. Натомість були відповідиі молитви кардинала Ґлємпа. Українську делеґацію привітав підполковник Яи Горський, який командував усім святом. Наша делеґація мала своє місце в головиій президії. Вся атмосфера церемоиії мала урочистий, спокійиий і повний взаємиої поваги характер. Було багато різиих військових муидирів, зокрема англійських, які иосили вояки корпусу Андерса, були також сучасиі польські мундири, йшли різними кроками. Учасники свята крокували походом разом зі своїми рідиими й була присутня дружина покійного геиерала Андерса (воиа з походжеиня українка), жінки з санітарної служби, була також молодь, що приглядалась до своїх батьків і дідусів.

Святкові церемонії почались о дев'ятій ранку покладанням вінка у місті Кассіно біля підніжжя гори до пам'ятника жертвам війни, а також від кожної з делеґацій. В райои цвинтаря прибули групи вояків, молоді і туристів. Біля гробу Андерса поставлеио почесну варту. О 9.30 виесеио прапор і увійшла репрезентаційна сотня з оркестрою, також почесиа чота італійської армії і німецьких парашутистів. За иими на почесну плятформу стали Президент Польщі Лех Валенса і представиики влади Польщі та інших держав. Окреме місце мала дружина геиерала Андерса. Відкриття урочистостей розпочалося виконаиням иаціональиих гімнів – польського та італійського. Найстарший вояк корпусу відрапортував і виголосив промову. Потім виступив з промовою Президент Польщі Лех Валенса і міиістер оборони.

По відправах о 12 годині сурмач просурмив "Апель полеглим", прогримів почесний салют і зложеио иа могилі полеглих вінки. Потім у програмі був урочистий обід для окремо запрошених, серед яких були иаші делеґати, відвідини цвинтаря, пам'ятників, вистава "Монте Кассіно" і спеціяльний концерт варшавської молодіжної оркестри "Соната".

Рим

На військові теми

Володимир Молодецький

"ЗЕЛЕНІ БЕРЕТИ"

В американській армії існує спеціяльний рід зброї, який офіційно називається "Спеціяльні війська" (Special forces), однак є знаний популярно, не тільки в ЗСА, але у цілому світі, під назвою "Зелені берети", від кольору береток, які вони носять. Зелені берети – це унікальна еліта збройних сил ЗСА. Одною із їх унікальних вимог є скерованість дій. Вояки тої формації свідомі того, що вони можуть стати ціллю для найманих убивців, а успіх їх місій майже завжди залежить від секретности. Формацію цю зорганізовано з метою ведення так званої неконвенціональної або особливої війни. Отже, сама мета Зелених берет робить їх неконвенціональним військом.

Можна сказати, що їхня війна є звичайною: 1) плянована на довшу мету, 2) ведеться поза ворожими лініями і 3) вимагає близької співпраці місцевого населення. Ті три чинники є офіційним мандатом Зелених берет і в рамцях того мандату вони ведуть свою діяльність.

На жаль, більшість населення має про них зовсім іншу уяву. Люди уявляють собі, що Зелені берети є організацією, подібною до "Hell's Angels", лиш коротко стрижені і без мотоциклетів. Таку опінію створила їм преса неточними і часто безвідповідальними статтями.

В протилежності до цієї репутації, Зелені берети є, як каже про них Ганс Гальберстат, який написав їхню історію, "дуже інтеліґентні, високо освічені, винахідливі і конструктивні". Від них вимагається знання щонайменше одної чужої мови, а багато з них говоритьількома мовами. Вони можуть не тільки говорити іншими мовами, але можуть думати в рамцях інших культур. Їх військовий вишкіл є винятковий, і вони можуть завстидати звичайне, багато численніше військо. Найважливіше для них – це вміння навчити недосвідчених вояків чи цивілістів, як перемогти великі військові формації. Імидж "Рамбо" не підхожий воякам Спеціяльних військ. Як сказав один підстаршина, "Рамбо" є задурний, щоби міг служити в Спеціяльних силах.

Підставою цієї Формації є так званий "A Team", рій з 12-ох вояків, які можуть вишколити, керувати ними і обладнати 1500 людей, які ніколи нічого спільного не мали з такою боротьбою. Діяльність Зелених берет вимагає не тільки військового, але також політичного, соціологічного і психологічного знання. В жодній іншій військовій формації підстаршина не може мати впливу на американську закордонну політику. В жодній іншій військовій формації не знайдеш підстаршин з високим науковим титулом, зокрема з політичних наук. І в жодній іншій військовій формації старшина низького ступеня не має впливу на відносини між Америкою та іншою державою.

Традиційні армії дивляться на війну з точки зору ворожих військ – сили вогню і маневру в терені. Спеціяльні війська шукають проблеми поза конфлік-

том, які ведуть до війни. Традиційні армії осягають свою мету при помочі сили і знищення. Не зважаючи на те, що члени Спеціяльних військ є знаменитими вояками, їх головною зброєю є співчуття, вирозуміння і вміння працювати з людьми інших культур. Вони у минулому часто жили з примітивними племенами під одним дахом з пальмового листя, і їх приймали як своїх братів.

Зелені берети створено заходами президента Джон Кеннеді, котрий бачив війну не так, як бачили її традиційні генерали. Він дивився на причини конфлікту, а не на його насильство, і це, власне, був він, хто, не зважаючи на спротив традиційних військових, схвалив ношення зелених береток як частину однострою.

Спеціяльні війська мають три унікальні якості: 1) Це група людей, членів збройних сил на тактичному рівні, що є вишколена дивитись на конфлікт з соціяльно-політичної точки зору, дивитись на причини конфлікту, а не його насильницьку сторінку. 2) Ті вояки вишколені так, що в кожній хвилині можуть в якомунебудь закутку Землі нав'язати ефективний зв'язок з людьми чужої культури і цивілізації і добитись від них льояльности і прив'язання, що не може зробити ніяка інша урядова організація. 3) Ця мала групка людей може мати вирішальний вплив на конфлікт, а такий вплив є непропорційно більший від величини тієї групи.

Нормально аналізуємо військову формацію згори вниз. Спеціяльні війська розглядаємо в протилежний спосіб – здолини вгору. Ціла концепція Спеціяльних військ опирається на так званій "Команді А" ("A Team"). Команда А складається з 12-ох вибраних і спеціяльно вишколених вояків. Командиром її є екзекутивний старшина – це чотар, який дійшов до старшинського стажу від рядового вояка. Команда має двох сержантів, двох підстаршин-експертів від зброї, двох медиків, двох інженерів і одного підстаршину – спеціяліста від розвідки. Організація команди є одначе гнучка і число спеціялістів може мінятися, залежно від потреби. "Команди А" творять сотні, а сотні та штаб, творять батальйон. Батальйони – це основні формації Зелених берет, спеціялізовані відповідно до даної географічної території, в якій мають діяти, наприклад, східна Европа, Азія чи південна Америка. Вести операції у якомусь терені вимагає багато знання, пов'язаного з тереном, мовою і культурою, тому одна команда не може бути спеціялістом для всього світу.

Які завдання мають Зелені берети? На це важко дістати від них точну відповідь. Коли Ганс Гальберстат запитав про це вояків одної команди, йому відповіли: "Ми могли б сказати, але тоді мусили б вас убити." Одначе ми можемо загально дещо сказати. Першим завданням Спеціяльних сил – це неконвенціональна війна. В клясичнім значенні – це операції в запіллі противника, які вимагають себевключення у чужу культуру, організування ефективного спротиву ворогові, що, в свою чергу вимагає організації, вишколення, постачання і передусім керівництва автохтонного населення проти його окупантів. Це є важке завдання, яке вимагає спеціяльних здібностей в галузі мовознавства, міжкультурних відносин і провідництва. Неконвенціональна боротьба може бути відкритою, скритою, тобто підпільною, і таємною. У

відкритій боротьбі можна легко сказати, хто зробив що і кому. Але це не є одною з популярних метод боротьби для Спеціяльних військ. Більше популярними є підпільні, скриті операції. В них не приховують самої операції, але стараються не виявляти їхніх провідників. В таємних операціях стараються скривати й саму операцію, і тих, що її проводять. Такі операції нормально ведуться серед населення, яке хоче скинути гніт чужого окупанта або свого гнобителя. Другим завданням Спеціяльних сил є так звана "Іноземна внутрішня оборона". Це допомога урядовим реґулярним силам подолати партизанських повстанців. У такому випадку Зелені берети вчать урядові сили протипартизанської тактики, інфільтрування партизанських загонів і інших заходів до офензивної дії.

Процес підготовки Зелених берет до спеціяльних завдань різниться від підготовки звичайних військових формацій. Звичайні формації отримують прикази і вирушають до дії в роях, чотах, сотнях. Вояки не мають жодного впливу на організацію і підготовку до дії. Вони тільки виконують заздалегідь приготований плян дії. В операціях Спеціяльних сил всі члени команд беруть участь у плянуванні і виконанні завдання, і від поодиноких членів команди вимагається оригінальних і винахідливих розв'язок проблеми. Вони всі разом виносять рішення, як найефективніше провести операцію.

Щоби вступити до Спеціяльних військ, треба закінчити кваліфікаційний курс, так званий "Q Course". Є кілька критеріїв щодо добору кандидатів на цей курс. Між вояками Зелених берет курсує такий дотеп: Щоби дістатися на "Q Course", треба мати годинник марки "Ролекс", сапфіровий перстень, і треба бути хоч один раз сімейно розлученим. В дійсності від кандидата вимагається дві кваліфікації. Перші дуже важкі до уточнення: зрілість, мотивація, відкритість і скромність, зокрема у відношенні до рас і культур, незалежність і авторитативність, винахідливість, і вміння працювати в групі. Інші вимоги: кандидат мусить бути чоловічої статі, вояком, громадянином ЗСА, мати доступ до секретних інформацій, щонайменше мати гімназійну освіту і бути у знаменитій фізичній кондиції.

"Q Course" складається з трьох фаз. Перша фаза, так звана фаза підставових фізичних вмінь, є дуже важка. Брак підставової вигоди є його щоденним життям, так само, як і фізична напруга, тому, що в обставинах дійсних операцій вояк не буде мати вигоди і буде находитися у великій фізичній напрузі. Під час курсу вояки не мають вихідного. Кожного дня вояк мусить бігти п'ять миль з наплечником, який спочатку важить 45 фунтів, а пізніше 65. П'ять разів на тиждень біг цей є зі скорістю 1-а миля за 15 хвилин, а два рази на тиждень зі скорістю 1-а миля за 8 хвилин. Мається розуміти, що вишкіл триває в кожну погоду. Друга фаза включає індивідуальні спеціяльності, зброєзнавство, зв'язок, інженерію, медицину. Остання фаза включає групові заняття (team work) і неконвенціональну війну. Вишкіл триває 26 тижнів і не більше як 30% кінчає його. Одна з дисциплін, "наземної навіґації" є найкращим з усіх таких курсів у американській армії. "Q Course" є дуже широкий і включає: виживання (survival) серед природи, операції,

пов'язані з водним масивом, спеціяльні інструкції щодо парашутних операцій, уникнення ворога, спротив ворогові і втеча з його рук.

Зброя, вживана Зеленими беретами, є різноманітна, але головною зброєю є людина і її розум. Якщо мова про зброю, то від Зелених берет вимагається вживання зброї мертвого противника. Одяг простий, без жодних відзнак, замість береток, в акції носять капелюхи, пристосовані до війни в джунґлі. Все має бути практичне і тільки конечні речі включається у спорядження. Наприклад, замість пояса, вояки підперезують штани бандажем. В кишенях носять речі до вжитку в крайній необхідності: плин проти комах, одна страва, мала ракетниця для сиґналів, 6-стоповий нейлоновий шнур, мапи і потрібні для комунікації коди. Компас, морфіна і дзеркальце для сиґналізації є у верхніх кишенях блюзи. Поверх однострою накладають так звану "боєву упряж" (combat harness). Упряж ця тримається на поясі для пістолі і шлейках. Вона виглядає дивно, але за це є неймовірно практична. На ній можна розмістити рівномірно весь тягар: амуніцію, ґранати, пляшку з водою і мати до всього легкий і скорий доступ, а в бігу це все не підскакує і не дзеленькає. Зелені берети ніколи не знімають тієї упряжі в акції. Якщо уживають зброю, не здобуту на ворогові, вони уживають змодифікований кріс M16 зі скороченою цівкою і складаною кольбою. Іншим популярним крісом є совєтський АК 47.

Спільним знаменником для більшості вояків Спеціяльних військ є широкий світогляд, об'єктивність, інтеліґенція, бажання поступати розумно і розважливо, а не тому, що так прийнято. Вони мусять бути в добрій фізичній кондиції, але імидж "Рамбо" їм не відповідає. Сама фізична сила не є головним атрибутом, а радше витривалість і вміння витримати неймовірні труднощі і, не зважаючи на них, бути винахідливим і знайти спосіб, як вижити. Від них вимагається логічного думання і, зрештою, вони самі шукають кращих, неконвенціональних способів. Як один старшина Зелених беретів сказав: "Ми були б останніми, які для розв'язки проблеми заложили б багнети на кріси й кинулися штурмом здобувати горбок. Ми перші скажемо, що мусить бути якийсь кращий спосіб розв'язати цю проблему".

Думаючи про завдання Спеціяльних військ, насувається питання: чи в українських збройних силах є потрібні подібні формації? Адже ж ворожі п'яті колони діють на Кримі, Донбасі, Закарпатті. Нам треба також мати Спеціяльні війська, які були б експертами у неконвенціональній війні й зуміли б цим п'ятим колонам протиставитися. А тому, що найкращою обороною є наступ, присутність засекречених українських "Команд А" на Кубані, примусила б наших "миролюбних" сусідів до надуми.

* * *

Буду вдячна кожному, хто подасть мені вістку про мого брата Макія Олійника з села Задибрівчі, Снятинського повіту. В 1943 р. він зголосився до Дивізії "Галичина", а перед Різдвом його бачили й з ним говорили, як він їхав до Львова по різдв'яні подарунки

Параска Олійник-Захарук, **P. Zacharuk.** 37 Brookfield St., Toronto, Ont, Canada, M6J 3A3, tel. (416) 584-7294.

СТАРШИНИ УКРАЇНСЬКИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ В АМЕРИКАНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ КОЛЕДЖАХ

Полк. С. Мокренець із своїм дипломом.

Із відновленням Української держави відбудовується і Українська Армія. Вже через два роки висилає вона своїх високих старшин до американських військових коледжів на стажування, яке триває один рік. В червні ц. р. п'ять полковників із різних родів зброї закінчили навчання.

У коледжі в Кароляйл, біля Гарісбурґу, в Пенсильванії, ґрадуаційна церемонія відбулася 11 червня ц.р. З Української Армії був полковник Сергій Мокренець.

Коледж в Карляйл має свою традицію і покінчили його ряд відомих американських генералів, між ними колишній президент Айзенга-вер, генерали Першінґ, Бредлей, Паттон, Шварцкопф.

Під час цьогорічної церемонії головним промовцем був секретар оборони США, д-р Вільям Перрі. Він зупинився на сучасних запальних пунктах у світі, як Боснія і північна Корея. Американські Збройні Сили, які споряджені найновішою військовою технікою та мають високий моральний дух, грають у цих конфліктах лише допоміжну ролю, - сказав секретар.

Цього року коледж покінчили 302 старшини, в тому 36 (по одному) із різних держав світу, і всім їм роздано відповідні дипломи.

Гостями полк. Мокренця в час цієї церемонії були к. 10 осіб, між ними від: Українських Американських Ветеранів – Йосиф Лисогір, Братства Дивізійників – Іван Скіра, проф. д-р Омелян Бей та інші. До українців приступив комендант вишколу і дякував, що вони зайнялися своїм земляком під час навчального року. При тому дуже високо оцінював полк. Мокренця.

Полк. Мокренець був кілька разів гостем Станиці Братства Дивізійників у Філядельфії і мав змогу запізнатись із життям комбатантів та української громади. Не від речі буде згадати, що дружина полк. Мокренця, пані Валентина, була також дуже активна в гуртку дружин студентів, давала доповіді про Україну і висвітлювала відповідні фільми. Доня Оксана ходила до американської середньої школи.

В місяці липні ц. р. починається новий однорічний вишкіл у військових коледжах Американської Армії, і в Карляйл буде знову український офіцер.

Іван Скіра

VI З'ЇЗД СПІЛКИ ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ

(УЦІС). – Одинадцятого червня 1994 року відбувся шостий з'їзд СОУ, на якому було заслухано і обговорено звітну доповідь голови СОУ генерал-майора О. Роля. Керівництво СОУ проводило свою роботу, в основному, в двох напрямках:

– робота з метою збереження СОУ в умовах постійного тиску як відповідних владних військових структур, так і окремих вищих посадових осіб;

– робота у виборчій кампанії з висуненням кандидатів у депутати Верховної Ради та проведенням виборів.

СОУ була збережена, хоча її чисельність значно зменшилась. В умовах відсутности належного фінансування і підтримки кандидатів у депутати від СОУ з боку демократичних сил в деяких реґіонах, від 50-ти кандидатів, висунутих Спілкою офіцерів, депутатами в першій рунді виборів Верховної Ради стало 6 членів СОУ і два її симпатики. У цьому є певна заслуга СОУ і особливо її заступника голови – полковника Г. Омельченка.

Перший заступник голови Роман Костюк наголосив на тому, що маючи владу і кошти у своїх руках, а також вдало використавши неузгодженість в роботі демократичного об'єднання "Україна", партій і рухів демократичного спрямування, ліві сили змогли провести до Верховної Ради більшість своїх депутатів.

Заступник голови СОУ народний депутат П. О. Скипальський констатував, що комуністична більшість у Верховній Раді захопила всі головні посади і веде політику на входження в імперський союз з Росією, бльокує проведення реформ, згортає демократичні досягнення, ставить собі за мету введення подвійного громадянства, надання російській мові статусу державної, відміну державної символіки.

У зв'язку з цим з'їзд постановив, між іншим:

Вести роботу, спрямовану на зміцнення рядів СОУ, створення українських за суттю Збройних Сил.

Відстоювати честь і права Спілки офіцерів, захищати військових патріотів від свавілля командування у Збройних Силах, добиватися внесення поправок і змін до нині діючого законодавства.

Внести на розгляд у Верховній Раді питання про припинення фінансування російської частини Чорноморської фльоти; добиватися беззастережного впровадження української мови у військах, як дуже важливого фактора відродження національної свідомости і культури. Боротися проти лівих сил, які хочуть порушити акт про державний суверенітет і знову затягти Україну в бльоки і союзи; доручити голові СОУ створити у Верховній Раді України осередок СОУ; виходячи із загострення обстановки у Криму, а також активізації антиукраїнських сил у південно-східних районах нашої держави і засилля на Україну російських військових формувань з числа козацтва і членів "Союзу офіцерів" (СССР), створити координаційну Раду для розробки плянів спільних дій Спілки офіцерів України, Українського козацтва з дальшим

залученням до цього об'єднання громадсько-патріотичних організацій військового спрямування.

З'їзд виступив з ЗАЯВОЮ ШОСТОГО З"ЇЗДУ СОУ:

Військовослужбовці Збройних сил України, як і весь наш народ, з занепокоєнням стежать за подіями, які відбуваються в Криму. Нас надзвичайно турбує той факт, що керівництво нашої держави весь час йде на неймовірні поступки північному сусідові...

Ми радимо президентові, Верховній Раді України та урядові покласти край розгулові антидержавних сил в Україні, привести чинне законодавство в дію і забезпечити цілісність і недоторканість Української держави, безпеку мирної праці нашого народу, проведення переговорів з Росією про виведення з території нашої держави російських військ, які є дестабілізуючим фактором обстановки на Україні.

Ми вважаємо за необхідне внести для обговорення Радою Безпеки питання про антиукраїнську направленість внутрішньої і зовнішньої політики Росії, яка підриває економічну і політичну стабільність в Україні.

Ми звертаємось до всіх урядів держав світу, до світової громадськости, поки не пізно, припинити експансивну політику Росії щодо України і політику розв'язування громадянської війни в нашій державі, бо війна в Україні, на території якої розташована ядерна зброя і атомні електростанції, може привести до катастрофічних наслідків для всієї цивілізації.

Ми звертаємось до українського народу, до його Збройних Сил: будьте пильні, вимагайте від своїх посланців у Верховній Раді активно відстоювати незалежність, спокій, добробут всіх людей в Україні.

Ми залишаємо за собою право усіма засобами захищати державність України від її внутрішніх ворогів, які сьогодні відверто виступають проти нашої незалежности.

На з'їзді було також прийнято ЗВЕРНЕННЯ Шостого З'їзду СОУ до українського народу і воїнів Збройних Сил України:

"У цей важкий і неспокійний для України і її народу час, коли поглиблюється економічна криза, зростає політична нестабільність, антидержавні сили у Верховній Раді і за її межами відкрито виступають за обмеження або скасування інституту президента в нашій державі, відверто виступають за зросійщення України і втягування її в оновлений Союз.

Спілка офіцерів України заявляє, що вона повністю підтримує статус президента як голови держави, єдиного ґаранта її територіяльної цілісности та незалежности.

Спілка офіцерів України підтримує і буде підтримувати президента як Верховного Головнокомандуючого Збройними Силами України.

Спілка офіцерів беззастержно, разом з патріотичними силамн України, всіма засобами буде захищати нашу державу від зовнішніх і внутрішніх ворогів.

Визначні військовики

ГЕНЕРАЛ АРМІЇ ВІТАЛІЙ РАДЕЦЬКИЙ КОЛ. МІНІСТЕР ОБОРОНИ УКРАЇНИ

У липні 1994 р. ген. Радецький відвідав ЗСА. У нарадах та спілкуванні з американськими державними мужами Радецький встановив тісні контакти із секретарем Департаменту оборони ЗСА Вілліямом Перрі та начальником об'єднаних керівників штабів американських збройних сил генералом Джоном Шалікашвіллі.

Він теж взяв участь у військовому навчанні, яке проходило у вишкільному центрі форту Ірвен, що в Каліфорнії. Генерал Радецький був не лише спо-стерігачем, але і учасником навчаль-ного бою, справжнім солдатським лідером. Його військовий хист одержав високу оцінку з боку американських командирів. З українською громадою міністер оборони зустрівся у Чікаго.

Як колишній міністер оборони, ген. Радецький далі займає важливий пост у Збройних Силах України.

Подаємо уривки з його інтерв'ю та промови.

Редакція

Що генерал Радецький розповів про себе:

– Я народився у 1945 році на Рівенщині, в Здолбунівському районі. У рідному селі закінчив середню школу, а після того поступив у Київське військове училище. Та на цьому навчання не завершилося, поглиблював свою освіту ще у двох військових академіях. Мені, одному з небагатьох українців, після завершення навчання було присвоєно генеральське звання.

А далі майже 30 років служив за межами рідної землі. Та коли було проголошено незалежність України, я повернувся на батьківщину і мені доручили командувати армією. Незабаром став заступником командуючого ПрикВО, а в квітні цього року Президент підписав указ про призначення мене командуючим Прикарпатською військовою округою.

– Військові формування, – сказав генерал армії, – що залишилися нам у спадщину від Совєтського Союзу, було недоцільно та неможливо реформувати для потреб України, оскільки недоліки старої армії будуть трансформовані у нові структури. Спочатку ми не все тут зрозуміли. Потрібен був

певний час і, звичайно, досвід. Зараз ми його маємо і тому підтверджуємо, що займаємося в Україні будівництвом нових збройних сил, а не реформуємо те, що залишилось.

Як самі розумієте, для втілення в життя програми будівництва нової армії потрібне матеріяльне та фінансове забезпечення. Не хочу з цього робити таємницю і скажу відверто, що маємо великі труднощі. Та, незважаючи на це, наполегливо, крок за кроком, просуваємося вперед.

Далі генерал армії зазначив, що одночасно здійснюється поступове скорочення збройних сил. За минулі два з половиною роки чисельність армії зменшилася на 200 тисяч осіб, а до кінця цього року вона становитиме 450 тисяч.

– Як відомо, українські військовики протягом трьох століть змушені були розмовляти чужою для них російською мовою. Нині ми здійснюємо перехід на державну, українську мову, однак бракує підручників, словників, наочних посібників. Сподіваємося на допомогу діяспори у вирішенні цієї важливої справи.

Свою промову у Чікаґо міністер закінчив такими словами:

– Шановні пані і панове! Хотів би вас запевнити, що, незважаючи на об'єктивні труднощі, які існують в нашій країні, ми маємо найголовніше: бажання працювати для себе, віддані, добре підготовлені кадри, підтримку українського народу, давню і багату спадщину військового гарту, вашу підтримку та відчутну допомогу, шановні співвітчизники. Спасибі вам за це!

Олег Гринів

НА МОРІ КРОВИ ТА СЛІЗ

Суспільносте блідо-рожевих півслів,
Гурра-наукової бздури,
Огрядно-тупих патріотів, послів
І всіх ювілянтів культури.

О. Ольжич. Незнаному Воякові.

В історії двадцятого століття нема більше тологізованого періоду, як роки московсько-німецької війни 1941-1945 років. За неповних п'ятдесят років у совєтській офіційній історичній "науці" вона мала кілька варіянтів трактувань. Це стосується насамперед самого початку війни та причин перемоги в ній СССР.

Спочатку все приписувалось "найгеніяльнішому полководцеві всіх часів і народів товаришеві Сталіну". Але тут виникло питання: чому "вождь" не передбачив 22 червня 1941 року? Виявляється, що "добрий" товариш Сталін повірив німцям, всіх, мовляв, міряв по собі. Віроломні фашисти порушили слово, яке вони дали "великому" Сталіну. Пакт про ненапад між нацистською Німеччиною і большевицькою Росією трактувався як вимушений крок у цих умовах, коли наші західні держави відмовилися від спільних дій проти Гітлера.

Всі плоди перемоги віддавались Сталінові і вона завдячувалась десятьом сталінським ударам. Населення СССР знало, що "рідний" Сталін у часи війни не спав цілими ночами, думаючи про визволення загарбаних німцями земель. Про те, що товариш Сталін просто перетворив для себе день у ніч і тоді спокійно спав, ніхто з його наближених не насмілився якось натякати. Причини цілком зрозумілі.

За роки війни Сталін був фактично канонізований, з ласки борзописців перетворився в божество. Українські поети в дні, коли на наших наддніпрянських землях панував жахливий голод, писали колективну поему товаришеві Сталіну від українського народу. З першої кляси дітям втовкмачували, що "до ясної перемоги батько Сталін нас привів" і дарував народові щасливе життя. Про якусь участь західних союзників у розгромі гітлерівської Німеччини у популярній літературі не згадували. Не дивно! Як можна було вшановувати тих, кого вже тоді називали "англо-американськими паліями нової війни"?

Коли з волі Хрущова Сталін був винесений з мавзолею, акценти почались переноситись на інше. Тепер уже вина за перші невдачі у війні перекладалась на плечі "великого вождя". Люди знали, що "великий вождь" у перші дні війни впав духом, тому не звертався до рідного народу. Поразка

на театрі війни, вважали тепер офіційні історики, була результатом бездарности "великого полководця", його невігластва у воєнних справах. Нарешті, здавалось, люди дізнались правду. Перемога кувалась не у ставці верховного головнокомандувача, а безпосередньо на фронтах, зокрема тих, де "дорогий Микита Сергійович" був членом військової ради.

З приходом до влади Брежнєва людей остаточно переконали, що велику перемогу здобули на "малій землі". "Спогади" політкомісара обговорювались, неначе перед державою не було інших завдань. Різні "теоретичні конференції" вигадували нові "теорії" для того, аби якось обґрунтувати воєнний талант Леоніда Ілліча. В курсах суспільних наук розглядалось питання про ролю особи в історії, а цією особою був не хто інший, як сам Брежнєв. Скільки коштів було витрачено на створення музеїв історії війни з однією метою, щоби прославити воєнні подвиги генсека. В цих музеях на першому місці стояло прізвище п'ятизіркового "героя". Потрохи почав висвітлюватись верховний головнокомандувач Сталін, бо цього вимагала боротьба проти Хрущова. Через десятиліття після війни Брежнєв був нагороджений орденом "Побєди", хоч для цього не мав жодних підстав.

Наступник Брежнєва, безкомпромісійний душитель "дисиденства" Юрій Андропов, переніс джерело перемоги совєтського народу на карельську землю. Та нетривале перебування при владі не дало йому змоги створити власну мітологію війни, щоб світ довідався, що перемогу над Берліном "кували" карельські партизани.

Ще більше не пощастило його наступникові Костянтинові Черненкові, бо той у роки війни вчився на "вождя" у вищій партійній школі. Навіть його блюдолизи не могли чогось висмоктати з пальця, окрім ньюансу про "леґендарного політкомісара" прикордонної застави, але в ... передвоєнний час.

Михаїл Горбачов програв перед своїми попередниками тим, що за своїм віком не міг внести якоїсь лепти в перемогу. Правда, тут щось не допрацювали. Якби "пошукати", то "знайшли" б, що він був "сином полку". Та ба! Не вистачило фантазії. Лише дотепники жартували, що тепер джерело перемоги перенесеться на Ставропільщину, де піонер Міша Горбачов читав патріотичні вірші своїм землякам, яких забирали на війну, і цим надихав їх на перемогу над гітлерівцями.

Такі "гурра-наукові бздури" і політичні нісенітниці вимагали від нас критичного ставлення до того, чого нас вчили за майже півстоліття. Інакше не зможемо демітологізувати війни, не побачити її справжнього обличчя. А виховання на псевдонаукових побрехеньках молодого покоління ще далі поглиблюватиме його скептицизм і бездуховність, які й тепер полонили наше суспільство. Не маємо права пережовувати "концепції" війни, які йдуть з Москви, не маємо хоч би тому, що без власної історії не будемо окремою нацією. Тут маємо справу не з емоційним сприйнянням, а проблемами істини.

Заглянемо в академічні видання. В "Українському радянському енциклопедичному словнику", який виданий у 1986 році, читаємо: "Велика Вітчизняна війна Радянського Союзу 1941-1945 – визвольна війна радянського народу проти фашистської Німеччини та її союзників (Італії, Фінляндії,

Румунії, Угорщини). З цього словника довідуюмось, що СССР втратив у цій війні понад 20 млн. людей. Про втрати України "український" словник мовчить, але називає, що 2,5 млн. українців нагороджено орденами і медалями, а понад 2 тис. українців удостоєні звання героя Совєтського Союзу, в тому числі 31 особа – двічі, а Іван Кожедуб – тричі.

З інших достовірних джерел дізнаємось, що за часи війни наша батьківщина зазнала таких втрат: більш 5,5 млн. цивільних жертв і 2,5 млн. загиблих на фронті, що разом становить 8 млн. загиблих, тобто майже п'ята частина населення України, або 40-44 відсотки загальних втрат СССР. Якщо ж взяти загальні демографічні втрати (убиті, померлі від хворіб і голоду, евакуйовані, депортовані, мобілізовані, еміґранти, втрати у природному прирості), то вони становлять приблизно 14,5 мільйона людських життів.

Вважається, що Друга світова війна коштувала людству 50 млн. життів, з них втрати України – 8 млн. осіб, Німеччини – 6,5 млн. осіб, Польщі – приблизно 5 млн. загиблих, а Росії – 5-6 млн. осіб. Отже, за своїми втратами у війні Україна стоїть на першому місці серед країн світу, а кожен шостий загиблий у роки війни – це наш земляк.

Які ж здобутки українського народу в результаті закінчення кривавої війни? Згаданий енциклопедичний словник пише, що внаслідок перемоги у "великій вітчизняній війні" стало можливим завершення "возз'єднання українського народу в єдиній Українській радянській державі".

Насправді після Другої світової війни в межах Совєтської України опинилось три чверті української суцільної етнографічної території і трохи більше чотирьох п'ятих її населення. Та, як стало відомо з доповіді Микити Хрущова на XX з'їзді КПСС, кремлівські лідери обговорювали на найвищому рівні питання про депортацію всіх українців з території Совєтської України, але така злочинна акція не могла бути здійснена через відсутність залізничного транспорту та ще, напевне, цьому протидіяла б активна діяльність УПА. Окрім того, вже після війни в східних областях України був організований, як у 20-х і 30-х роках, голодомор, який забрав 2,5 млн. людських життів. На західних областях проводились масові виселення невинних людей. Збитки України становили 42 відсотки від загальних збитків СССР, але на відбудову їй було виділено лише 24 відсотки від загальносоюзної суми для цих цілей.

Які після цього ми маємо моральні підстави святкувати п'ятдесятиріччя перемоги (?) у Великій Вітчизняній війні? Чи не буде таке святкування дикунською зневагою до тих 10,5 мільйона загиблих у час війни та післявоєнні роки, зневагою до сліз мільйонів жінок, на голови яких війна впала чорною хусткою, а на сльози дітей, що залишилися без батьківської ласки, зневагою до тих, хто після "визволення"опинився в холодних сибірських снігах.

Чи не буде справедливіше оголосити 8 (а не сталінське 9) травня національним днем скорботи і вшанувати пам'ять співвітчизників, полеглих у Другій світовій війні? Цього вимагає мораль, а не якась ідеологія, яку дехто з обласних функціонерів-невігласів називає суроґатом істини. Вибачте, але

чиновницьке невігластво не дає жодних прав претендувати на істину в останній інстанції.

Звичайно, не всім подобаються таке вшанування ювілею "перемоги", коли замість пісень на кшталт "чарочку хмельную полнеє налівай" лунатиме трагічна пісня зболеної за воєнні і повоєнні роки України "Степом, степом". Звичайно, найбільше протестуватимуть "приписані" до учасників війни енкеведисти, що нагороджені вже в повоєнні роки за свої злочини на західноукраїнських землях. Вони і далі воюють проти історичної правди, яка вимагає віддати їх під суд як воєнних злочинців. Їхнім жертвам не легше від того, що вони виконували наказ, знищуючи мирних українських хліборобів.

Мусимо зрозуміти, що без відмови від "блідо-рожевих напівслів" ми ніколи не станемо повноцінною нацією і не подолаємо комплексу національної меншовартости, комплексу "малоросєйства". Нація виникає на етнічному ґрунті тоді, коли власне "МИ" протиставляє чужому "ВОНИ". Без власної історії ми не будемо нацією, а лише великою групою іншої нації. Тарас Шевченко картав землячків за те, що вони сприймали національну історію так, як її написав німець. Після цього упродовж цілих ста п'ятдесяти років українці сприймали історію так, як нам писали царські й большевицькі офіційні історики.

Здається, настав час відмовитись від національної скромности, нав'язаної нам чужинцями. Хай вони святкують собі п'ятдесятиріччя перемоги, бо ця перемога розширила їхню "імперію зла" за рахунок так званих "країн народної демократії"! Якщо ж ми святкуватимемо таку перемогу, тоді ми повинні визнати незаконним Акт проголошення державної незалежности України від 24 серпня 1991 року, бо, за такою логікою, ми незаконно відірвали від своєї вітчизни, цебто "імперії зла", її невід'ємну частину. У такому разі, намагаючись бути "блідо-рожевими", ми не маємо права протестувати проти тих, хто у день "побєди" виходить з червоними прапорами, бо він має рацію як представник "імперії зла" на території незалежної України, котра нагадує бабусю із співомовки Руданського, яка ставила свічку святому й чортові, аби мати ласку в обох після смерти.

Не інтереси "огрядно-тупих патріотів", для яких мірилом всього є власний шлунок, не інтереси "послів і всіх ювілянтів культури", які заробляли на мітологізованій історії "великої вітчизняної війни", а засади традиційної моралі нашого народу та інтереси власної нації допоможуть вирватись нам з багна "комплексу меншовартости". Не утвердивши власної національної свідомости, ми не утвердимо власної держави. Не будемо нагадувати бабусі зі співомовки Степана Руданського, бо надходить час, коли нам не втекти від розв'язання тих проблем, вузол яких зав'язувався цілі століття за нашими землями, в чужих столицях. Не молімось до чужих божків і не прославляймо тих, хто навіть на мітинґах зневажає нашу мову й наші національні символи, хто думає про те, як задусити в цупких обіймах білого ведмедя нашу криху незалежну державу. Логіка вимагає чіткости: прославляючи Петра Першого, мусимо проклинати Мазепу; вшановуючи чужих героїв, мусимо зневажати

своїх. До речі, большевики в цьому були послідовніші від нас, "блідо-рожевих" і "огрядно-тупих патріотів".

Якщо хтось сліпо виконував наказ під цівкою пістолета, то він виявляв не "відвагу, самовідданість і хоробрість", цебто ті властивості, які "словник української мови" відносить до героїчних чеснот, а деякі інші, про що він знає сам. Але навіть виконання злочинного наказу не звільняє когось від відповідальности, особливо тоді, коли такі дії зараховані міжнародним правом до воєнних злочинів. Не розчиняймо червоної фарби і не доводімо її до блідо-рожевого кольору, бо маємо власні національні барви – синьо-жовтого прапора.

Московська нафта і американські жуйки не варті того, щоби ми за них втрачали національну гідність і топтали кованим кирзаком невинні сльози і кров мільйонів наших людей.

Олег Гринів, доктор філософських наук,
м. Львів

Микола Невич

ДО 50-ЛІТТЯ "ЮНАКІВ" У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

На весні цього року минуло 50 років від творення допоміжних частин з юнаків, переважно до протилетунської артилерії.

Ситуація у той час була дуже складна. Хоч німці війну вже програвали, обставини змушували молодь вибирати УПА, їхати на каторжну працю до Німеччини або йти до Дивізії чи "юнаків". Залишатися вдома означало, що большевики заберуть примусово на фронт без вишколення – воювати за "родіну".

Дивізія "Галичина" мала на меті підготовити добре вишколену формацію, готову на всілякі несподіванки та політичні коньюнктури. Дивізія і юнаки мали стати ядром майбутньої української армії.

У таких обставинах творилися юнацькі вишкільні табори, які переважно складалися з добровольців. Це були хлопці у віці 16 – 18 років, але були і вийнятки, коли хлопці, не маючи 15 років, зголошувалися до "юнаків". Таких вишкільних таборів було декілька, і в кожному з них щонайменше по 200 юнаків, або три чоти, що творили сотню.

Один з таких показово-вишкільних юнацьких таборів почав існувати у травні 1944 року і складався переважно з гімназійних учнів 5, 6, 7 кляс. Підставовий вишкіл складався з вироблення дисципліни, порядку, спортових зайнять та муштри. Інструкторами були німецькі підстаршини протилетунської артилерії. По п'ятьох тижнях вишколу відбулося свято, на яке приїхали представники з Українського Центрального Комітету та Дивізії "Галичина". Була польова Служба Божа та парада юнаків.

Двадцять юнаків отримали ранґу т. зв. "юнацьких підстаршин", їх розділено по-частинах.

У половині червня нас повезли до Львова, щоб показати населенню міста і зустрітися з родинами перед виїздом на технічний вишкіл і військове призначення. У Львові, на двірці, нас зустріла оркестра Дивізії "Галичина", і ми парадно переходили вулицями міста. Львів'яни радо нас вітали і часто нам кидали квіти з вікон. Український Центральний Комітет зробив нам прийняття і зустріч з родинами в приміщенні НТШ на Ринку.

Через три дні Переворська юнацька сотня виїхала на призначення, а десять "свіжо спечених" юнацьких підстаршин залишилися, як інструктори для нових юнаків, які приходили на вишкіл.

Ситуація на фронті гіршала і большевики посувалися вперед. Наш табір ліквідували і під кінець липня 1944 року ми переїхали до Криниці. У Криниці, де в той час було дуже багато втікачів-українців, нам поводилося добре. Ми мешкали малими групами по пансіонах, мали добрі харчі і т. д. Однак таке вигідне "курортне" життя тривало недовго і нас перевезли до м. Еґеру, де була велика летунська база з великою кількістю військ різного роду. За кілька днів нас послали в околицю Тропау допомагати збирати збіжжя. По кількох днях такої роботи ми знову повернулися до Еґеру.

Наші юнацькі відділи переважно складалися з 200 юнаків, або три чоти що творили сотню. Одна сотня юнаків, закінчивши призначення під французькою границею, була перенесена до Берліну. А тут, у Вельтені, у північно-західній частині Берліну, були магазини і верстати направ протилетунських гармат. Нас, десять юнацьких підстаршин з Еґеру, також вислали до Вельтену, щоб доповнити склад цієї одиниці. Якби не часті налети альянтських літаків, то життя проходило б цікаво. Хлопці працювали по магазинах частин, а то й при самій направі гармат. У вільний час ми навіть могли вийти до міста. Це була осіння пора року. Надходило Різдво, а налети були щораз частіші, і вдень і вночі. Наші різдвяні свята ми святкували ще в Берліні, а на другий день вже поїхали до Мокрини, що на половині дороги між Ляйпціґом і Торґав. Табір наш був у полі під лісом, а до села Мокрини було 2 км. У тому лісі були розташовані бункри-сховища ґазових бомб. Умови тут були погані, примітивні: зима, холодно, харчі погані і ще нам приходилося працювати коло тих ґазових бомб. Це була велика небезпека.

На початку квітня у прискореному темпі наш табір вивезли до Торґав. Місто було порожнім – без військових і цивільних людей, бо багато населення втекло перед наступом ворога зі сходу. Між іншим, в місті Торґав, на річці Ельбі, відбулася історична зустріч совєтської і американської армій. Але нас там уже не було, бо, переночувавши, ми пішли маршем на південь. На другий день, перейшовши Ельбу на захід, наша одиниця юнаків почала розділятися, щоб не попасти в большевицький полон. Одначе були і такі, що попали в полон і поїхали на "родіну", а потім на Сибір. Були і такі, що, перебравшись у цивільне вбрання, пішли на захід до американської чи англійської зони окупацій. Згодом, разом з тисячами втікачів, переселилися в заокеанські країни.

З нагоди 50-ої річниці творення юнацьких частин згадаймо і їх вклад у змагання і боротьбу за визволення України.

Ігор Федик

ВИСТОЯЛИ, ПРОРВАЛИСЯ!..

Національна історія українців виділяється надзвичайно драматичними колізіями та ситуаціями які, проте, пронизані нездоланним прагненням здобути власну державу або хоча б наблизити народ до цієї найголовнішої національної мети. Як правило, такі історичні драми містять непересічну концентрацію національного героїзму, який не завжди (чи, точніше кажучи, майже ніколи в минулому) давав нам державницькі чи історичні результати. Але в кожному випадку засвідчував динаміку національного Духа – сили набагато могутнішої, ніж спроможний уявити собі людський розум. Власне, серед самокритики і самопониження, якими позначено під цю пору чимало публікацій – наукових і публіцистичних, – нікому не вдається применшити найвизначальнішу прикмету українців: незламність духа як животворного джерела нашого буття...

Броди в липні 1944 року доповнюють цей національно-драматичний пантеон нашої державности, коли національна ідея в незвичних історичних обставинах держала найвищу реалію: життя молодих, творчих, високоосвічених українців... Отож, Брідщина у липні 1944-го.

...Німці відступали на всьому фронті. Львів для совєтського командування мав величезне стратегічне, політичне і моральне значення, тому ставка верховного головнокомандування давала Першому Українському фронтові, яким командував відомий совєтський генерал Конєв, усі потрібні резерви. Була вже підготовлена Львівсько-Сандомирська операція, стріли якої на карті прямували на Львів. У районі галицьких містечок Броди і Зборів концентрувалися потужні сили.

Перший Український складався з 80 піхотних, 10 бронетанкових дивізій, 4 бронетанкових бриґад. До його складу входив також чехо-словацький корпус. Це назагал – 13074 гармат і мінометів, 2200 танків і самохідних гармат, 3000 літаків, мільйон 200 тисяч вояків.

Німецька група армій "Північна Україна" (командувач генерал Гарпе) мала у своєму розпорядженні першу і четверту бронетанкові армії, першу угорську армію, 4-й та 8-й корпуси військово-повітряних сил. Отже, перевага совєтських сил була значна. Броди прикривав 13-й німецький корпус, який складався з трьох дивізій і корпусного підрозділу. Зазначимо, що порділі німецькі дивізії не були повноправними і далеко не відповідали совєтським дивізіям та їх озброєнню. Давався взнаки і їхній моральний стан. Командував корпусом генерал Гауффе. Вище німецьке військове керівництво розуміло, що довго втриматися в такому стратегічно невигідному місці не зможе, тому просило у вермахту резерв. Тією резервою стала українська дивізія "Галичина". Відомо, що спочатку вона мала бути перекинена на Станіслав-

щину, де б пройшла адаптаційний період, але німці, які уже вичерпували свої резерви, змінили своє рішення. Крім того, вони боялися контактів дивізії з УПА. Отже, доля українських хлопців мала вирішуватися під Бродами.

Згідно з пляном німецької таємної операції "Кармен", повезли українських вояків з Нойгаммеру через Ярослав – Перемишль – Львів до невеличкої станції Ожидів. Українські вояки їхали через рідні села й містечка. Хлопці поглядами шукали на станціях своїх батьків і матерів, сестер, наречених, близьких і друзів. Вони мали добрий настрій, бо повинні були заступити дорогу большевицькому поневоленню, мали захистити Львів.

В Ожидові уже було чути стрілянину, що означало: фронт близько. Дивізія влилася у 13-й корпус – на загальну радість німців, які були виснажені війною. 7-8 липня 29-й, 30-й, 31-й українські полки та інші підрозділи, зокрема флюзилери, почали укріплювати оборонну лінію на відтинку 35 кілометрів. З перших днів дивізія почала зазнавати атак авіяції. В 13-му корпусі, як і в усій німецькій армії, танки відігравали незначну ролю, бо їм бракувало пального, а совєтська авіяція панувала в повітрі: німецької авіяції майже не було. Цей фактор дуже неґативно позначався на становищі "Галичини". Кілька днів тривали бої місцевого характеру, але з 13 липня совєтські війська почали широкий наступ. 29-й полк зайняв оборону біля Ясенова та Дуб'я, 30-й був перекинений під Заболотці, 31-й – далі, на північ. 15-18 липня 1944 року почалися шаленні бої на всій ділянці фронту. Незважаючи на кількісну перевагу ворога, вояки дивізії утримали свої позиції. Не знали, що фронт уже прорваний, й дивізія і весь 13 корпус опинилися в оточенні, кільце якого замкнулося біля Буська. Совєтське командування добре знало, хто заступив йому дорогу, тому спрямувало на "Галичину" шквал вогню. В цьому пеклі необстріляні українські вояки стояли на смерть. Особливо вперто воював 30-й полк, де хлопці стримували і нищили танки 3-ї танкової армії генерала Рибалка, але й самі зазнавали великих втрат. Біля Сасова і Ясенова відбивали шалені атаки вояки 29 і 31 полків. У ці дні посилилися контакти дивізійників з УПА. В цих надважких умовах український дух єднав цивільне населення з вояками і партизанами, бо воювали вони спільно, в рідній стороні, на рідній землі.

У селах Ожидів, Олесько, Підгірці, Гута, Майдан, Опоки, Буда, Хильчиці, Княже, Красне, як і в десятках інших, йшли жорстокі бої. Тут лежать сотні наших юнаків, яких поховали місцеві жителі.

Наступ совєтських військ розірвав зв'язок між дивізіями і полками корпусу. Німецьке командування було пригнічене ще й замахом на Гітлера та репресіями, які охопили вермахт. Найбільшої шкоди завдала авіяція. Бомбардувальники і штурмовики буквально висіли над частинами дивізії. Командуваня корпусом вирішило відступити до Білого Каменя, а далі – прорив кільця. До 20 липня полки і курені "Галичини" зазнали великих втрат, але продовжували чинити опір, відступаючи з тяжкими боями на Білий Камінь, Ушню, Белзець, Почапи, Княже. Чимало українських вояків, які потрапили в полон, були розстріляні на місці або розчавлені гусеницями

танків. Біля села Княжого творилося справжнє пекло. Деякі групи дивізійників, вирвавшись з оточення, знов у нього потрапляли.

Спочатку кільце прориву становило кілька десятків метрів. Ніколи дивізійники, які йшли на прорив, не забудуть залізничного насипу біля Княжого. Скільки їх тут полягло! Не було й сантиметра землі, у якій би не врізувався відламок чи куля. Від вибухів стрілен потемніло небо. З усіх сторін, по невеликому коридорі вели вогонь всі роди совєтської армії. Після подолання залізниці ще треба було "взяти" круті схили гір.

Та дивізійники вперто йшли на прорив. Із 11 тисяч, що пішло під Броди, близько 3 тисячі вирвалося з оточення. Оцінюють, що близько 3 тисячі пішли до УПА, решта згинула або попала в полон.

Після прориву відступили з Княжого на Майдан – Ходорів – Жидачів – Стрий – Самбір – Турку – Закарпаття. Після тритижневого відпочинку вони знову прибули у Нойгаммері і стали ядром творення нового складу дивізії, яка пізніше воювала у Словенії та в Австрії. Іспит бойового хрещення дивізія склала успішно.

П'ятдесят років тому вмирали українські вояки, йдучи в бій з думкою про волю України. Їхні жертви не були марними. Відгомін їхньої мужности, вкарбований в нашу історію 50 років тому, постає в ореолі незламної боротьби за волю рідного краю.

Вічна їм слава і пам'ять народу, що вгору йде!

Володимир Саквук

ТУЖНА МЕЛОДІЯ ЖБИРУ...

І знову, як у цей же час торік, над горою Жбир лине тужлива мелодія. Стоять у зажурі люди. Їх багато. З усіх континентів землі приїхали сюди окремі посланці і цілі делеґації в одностроях, які разом з численними галицькими представниками вишикувались у довгі колони і шеренги. Хоч літами не молоді, але військова виправка відчувається. Чіткі команди, чіткий крок, взаємопорозуміння. Ще б пак! П'ятдесят років тому, пройшовши добрий вишкіл на теренах Німеччини, стали вони вояками дивізії "Галичина" і прийняли перший нерівний бій. Тут, на полях Брідщини і Золочівщини, дивізійники вписали славну сторінку в історію боротьби українського народу за свою свободу. На жаль, ще й досі це належно не оцінено офіційно. Але не завжди так буде. Той час гряде. Свідченням цього є і оцей (уже другий) величний збір, всенародна пошанівка в Галичині. Всюди (урочистості проходили три дні) дивізійників зустрічали хлібом-сіллю, дарували квіти, говорили щирі слова дяки за високий патріотизм і героїзм. Ось тут, на горі Жбир, був встановлений високий пам'ятник на їх честь. Однак його вибухівкою потужної сили підірвали московсько-комуністичні прислужники. Біля руїн зруйнованого монумента нині насипано курган-могику, встановлено Хрест. У неділю, 24 липня, тут пройшло Богослужіння у урочистий мітинґ-реквієм. Серед інших мав слово голова Об'єднання колишніх вояків-українців у Великій Британії Святомир Фостун. Він наголосив на тому, що воїни дивізії

"Галичина" взяли зброю і одягли чужу уніформу в гримучі роки страшної Другої світової війни, бо вірили і знали, що треба боронити рідну землю. Свій вояцький обов'язок вони сповнили чесно і віддано, а тому пам'ять про них є святою. Згадаймо і вшануймо їх.

...Було багато хвилюючих моментів. Приміром, секретар крайової управи Галицького братства колишніх вояків 1-ої УД УНА Володимир Саламаха зачитав послання дружини померлого дивізійника з США Романа Данилюка, розповів про свій похід на гору Маківку з сином і онуком (три покоління), де взяв землю з стрілецьких могил. Ритуал покладання цієї замлі до підніжжя курган-могили на горі Жбир був тут же виконаний.

...Виступи, спогади, зустрічі. Їх того недільного дня було багато. Адже відтоді, коли тут горіла, земля, пройшло п'ятдесят літ.

В. Сірський

НА 50-ЛІТНІХ СЛІДАХ БОЇВ ДИВІЗІЇ "ГАЛИЧИНА"

Мандрівка слідами боїв Дивізії "Галичина" почалася 22 липня ц. р. в церкві св. Юра у Львові, де відправлено Службу Божу й Панахиду за душі дивізійників, що полягли півстоліття тому на брідських і золочівських полях в обороні наших державницьких стремлінь. Можна сьогодні всіляко оцінювати постання Дивізії "Галичина" в 1943 р., але не можна забувати, що в тодішній діявольській ситуації ці молоді люди не вагались покласти на жертівнику Батьківщини своє життя. А людське життя це найдорожча й найшляхетніша у світі жертва! У церкві, серед присутніх, можна було побачити дивізійників із Англії, Австралії, Німеччини та зі всієї України. Канадську дивізійну Братію репрезентував єдиний В. Чупринда з Торонта. Спілку Офіцерів України репрезентував полк. Анатолій Кошіль і полк. Роман Костюк.

Після Панахиди нас кількох пообідали в гостинному домі панства Федиків. Ігор Федик являється головним організатором Дивізійного Музею у Львові.

По полудні, в приміщенні Львівської Філармонії, почалася офіційна зустріч дивізійників з представниками місцевого уряду та громадянством міста Львова. Були присутні й колишні бійці УПА. Посипалися промови, привіти й похвали на конто дивізійників. На закінчення відбувся також дуже гарний концерт.

В суботу, 23 липня, кільканадцять автобусів з дивізійниками та гістьми від'їхали зі Львова до села Червоне (кол. Ляцьке), що на Золочівщині, де відбулося посвячення пам'ятного каменя із написом: "Тут буде споруджено меморіяльний цвинтар для перепохоронення вояків Дивізії "Галичина", які полягли в липні 1944 р. в боях під Бродами, добуваючи Україні волю, а собі безсмертну славу".

Дивізійники Володимир Процик -- США (справа) і Василь Сірський -- Канада серед пластової делеґації під горою села Червоне.

На цьому цвинтарі вже спочиває два десятки дивізійників. На скромних дерев'яних хрестах ще нема імен полеглих – тільки поміщено числа бойових метрик. На їхніх могилах поклав гарні квіти д-р Я. Качай з ЗСА.

Під вечір ми прибули до міста Бродів, де нас привітала бойовим маршем військова оркестра, відділ війська та численне громадянство на чолі з духовенством. Всі учасники цієї небувалої зустрічі помаршували до парку (кол. Райківка), де здвигнено величавий пам'ятник у честь борців за волю України. Тут відбулося поминальне Богослужіння, в якому брав участь і наш канадський митрополит Максим із Вінніпеґу.

Вечером відбувся концерт патріотичних пісень. Добре написався молодечий місцевий хор. В цю хвилину мені пригадався від'їзд із Бродів до Дивізії у 1943 р. А вже в липні 1944 р. загинули на брідських полях смертю хоробрих хор. Герман, Євген Окуліта, Ясько Удич, Устінов, брати Свєнци...

В нас були б найкращі враження із цих відвідин міста Бродів, якщо б в неділю вранці, перед від'їздом до Ясенова, не появилися на мурах міста образливі для дивізійників написи: "Геть фашистів із України!"

В Ясенові, на горі Жбир, відбулося урочисте Богослуження та Панахида за душі полеглих дивізійників. Стежкою, на якій височить могила-курган у честь дивізійників, в липні 1944 р. проходив відділ вісімдесяти бійців штабної сотні 29 полку, щоб боронити перед більшовицьким наступом село Кадлубиська. Під час жорстоких боїв, незважаючи на небезпеку, геройські жінки та дівчата Кадлубиськ приносили нам воду та молоко. Мені пощастило стрінути тут, на горі Жбир, одну із тих геройських жінок.

Приходиться мені й дещо сказати про загальні враження із моєї поїздки в Україну, котра почалася 10 липня, якраз у день виборів президента України. Програну виборів першого президента України, Л. Кравчука, галицька волость прийняла не тільки з болем серця, але й рішучою постановою вийти на барикади міст і сіл зі зброєю в руках, якщо буде нарушена незалежність України. З такою заявою виступив 26 липня ц. р. на телебаченні генерал Скіпальський. З виступу ген. Біласа на тому ж телебаченні ми довідалися, що Ярослава Галана вбили КҐБ-істи, щоб мати причину арештувати й вивезти з Галичини сотні тисяч нашої молоді, в жовтні 1949 р.

Також, зовсім припадково, я довідався, що в престижному стомешканевому будинку на вул. В. Кубійовича живе аж 98 російських родин і тільки дві українські. Ось звідки чигає на незалежність України прихована небезпека та й причина, чому у Львові бракує помешкань для родин Української Армії.

Жнива цього року в Україні випали не найкраще, через посуху. Але українці, найбільші оптимісти в світі, тим не хвилюються. Дехто говорив мені: "В минулому році, під час обильних жнив, ми розсипали по дорозі тридцять п'ять процентів зерна. Цього року будемо обережніші й розсиплемо тільки п'ять процентів. Голоду в Україні не буде!"

"ЗМАХНІМ НЕСЛУХНЯНУ СЛЬОЗИНУ..."

Пам'ять жива. Вона у серцях цих сивочолих побратимів, що з'їхалися на Золочівщину, аби віддати данину шани своїм друзям-дивізійникам. П'ятдесят літ тому на цій землі у нерівній борні вони поклали голови за волю України. Завдяки подвижницькій праці львівських краєзнавців-ентузіястів Іини Федущак, Наталії і Олександра Космолінських стають можливими пошуки загиблих воїнів. Багато з них тепер стали відомими, їх, при великому сході місцевих жителів і рідних, перепоховали за рідним звичаєм. Акція милосердя продовжується. Ось і тепер зібралися люди зі сіл Княжого, Червоного, Ясенівців. У почесній варті – колишні дивізійники. Три отці Греко-

Католицької Церкви відправляють панахиду. Грає військова оркестра, гримить салют. У могили опускають труни... Слова спомину.

Голова крайової управи Братства колишніх вояків дивізії "Галичина" Левко Войтиш сказав, що "...українська стрілецька дивізія збройно виступила проти більшовицької червоної армії, смертельного ворога незалежної

Посвячення пам'ятного каменя на цвинтарі.

України. 10 днів в кровопролитних боях вона стримувала наступ ворога, який за численністю вояків, технічним забезпеченням значно переважив сили дивізії. В битві полягли тисячі вояків з обох сторін. Сьогодні на цьому цвинтарі, який скоро стане меморіяльним комплексом, перепоховуємо тлінні останки 23 вояків, які полягли на довколишніх полях. Завойовник-переможець забрав у них не тільки життя, але і право на християнські могили. Доля розпорядилась так, що в тих могилах знайдуть вічний упокій дивізійники, радянські і німецькі вояки. Всі вони до кінця виконали свій військовий обов'язок. Справа, за яку полягли вояки-українці, перемогла. Україна стала вільною і незалежною державою, визнана всіма народами світу. Всі ми, кому судилося вийти з боїв другої світової війни, пережити тюрми і табори ГУЛАГу, вояки української армії, мешканці навколишніх сіл низько клонимо голови перед їх подвигом і посилаємо свої молитви Всевишньому за упокій їхніх душ. Віримо, що уряд незалежної України достойно оцінить вклад вояків УПА і дивізії "Галичина" у визвольну місію, офіційно підтвердить їхні заслуги, поверне їм здобуту у боях славу в ім'я справедливости, визнає їх воюючими сторонами".

Володимир Саквук ***(За вільну Україну)***

ПОЛЬСЬКИЙ ДРУГ УКРАЇНИ

За два з половиною роки перебування в Польщі на дипломатичній службі я зустрічався з представниками майже всіх кіл польського суспільства, з людьми різних політичних орієнтацій. Мене насамперед цікавило ставлення польських співрозмовників до України, оцінка теперішнього стану та погляди на перспективи розвитку українсько-польських стосунків. З приємністю хочу відзначити, що за час існування незалежної Української держави ставлення поляків до України та до українців помітно змінилося. Особливо в політичних та інтелектуальних колах.

Наявні ще в Польщі шовіністичні антиукраїнські угрупування, передусім різні так звані "кресовяцькі" організації, які носяться з мріями про відновлення колоніяльного панування над українськими землями, уже майже ніяк не впливають на польське суспільство. Домінуючою стає відома теза: "Без незалежної України не може бути незалежної Польщі". Історія все-таки багато дечого поляків навчила.

Серед польської інтеліґенції є чимало справжніх друзів України: молодий історик з Лодзі Анджей Росінський. В українських політичних та інтелектуальних колах він відомий передусім як автор книжки "КҐБ проти Дем'янюка, або майже досконала провокація" (KGB kontra Demianiuk, czyli prowokacja prawie doskonala), в якій він на основі докладної аналізи документів переконливо довів, що відомий процес Івана Дем'янюка був спровокований органами КҐБ. Може здаватися дивним, що саме польський історик викрив каґебістську провокацію, яка стосувалася українця Дем'янюка. Щоб це зрозуміти, треба знати пана Росінського.

Мені доводилося багато разів з ним розмовляти. І кожного разу я дивувався його однозначній і непохитній позиції в питанні польсько-українських відносин. Іноли складалося враження, що пан Анджей більший патріот своєї батьківщини, але без найменшої дози шовінізму. Я б назвав його польським націоналістом у найкращому розумінні цього слова. До речі, А. Росінський один з небагатьох моїх польських співрозмовників, який з повною об'єктивністю розглядає польсько-українські конфлікти, в т. ч. події сорокових років нашого століття, критично і навіть безпощадно оцінює традиційну політику Польщі від XIV ст. до наших днів щодо України.

Стаття А. Росінського є викладом основних положень його доповіді, виголошеної 30 травня ц. р. в Любліні на міжнародній конференції "Майбутнє Центрально-Східної Європи".

Теодозій Старак
радник Посольства України в Польщі.

Анджей Росінський

ПАРТНЕРСТВО ЧИ СУСІДСТВО?

Спокій, мир – це не те саме, що гармонія, рівновага і стабілізація. Існують серйозні загрози для мирного зростання й розвитку Центрально-Східної Европи. Найсерйознішою є непевність і нестабільність, продовжувана Росією: її внутрішні проблеми, а передусім її стремління відродити свої імперські позиції на цій території. При цьому немає ніякого значення те, про яку Росію йде мова: Єльцина, Жириновського чи Солженіцина. Кожен уряд Росії мусить враховувати шовіністичні почуття більшости російського суспільства та його тугу за втраченою імперією. Внаслідок цього кожен російський уряд, щоб панувати та правити, змушений проводити свою закордонну політику "патріотично-імперською" мовою й тоном. Це імператив внутрішньої російської політики – передумова утриматися при владі.

Від середини XVII ст. основною метою Росії в Европі є підкорення всієї України, а якщо це неможливе – її поділ. Таку ж політику вона проводила щодо Польщі.

У випадку України партнером Росії була у другій половині XVII ст., в Андрусеві, так і в першій половині XX ст. в Ризі (1921 р.) Польща. У випадку Польщі партнером Росії була Німеччина.

Кінцевим результатом поділу України був завжди поділ Польщі. Поділ України в 1667 (1686) р. завершився поділом Польщі (1772 – 1795). Поділ України в 1921 р. був однією з основних причин поділу Польщі в серпні-вересні 1939 р. Цього разу поділ Польщі між Росією й Німеччиною завершився в кінцевому результаті поділом Німеччини в 1945 р. Партнером Росії були американці...

Ці висновки можуть здаватися простими. Який є їх зв'язок із проблемою-питанням: Польща – Україна: сусідство чи партнерство?

Чотири країни Центрально-Східної Европи – Німеччина, Польща, Україна й Росія – покликані відігравати тут вирішальну ролю, що зумовлене їхньою територією, кількістю населення, економічним потенціялом, а також, що не менш важливе, мілітарною силою.

Чи Польща й Україна можуть бути тільки сусідами? Безперечно, так, можуть. Але чи це їм вільно? Чи можуть собі це дозволити?

Можемо легко порівняти відносини між Польщею й Україною з відносинами між Німеччиною й Польщею. Територіяльне розмежування, проведене після другої світової війни, завершило по суті конфлікт інтересів між Німеччиною й Польщею з одного боку, а між Польщею й Україною – з другого. Епоха, започаткована польсько-козацькою війною 1648 року, в історії польського й українського народів та суспільств закінчилася остаточно і безповоротно. Подібно завершились відносини поляків з німцями, започатковані участю двох найсильніших німецьких держав – Прусії та Австрії – в поділах Польщі у XVIII ст.

Минуле вже не тяжіє нерозв'язаними конфліктами і кривдами над сучасністю. Саме тому в часи заворушень та міжнаціональних воєн в різних

реґіонах Европи німецько-польсько-український етнічний конфлікт відійшов до минулого. Маємо справу з частково мовчазним, частково усним порозумінням між політичними, економічними та культурними елітами цих країн щодо справжньої спільноти інтересів німецького, польського й українського суспільств на шляху до сучасної Европи.

Можемо, безпечно, сказати, що це не ми виходили з Европи, а вона від нас відійшла. На шляху модернізації ми повинні розраховувати передусім на власні сили, будуючи незалежність і добробут всупереч тим силам, які хотіли б як Німеччину, так і Польщу й Україну знову зробити об'єктом в міжнародній політиці та економічній експлуатації.

Головною проблемою польсько-українських відносин є тепер те, що позитивні декларації урядів не супроводжуються реальними матеріяльними фактами економічного, політичного та військового співробітництва.

Чому так діється? Мабуть, тому, що як у Польщі, так і в Україні не визріло ще психічне переконання про необхідність союзу між двома країнами з усіма його наслідками для обох суспільств. Тільки зростаюча аґресивність політики Росії та байдужість ЗСА в питаннях безпеки Польщі й України (яскравим прикладом чого є програма "Партнерство заради миру" у своїй первісній редакції та однобічний тиск на Україну в її торгах з Росією) спрямували значну частину еліт та правлячих кіл обох країн на стратегічний характер взаємовідносин.

Не може бути суверенної та заможної Польщі без незалежної України, що йде шляхом вільного розвитку. І тільки Польща може бути для України партнером, який не загрожуватиме їй політично чи економічно – партнером рівноправним, ґарантом вільних зв'язків України з Европою і образу України як европейської і достовірної держави, всупереч політиці Росії, яка за будь-яку ціну прагне зобразити Українську державу тимчасовою і невірогідною.

Тому питання Польща – Україна: сусідство чи партнерство? вважаю риторичним. Кожен, хто є відповідальним за долю Польщі чи України, мусить на нього відповісти за покликом власного сумління. *("За вільну Україну")*

Іван Гречко

ДІЯЛОГИ НАД ВІСЛОЮ

У червні у Варшаві відбулися дві наукові українсько-польські наради. Перша – в інституті педагогічних досліджень – розглядала вдосконалення змісту шкільних підручників з історії та географії обох країн з огляду на нинішні політичні реалії, щоб відкинути задавнені стереотипи. Кожну сторону представляли п'ять компетентних делеґатів. Українську делеґацію очолював академік Ярослав Ісаєвич, а польську – відомий історик, професор Варшавського університету Владислав Серчик. То була вже третя зустріч українських і польських істориків та географів, присвячена цій важливій темі. Оскільки між другою і третьою нарадою (листопад 1993 – червень 1994) в Україні не видано жодного підручника з вищезгаданих предметів, а також враховуючи попередню домовленість, до перегляду були представлені тринадцять підручників, виданих протягом останніх п'яти років у Польщі. Очевидно, що за 3-4 дні неможливо було їх проаналізувати. Тому згідно з підсумковим протоколом, підписаним керівниками обох делеґацій, українська сторона зобов'язалася через три місяці надіслати до Варшави повний перелік своїх зауважень та пропозицій до цих підручників. У деяких суперечливих питаннях історико-географічної термінології окремих дефініцій обидві сторони дійшли згоди. Наступну нараду заплянowано провести навесні 1995 р. в Україні. Обидві сторони домовились обмінюватися двома екземплярами кожного видрукуваного підручника чи посібника з історії та географії для уважного рецензування.

Друга зустріч українських і польських істориків відбулась у Подкові Лєсьні біля Варшави під назвою "Поляки й українці 1918 – 1948". Організував її форум Центрально-Східної Европи при фундації ім. Баторого та осередок "КАРТА" у Варшаві. Власне цей осередок разом з товариствами "Меморіял" України, Білорусі та Росії провадить міжнародну програму "Спільне місце – Східна Европа". Українську групу істориків очолював доцент В. Репрінцев з Києва, а польську – доктор А. Хмеляж. Серед інших, до складу української групи входили львів'яни: академік Я. Ісаєвич та професор М. Шагуляк. Серед поляків центральною фігурою був відомий у нас історик, автор багатьох праць з історії польсько-українських відносин в ХХ столітті Ришард Тожецкі. Основною темою доповідей і дискусій були польсько-українські стосунки під час Другої світової війни та в перші повоєнні роки. А найголовніше – братовбивча війна між з'єднаннями УПА та АК (Армія Крайова) на Волині, що не раз трагічно позначилося на долях цивільного населення як українського, так і польської національности в цьому реґіоні. Зрозуміло, що в оцінці певних фактів і ситуацій погляди істориків розходилися, і це інколи призводило до напруженого обміну думками. Але українська сторона була добре "озброєна" відповідними документами з відкритих архівів КҐБ та компартії, якими наші історики арґументовано боронили свої позиції. Переконлива сила таких документів притишувала емоції опонентів. Проте деякі питання залишилися нез'я- сованими і в багатьох випадках кожна зі сторін залишилась на своїх

позиціях. Розмови закінчилися підписанням спільного польсько-українського кому-нікату, в якому відображені і точки згоди, і ті які вимагають додаткових досліджень і подальшого обговорення. В кінцевому результаті обидві сторони задеклярували необхідність подальшої співпраці в розв'язці цих історичних завдань, наразі ще з багатьма невідомими. Цей комунікат рекомендує співпрацю над такими питаннями:

1. Створення польсько-українських груп істориків, які досліджують незрозумілі моменти у суспільному минулому XX ст.

2. Постійний обмін друкованими матеріялами на історичні теми та інформаціями, документами, картами та ін.

3. На підставі подальших досліджень опрацьовувати чергові версії українсько-польського документу, який конкретизував би спільний погляд на польсько-українські стосунки в XX ст.

У кулуарних розмовах представники обох сторін домовилися про конкретну співпрацю у нерозв'язаних питаннях, "аби майбутні покоління українців і поляків жили в згоді для справ сусідських", як сказав професор В. Серчик. *("За вільну Україну")*

ПОЛІТИКА У ВІЙСЬКУ ПОЛЬСЬКОМУ – ПРІОРІТЕТ ОДНІЄЇ ОСОБИ

Під час своєї візити в Україні міністер оборони Польщі Януш Онишкевич виступив перед слухачами Академії Збройних Сил України з розповіддю про політику Польщі у справі її оборони.

– Наші країни, – сказав пан Януш Онишкевич, – опинились у подібних ситуаціях і долають подібні перешкоди в економіці, політиці. Та кожна намагається це зробити самотужки, спираючись на власні сили.

Польща сьогодні має досить ясні погляди на свою ролю в Европі. Їй вже не підходять застарілі декорації у вигляді РЕВу чи Варшавської Угоди. Польщі більше до вподоби Північноатлантичний бльок, у якому вона вбачає ґарантію миру на континенті, а також прихильно ставиться до його економічного дому.

Пан Януш Онишкевич зокрема зупинився на справах Війська Польського. Нове в політиці вимагає змін у військовій доктрині. Якщо Українські Збройні Сили де в чому досить послідовно додержуються принципів колишньої Радянської Армії, – зауважив пан Онишкевич, – то в збройних силах Польщі такого анахронізму позбулися давно. А це призвело до того, що, за останніми соціологічними опитуваннями, популярність Війська Польського перевершила популярність польського костьолу. Самі ж збройні сили Польщі тепер зорієнтовані на те, щоб дати відсіч нападникові не має значення, звідки він буде загрожувати незалежності держави.

Сьогодні у польській армії заборонена політична діяльність, немає військового політичного корпусу. Всіма справами займається Генеральний штаб, але зв'язок між урядом і армією втримує міністер оборони, на посаду якого відтепер призначатиметься цивільна людина. По суті, це єдина особа у Війську Польському, яка займатиметься політикою. ❑

Олег Махно майор, *(Народна Армія)*

До історії 1-ої УД УНА: наукова конференція

Марія Яцимірська

ШАНУЙМО НАШУ ІСТОРІЮ!

24 травня 1994 року на факультеті журналістики Львівського університету відбулася студентська наукова конференція-конкурс на тему: "Засоби масової інформації і проблеми становлення українського війська, під час другої світової війни (Правда про 1-шу Українську Дивізію Української Національної Армії). Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА признала спеціяльні премії для переможців та заохочувальні премії для інших учасників.

Пропонуємо читачам "Вістей комбатанта звіт про цю конференцію.

Студенти факультету журналістики виголосили прекрасні доповіді з історії 1-ої УД УНА. Тема, звичайно, складна для дослідження хоч би тим, що в ній є багато трагічного. По обидві лінії фронту воювали українці за свободу своєї Батьківщини, одягнувши чужі мундири, з чужою зброєю в руках. Подібне було в першій світовій війні: одні українці в австро-угорській армії, інші – в російській. Така наша історія, а в ній наші люди. І вже тому, що вони наші, заслуговують на пильну увагу, щире відчуття і зрозуміння всього, що діялось з ними у недавньому минулому.

Сталось так, що воїнів-червоноармійців ми прославляли півстоліття і рівно стільки вислуховували наклепи на тих, кого називають дивізійники. А була це глибоко патріотична молодь, віддана національній ідеї, готова на самопожертву в ім'я незалежности Української держави і волі свого народу. Тільки високі ідеали повели її в Дивізію, якій судилося пройти важкими дорогами другої світової війни і з чистою совістю перед своїм народом закінчити бойовий шлях. Військовий досвід у Дивізії здобули десятки тисяч українських юнаків. Якщо би нам вдалося зібрати всі матеріяли, що стосуються участи українців у другій світовій війні, то ми б переконали світ, що Україні належить одне з чільних місць народів-переможців. Власне, над цим ми всі повинні працювати, бо це справа національної чести і гідности.

Доля закинула наших хлопців у чужину, але вони жили Україною, леліяли надії на щасливе майбутнє. Можна собі уявити зболену душу українського патріота, що йшов на війну здобути самостійну державу, а опинився далеко від рідної землі, яку лукаві вороги знекровлювали духовно й фізично.

Здається, Бог почув їхні і наші молитви – Україна стала незалежною державою, ми знову разом і в один такт забились мільйони сердець українців, розкиданих по всьому світу. А серед них – найкращий цвіт нації, наша гордість – молодь 40-х років, що й через 50 років переповнена щирим прагненням прислужитись своїй Батьківщині жертовною працею і великим життєвим досвідом. Вчорашні вояки, старшини 1-ої УД УНА, а нині підприємці,

письменники, професори, видатні громадські діячі в українській діяспорі – Мирослав Бігус, д-р Мирослав Малецький, д-р Роман Дражньовський, Андрій Коморовський, Роман Колісник, Евген Шипайло, д-р Василь Верига, Володимир Молодецький, Лев Бабій, Павло Гижка, Петро Маслій разом з іншими вже надали безцінну допомогу вузам, гімназіям, школам, бібліотекам, науковим товариствам по всій Україні і продовжують це робити до сьогоднішнього дня.

Нагороди студентам-журналістам надіслала Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА. Її голова, доктор політологічних наук, редактор журналу "Вісті комбатанта" Мирослав Малецький, висловив сподівання, що студентська молодь продовжить вивчення історії Дивізії і об'єктивно оцінить участь дивізійників у національно-визвольних змаганнях за незалежність України.

Отже, запрошую студентів після літніх канікул взятись знову за глибоке дослідження замовчуючих досі або сфальсифікованих сторінок минулого, щоб навічно закарбувати в історичну пам'ять українського народу імена тих, хто ціною власного життя торував Україні шлях до свободии.

Василь Гудзій

"УКРАЇНСЬКІЙ МОЛОДІ БАЖАЄМО НІКОЛИ НЕ ОДЯГАТИ ВІЙСЬКОВИХ МУНДИРІВ ВОРОГІВ УКАЇНИ"

Піввіку минуло з того часу, коли українська молодь, залишивши авдиторії, вступила в 1943 р. в ряди Дивізії "Галичина". Треба підкреслити, що Українська Дивізія тільки одна з 29 німецьких військових формацій при військах зброї СС ще викликає дискусійний інтерес, вороже ставлення окремих партій і груп на Україні. Радянська влада, партійна пропаґанда зробили все, щоб народ не знав правди з історії 1-ої УД. Невигідні факти замовчувались, перекручувались, фальсифікувались.

На початку 1993 р. прибалтійські держави одержали повну незалежність від Москви. Вояків п'яти дивізій та леґіонів військ зброї СС в часі війни 1941-1945 офіційно, на урядовому рівні, проголосили ветеранами 2-ої світової війни і патріотами народів Естонії, Латвії, Литви.

У 1943 р. український народ, його молодь опинились у складному становищі.:

а) в Галичині діяло кілька напрямків озброєного підпілля. У Львові шалів терор проти української інтеліґенції з боку боївок польської АК;

б) німці, програвши битву під Сталінградом, відступали. Україна ставала ареною нищівних боїв між силами двох жорстоких імперій, які несли тільки поневолення нашому народові. У ті часи очікували розвалу двох імперій, можливо неминучої війни між Заходом і Сходом, альянтами та СССР. Потреба створення власної військової одиниці як зародка української національної армії для захисту нашого народу ставала актуальною.

Вибір української молоді був нелегкий. Рішено було боротись в лавах одного ворога проти другого – найбільш небезпечного для українського народу (що історія підтверджує). Юнаки Галиччини, опинившись між молотом і ковадлом, зробили правильний вибір.

Сьогодні ветерани Дивізії та юнацтво сердечно вітають Вас, учасників першої студентської наукової конференції, з першими результатами дослідницької роботи про історію 1-ої УД. Дякуємо за Вашу ініціятиву, енерґію та просимо продовжувати знімати з історії 1-ої УД всі залишені ворогом "білі" і "чорні" плями, розумно, чесно проаналізувати всю літературу, яка є в бібліотеці університету, музею Дивізії "Галичина" та Галицькому братстві, дати правдиву інформацію про українську молодь, яка 50 років була затаврована, понижена, організувати зустрічі з ветеранами боїв під Бродами, Словаччини, Юґославії, Австрії, які є членами Галицького братства та які приїдуть з діяспори на 50-річчя битви під Бродами.

Бажаємо викладачам, студентам плідних успіхів у цій важливій справі, а Тобі, українська молоде, бажаємо ніколи не одягати військових мундирів ворогів України і чесно служити тільки в Українській Національній Армії, про яку мріяла молодь в 1943 р.

ІСТОРІЯ 1-ОЇ УД УНА ОЧИМА СТУДЕНТІВ-ЖУРНАЛІСТІВ

XX століття зафіксувало в історії українського народу постання незалежної Української держави, за яку мільйони нескорених патріотів віддавали життя в багатьох малих і великих війнах. Геройські сторінки національно-визвольних змагань доступні сьогодні для пізнання, а їх беспосередні учасники дочекалися заслужених почестей на вільній Батьківщині.

Уперше за весь післявоєнний період у Львівському університеті студенти-журналісти почали вивчати та осмислювати історію становлення української військової формації в другій світовій війні п. н. Дивізія "Гали-чина", до якої у травні 1943 року зголосились прекрасні сини України, що з юних літ мріяли вибороти для неї свободу і спокійно зажити у власній державі.

24 травня 1994 року була проведена наукова конференція-конкурс, в якій взяли участь викладачі, журналісти, ветерани-дивізійники, студентська молодь. Почесні місця в Президії зайняли члени жюрі: Василь Гудзій – ветеран-дивізійник, Володимир Здоровега – професор, декан факультету журналістики, Марія Яцимірська – доцент факультету журналістики, Йосип Лось – завідувач катедри зарубіжної преси та інформації, Ігор Федик – історик.

Бажаними гостями на конференції були колишні вояки 1-ої УД УНА, в'язні сибірських концтаборів Михайло Бендина – голова Львівської станиці Галицького братства та Володимир Саламаха – секретар Крайової Управи Галицького братства.

Вступним словом відкрив конференцію Йосип Лось:

– Сьогодні ми започатковуємо нову форму студентської наукової конференції-конкурсу, мета якої: нагромадження матеріялу для цілісної інден-

Члени президії і жюрі (зліва): Василь Гудзій, Марія Яцимірська, Йосип Лось, Володимир Здоровега (декан факультету журналістики, професор), Ігор Федик.

тифікації України – як на своїх теренах, так і у світі, як в історичному сенсі, так і під сучасну пору, як в окремих аспектах буття українського народу поміж інших етносів, так і в сукупності його історичної творчости. І тому принагідно кілька вступних слів.

На наших очах завершується певний масштабний процес вселенської історії, який знаменує, з одного боку, – крах концепції розвитку світу, що базується на революціонізмі чи пласкому прагматизмі – відтак сформовано людину вузького завдання: або ідеологічний фанатик, або гендляр і політикан, а в обох випадках – вульгарний релятивізм, який зруйнував культуру свободи, корумпував життя, з другого боку – бачимо пошуки нового закону життя, що не спричиняв би перевисання людських душ, закону, який встановив би рівновагу пам'яти і надії, інтересів і вартостів, культури і цивілізації, неповторність кожної людської особистости й невигубний вічний дух нації, зовнішньої і внутрішньої людини.

Волею Провидіння Україна стає проблемою світовою. Ми мусимо добре це усвідомити і насамперед подбати про те, щоб зібрати докупи всю спадщину народу, починаючи від праукраїнців-трипільців, а це 7-8 тисяч літ тому, аж донині. Коли згадаємо себе, засвоїмо величезний моральний, інтелектуальний, духовний, культурний, господарчий, мілітарний спадок України, то переконаємося, який це величезний потенціял. Як відомо, найвищою етич-

ною і духовною вартістю людини є історична свідомість. Формувати її можемо лише за умов глибшого пізнання свого минулого. До того ж маємо пам'ятати, що національна свідомість пролягає як через усвідомлення плодотворного й надихаючого вогню національної історії, так і через усвідомлення національних трагедій. Журналістам тут належить одне із найчільніших місць.

Людина спроможна ставити проблему правди, і не лише як пізнавального, але передовсім морального явища. Свою історію ми повинні писати самі, ясна річ, не відбілюючи плям власного минулого. Адже відповідальність мислення нині є особливо значимою.

– Саме з такими критеріями підходимо до актуальної конференції. Через пресу, публікації у вітчизняних і зарубіжних масмедіях, мемуаристику, спогади, архівні матеріяли з'ясуємо одну сторінку нашої визвольної боротьби, що стосується першої дивізії Української армії. Відколи наші далекі предки приручили коня і винайшли колесо, вони пам'ятали: ворог завжди стоятиме біля воріт, якщо власні терени не будуть захищені, якщо ми не будемо готові обороняти свою свободу і свої пречудові землі. Але так судилося, що після століть і десятиліть бездержавности наша мілітарна сила формується знову на власній основі, у власних інтересах. Зрозуміло, без фундаменту цього ми б не спромоглися зробити. Таким фундаментом є моральний звитяжний ритм, що пливе із тисячоліть, героїзм княжих дружин і відчайдушність козацтва, січового стрілецтва, стійкість і самопожертва УПА в ім'я волі й національної гідности, зусилля тих мільйонів воїнів, які зборювали фашизм, а серед них було понад 300 прославлених українських генералів, тих 120 тисяч звитяжців, які в рядах американської та канадської армій форсували Ла-Манш, воювали в Сіцилії, Франції, Бельгії, Німеччині, на островах Тихого океану і в Арктиці, тих сміливців із армії Андерса, а це третина особового складу, які уславилися під Монте-Кассіно і здобули Рим. Нарешті, тих високовишколених й дисциплінованих, мужніх і безмежно відданих рідному народові вояків української дивізії "Галичина". Про них нині й піде мова.

– Можливо, у доповідях студентів не всі сторінки життя, чину дивізійників вдасться висвітлити. Тому просимо ветеранів та експертів взяти участь в обговоренню доповідей.

Далі виступали студенти факультету журналістики 3-го року навчання:

- Балинський Ігор: "Історичні передумови виникнення Дивізії "Галичина": правда, фальсифікація, нерозуміння";
- Лильо Тарас: "Роль Українського Центрального Комітету і Військової Управи в організації Дивізії "Галичина";
- Хас Іван: "Битва під Бродами";
- Пляцок Ярослав: "ОУН – Дивізія – УПА";
- Янів Андрій: "Відділ духовної опіки в Дивізії "Галичина";
- Потурай Ольга: "Українське юнацтво в другій світовій війні".

Доповідачам присутні задали питання з історії 1-ої УД УНА, на які студенти дали арґументовані відповіді.

Цікаве доповнення про проф. Кубійовича Володимира зробив дивізійник Василь Гудзій:

– В. Кубійовича ми, студенти ЛПІ, охороняли з лютого по липень 1943 від можливих терористичних актів ворожих боївок у Львові. У розмові він неодноразово підкреслював необхідність створення української військової формації як зародка національної армії, без якої не може бути збудована Українська держава. В. Кубійович висловлював протести німецькій адміністрації за варварську поведінку. Його лист-протест до генерал-губернатора Ганса Франка був включенний до актів обвинувачень в 1946 році на Нюрнберському процесі проти гітлерівських злочинців. Цей факт радянська пропаґанда замовчувала, продовжуючи ще й в 1993 р. називати його прислужником гітлерівського режиму і "запеклим ворогом українського народу".

На просьбу студентів з авдиторії, яка різниця між СС-дивізією і Дивізією військ зброї СС, п. Гудзій Василь пояснив:

– СС – це німецьке слово "Щуц-Штафель" – охоронні відділи. У 1923 р. Гітлер створив перші частини для охорони своєї партії, мітинґів, з'їздів. З його приходом до влади в 1933 р. їм було передано функції безпеки, поліцейські, а також фронтові. Існувало 11 СС-дивізій – це німці, члени гітлерівської партії, атеїсти. У часі другої світової війни було 29 німецьких частин (дивізії, леґіони, полки). Майже всі народи Европи: французи, норвежці, голляндці, вальонці, юґослави, прибалтійці, козаки, кавказці та ін. мали свої військові формування. На комірах, на рукавах вони носили свої відзнаки. Воякам, старшинам заборонялось називати себе СС. Вояки дивізії "Галичина" на комірах носили срібного лева на чорному тлі, на рукаві синьо-жовтого лева. У цих частинах були священики, які, крім духовної опіки, виконували патріотично-виховну роботу. У Дивізії святкували Різдво, Йордан, Великдень.

В обговоренні доповідей взяли участь Василь Гудзій, Марія Яцимірська, Ігор Федик, Володимир Саламаха, Зірка Вітошинська (українська журналістка з Парижа), Олександр Железняк – підполковник, редактор журналу "Курсантський вісник" військового відділення Державного університету "Львівська політехніка".

Головна Управа кол. вояків 1-ої УД УНА призначила для студентів-дослідників спеціяльні премії. З них три попередньо плянувались переможцям, інші – заохочувальні. Але члени жюрі, вислухавши уважно виступи всіх шістьох студентів (Петрук Вол. захворів), одноголосно прийняли рі-шення відзначити доповідачів рівними нагородами за надзвичайно сумлінну працю та об'єктивне висвітлення історії 1-ої УД в контексті національно-визвольних змагань і становлення українського війська під час другої світової війни.

Від імені Головної Управи премії студентам вручив Василь Гудзій.

Після літніх канікул студенти факультету продовжать вивчати маловідомі факти бойового шляху Української Дивізії "Галичина" та громадську діяльність дивізійників на еміґрації в інтересах свого народу та України.

Про роботу студентської наукової конференції інформували громадськість Львівське телебачення, радіо та інформаційні аґенства України.

Марія Яцимірська

В. Трембіцький

СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ ДО СУЧАСНОЇ БІЛОРУСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

Існує несамовита заклопотаність України її принциповими проблемами: економічною кризою, політичною нестабільністю та стратегічною ситуацією в просторі Криму, Донбасу, в аспекті холодної воєнної експансії Росії з метою "мирно та конституційно" загарбати Україну, фундаменту в остаточному утвердженню Росії як імперії, щоб домінувати в усій східній Европі та серед великодержав. Ми є свідками боротьби російських дипломатів на мирових конференціях за велич Росії. Все це приневолило уряд України відложити серію національних непорозумінь із "раунд-штатами" сусідніми державами – Трансдністрією як російського провокатора між Україною й Молдовою, та найновішою конфліктною проблемою в Білорусі.

Білорусь є ще окремою державою, але із російським урядом, зложеним із совєтизованих та русофільських елементів, хоч за походженням ці міністри є білорусами, але без справжньої білоруської національної гідности чи орієнтації. В цьому властне заключається тяжка політична ситуація в існуванні Білорусі, яка має кордони з Україною довжиною біля 700 км.

Трагедією цієї держави є її сойм, в якому білоруський патріотичний елемент становить між 15-20% всіх депутатів, що його постійно іґнорують, а навіть тероризують. Для Росії Білорусь є лише дочасною доменою життя, тобто до моменту, коли Білорусь поволі, врешті-решт, вллєтся у російський державний організм зі спільною російською рублевою грошовою системою, спільним військовим штабом, спільною економічною політикою та без сьогоднішньої російсько-білоруської границі.

Всі ці державні принципи вже є в процесі постепенного з'єднання з Росією, на прохання чи з волі "білоруського уряду" чи "білоруського народу", докраю знищеного національно в часі радянської дійсности.

Коли білоруська мова є більше естрадною, оказійно вживана ще існуючими культурницькими діячами, білорусами, коли пам'ять про історичне минуле державницької полоцько-кривицької доби середньовіччя знищено в совєтській досі білоруській школі, коли немає в народі знання про існування хоч якої скромної, але таки реально існуючої державности в 1918-1920 роках, коли вкорінено в почуття мас тезу, що "без Росії Білорусь як держава немислима", коли народ думає перш за все за особистий прожиток, а опісля іти назустріч власному державному житті, не розуміючи істини, що лише в своїй державі єдине спасення буття народу, тож не дивно, що Білорусь як десятимільйонова держава є на останньому місці щодо національно-державної вартости із 13-ти колишніх неросійських республік СРСР.

Становище українського політичного світу та держави 1917-20 років, у відношенні до Білоруської держави, було постійно прихильне із намаганням допомогти цій країні бути незалежною, бо як держава між Білостоком та Клинцями й Почепом на сході, Білорусь скорочувала б кордон України з Росією на півночі на половину. Тому в 1918-1919 роках київський уряд Республіки (УНР) та гетьманської держави (у 1918 році) робили максимальні зусилля утвердити Білорусь (БНР) дипломатично й політично з широкою економічною пляновістю в аспекті бути мостовим союзником України в напрямі Литви та Латвії, в шуканні транзитного виходу до балтійських портів, особливо в Клайпеді, в заміну за литовське портове пристановище в дніпровому портовому місті Херсоні.

Коли в 1918 році білорусам не вдалося закріпити їх держави, український уряд приневолений був шукати союзу з Литвою та з Польщею. Існувало намагання вкінці 1918 року серед білоруських політиків шукати схоронища в свободолюбивій демократичній українській державі у формі якогось співіснування до часу остаточного усамостійнення, за прикладом хоча б Словаччини з Чехією між 1919-1940 роками. Було самозрозумілим, що в союзі з Росією ніякій Білорусі неможливо існувати. Одне прохання білоруського посольства в Києві в жовтні 1918 року до гетьмана України Павла Скоропадського "спасти хоч якусь значну частину Білорусі від російської займанщини", не було можливости зреалізувати.

Нам відомо, що з волі Москви 2-го листопада 1939 року при розборі Польщі (за Рібентроп-Молотов пактом) рішено в Москві вдоволити Білорусь за старе російське "задовження" з 1919 року, коли віднято від Білорусі її етичну частину Смоленщини, приєднанням до Росії, рекомпензатою в 1939 році насильним прилученням до БССР українського Полісся (біля Пінщини) 20.000 км^2 (за історичною мотивацією) та східного Підляшшя з Брестям 10.150 км^2, разом біля 30.000 км^2, де 90% людности, тобто 950.000 українськомовних поліщуків, підкорено волі радянського Мінська.*

Використовуючи екстремістичні вимоги гурту білоруських патріотів в діяспорі з їх мовнонауковими виводами для нового зформування національної території білорусів в максимальному виді,** та на основі історичних територій з т. зв. Литовської доби XVI - XVII століть, Москва штучно вбила клина в традиційні приязні взаємини білорусів з українцями в сенсі дружніх взаємин лише з Росією.

З листопада 1939 р. формально приневолено поліщуків навчатись в білоруських школах, переконуючи їх, що "поліщуки є білоруського походження", не дивлячись на мовні принципи поліської говірки приналежности Полісся до українського національного етносу. Зовсім природна була приналежність цієї території до Української Держави у 1918 році, поминувши факт постійного місця Берестейської землі в межах Галицько-Волинської Держави короля чи Великого Князя того часу Романа.***

Саме на Поліссю створився у нашій добі перший національний партизанський резистанс п.н "Поліської Січі" (в 1941 році), яка стала основою формування відомої Української Повстанської Армії (УПА) між 1942-1946

роками. За оцей патріотизм українські поліщуки опинились сотнями родин в Якутії, в Забайкаллі чи в Чукотії без поворотгя.

Коли сьогодні Білорусі грозить, без спроможности білоруських мас противитись, зруйнування Білорусі як держави, яку таки пару десяток держав визнало дипломатично, державна білоруська адміністрація є максимально противна українському відродженню. Переслідується вживання української розговірної мови в публічному вжитку в Бересті, Пінську, Кобрині чи Луниці. Вже давно зліквідовано нашу мову й серед поліщуків в південній Мозирщині.

За станом 1979 року, у Берестейській області на 1.294.550 населення, білорусами зареєстровано 1.114.706, українцями – всього 31.626. Це означає, що біля 900.000 українців на Поліссі, за даними Українського національного комітету Полісся, записано білорусами. Українців у Білорусі склясифіковано в двох категоріях: "паспортних" – тобто таких, які туди прибули на працю за совєтськими адміністративними дозволами чи вирядженнями, та всіх інших постійних мешканців. Отже, поліщуків статистично подано як "білорусів".

У Білорусі було в 1979 році 191.000 українців з України, ними посольство України в Мінську має згоду уряду Білорусі на опіку в характері льокально-національних імпрез.

На Полісся вступ українським мистецьким колективам не дозволений. Немає досі українського консуляту в Бресті. Це незвичайне явище варте особливої уваги в Києві, де є урядова інституція для контакту із українськими спільнотами поза межами України. Хіба на сполох треба бити, коли навіть з "паспортної спільноти" 100.000 вже не знає своєї української мови. Отже, в ситуації приналежности Полісся до Росії, мала б оця українська людність на наших очах потопитися в обросійщення також? Про цей терор та територіяльну проблему делеґація українців з Берестя сповіщала Всесвітній Конґрес Українців літом в Києві у 1992 році, з проханням допомоги, котра з Києва так і не прийшла. Ця тиша умотивована т. зв. "гельсінкськими точками", які встановлено із респектом до існуючих державних кордонів. Ясно, тут не мова про зміну границі, а про право меншин жити своїм національним життям так, як це законом ґарантоване всім меншостям в Україні. Поліщукам накинено білоруську національність, не шануючи їх української говірки.

Вершком білоруського поступовання відносно української територіяльної спільноти на Поліссі (Берестейщині) може послужити акт проклямації в Білорусі ювілейного відзначення 750-ліття міста Берестя цього року, на який запрошується всю білоруську спільноту, теж із діяспори, на ювілейний історичний фестиваль, сподіючись участи місцевих етнічних груп, але без будь-якої згадки про участь місцевих українців, на території котрих обходитимуть 750 років Берестя.***

Українська греко-католицька церква відзначуватиме 500-ліття Берестейської церковної унії. Українська присутність в Бересті була б самозрозумілою в нормальних умовах міжнаціональної співпраці, в інтересі втримування добросусідських взаємин з сумежними державами, бо вони є основою в політичній стабільності держави. Якщо так, то на якому

сумежному прикордонному відтинку мають білоруси шукати співдружности? А на кого числити може сучасна Білорусь, коли її державі грозить смерть? Хіба не на Росію!

В ситуації інкорпорації Білорусі у російську великодержаву (реально підходячи до цього факту), за тезою голошеною російськими екстремістами, мовляв "республіки колишнього СРСР мають бути російськими провінціями", то перед Києвом стоять питання такого порядку:

1) Як може Україна та її український нарід дозволити при зміні політично-державної констеляції в Білорусі, щоби в Росію могла увійти велика територія (приблизно на 10.000 км^2 меншою за Галичину), тобто, Полісся, адміністративно означена в Білорусі як "Берестська область", з мільйоном наших поліщуків, яких від 1939 року насильно білоруситься, а з входом до Росії зачнеться процес росіянізації з вислідом таким, в якому опинилися зросійщене українське Подоння (29.000 км^2), Білгородська область (48.000 км^2), східний Донбас (біля 21.000 км^2) та велика територія української Кубанщини (в мінімальному зіставленні 54.200 км^2).

2) Інкорпорація Полісся в Росію означає стратегічний перехід Росії через південну частину Полісся на поріг української Волині в напрямі до Ковеля, Луцька, Рівного, Сарн, Житомира та під ворота самого Києва.

3) На границі білорусько-українській вже від року стоять "в прислужності братній Росії" в поготівлі ґарнізони російських військ тут стаціонованих з усім воєнним обладнанням, які повернулися зі Східної Німеччини.

4) За новим стратегічним пляном російського генштабу, з моментом мілітарного об'єднання військ Білорусі та Росії, на пограниччі з Україною мали б постати імперсько-охоронні військові бази на захист Росії "від аґресивної України". Це означає, що в Бересті, Мінську, Пінську та в Гомелі будують стратегічні воєнні мобільні ядра. Якою ж тоді буде доля України? Хіба наш "пентаґон" у Києві це зрозуміє? Таке саме загрозливе становище буде для Литви, Латвії та Польщі.

5) Білорусь при Росії означає для України картографічно осягнути негайну зміну прикордонного розмежування так, як це мало місце в лютому 1918 року між Україною та Росією Леніна, та в липні 1920 року за договором у Москві між Литвою та Совєтською Росією. Автоматично постає гостре питання приналежности України, Польщі та балтійських республік до НАТО з усіма ньюансами стратегічної констеляції.

Само-собою, про мирне існування України з військовою декорацією не може бути мови, бо ж навіть встановлені мирові трактати Росії з її південними сусідами, на зразок мирних договорів в Талінні і Ризі у 1921 році, не могли б бути такою ґарантією нині, як це було 70 років тому. Хіба мирова всеевропейська конференція, подібна до версальської чи сенжеринської 1919 року, могла б успокоїти сусідні держави Росії та Европу перед загрозою нової світової війни.

Проблема втрати Білорусі для східно-европейських держав – це питання миру або війни. В такому випадку Білорусь (помимо її слабосильности), стратегічні сили Европи повинні не легковажити, а більш ультимативно

домагатись її зберегти в характері якоїсь східно-европейської "Швайцарії", як помостової країни з завданням нівелювати імперіяльну експансію Росії в центральну Европу. Бути Білорусі свого рода ґарантом мирного існування держав між Балтійським та Чорним морями. Інакше мирної стабільности в східній Европі не може бути.

В такому аспекті не можна легковажити вибори в червні цього року, з метою творення нового т. зв. "білоруського уряду", хіба для єдиної мети... "законно та мирно" провести ліквідацію білоруської державности, зілляти її адміністративно з Росією з відкриттям Росії державних безконтрольних уже кордонів, з можливістю "воз'єднання" трьох балтійських провінцій (згідно з терміном Жириновського) та з загарбанням України, як єдиного помосту Росії в центральну Европу та в Привислянську ще польську провінцію (за терміном до 1917 року).

Це добре розумів покійний президент Річард Ніксон. Та чи розуміє президент Клінтон?

*Про національну українськість Полісся (Берестейщини) є ціла серія наукових праць відомих науковців-українців: К. П. Михальчука, В. Ганцова, Ст. Рудницького, Мирона Кордуби, Д. Зілинського, І. Сидорчука, Яр. Рудницького, Ф. А. Жилки, І. Хміля; 1930-их років, білорусів: Е. Ф. Карського, М. Бузук; польських: Л. Оссовского, К. Станкевіча; росіян: Н. Н. Соколова, А. П. Соболевского, П. Дурнова та ряд інших.

**До Трубчевська-Чернігова по Брянськ, Вязьму до Ржсва-Осташкова із коридором територіяльним через Псковщину до Фінської затоки між Нарвою та Петербургом, біля Оренбурґа та на північ по міста: Білу Підляську - Володаву - Ратно - Сарни - Овруч - Лоїв - Чернігів - Трубчевськ.

*** Роковини міста Берестя. В Мінську створено цей плян за тезою приналежности цього історичного города до міст та князівств середньовічної державницької доби Білорусі, де Полісся, Берестейщина, поряд Турівського князівства, мали творити частину національно-державного білоруського простору, поряд Полоцької та Смоленської Русі, які в XIB столітті т. зв. Литовсько-Руської держави творили цілісність території із литовською династією у проводі дуалістичної держави.

Одначе, у повісті "Временних літ" (ст. 98, 182) та "Іпатієвському літописі" (ст. 482, 503) подано, що Берестя та Берестейська земля творили частину Волинського князівства, або дещо більше усамостійнену реґіональну князівську одиницю (від 1229 року). За цінною історичною працею М. Н. Тіхомірова "Древнерусские города", Москва 1956 (ст. 33, 326–327) подано коротко взаємовідносини Берестя із Київським центром (а не полоцьким). Було це пряме відношення Берестя із: князем Святополком Окаянним (1015–1113), князем Святославом Ізяславичем (1050–1113), князем Ярославом Ярополичем (1093–1113), сином Ярополка І. Святославича, тобто, за Київської династії Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха (1199–1205), сина князя Мстислава Ізяславича (1154–1170), князя з Волині. Власне берестяни стягнули біля 1168 року з Кракова молодого ще Романа (з-під родоводинастичної опіки польського короля Лешка Білого) княжити в Волині, що здійснилося остаточно в 1170 році в Володимирі Волинському. 1199 року князь Роман став вже володарем великої Галицько-Волинської Держави (як виразно національної руської, тобто, української держави за тезою історика проф. М. Чубатого).

До 50-ліття 1-ої УД УНА

Василь Верига

ДИВІЗІЙНИКИ В ДІЯСПОРІ

III. Хто ж такі дивізійники в дійсності?

Закінчення

Визначну кар'єру зробив дивізійник Петро Саварин, який закінчив право в Альбертському Університеті і вступив до провінційної Проґресивно-Консервативної Партії. Там він працював на різних постах і через деякий час був навіть її президентом – перший українець, що осягнув такий пост. Він був членом Сенату Альбертського Університету в Едмонтоні й університетського правління, а через одну каденцію був його канцлером. Але де б він не був, Саварин не забував за те, що він українець, і у великій мірі йому завдячує українська громада, що в Альбертському Університеті в Едмонтоні відкрито першу катедру історії України, де викладачем був пок. уже проф. Іван Лисяк-Рудницький.

Крім того, Саварин не мало спричинився і до заснування Канадського Інституту Українських Студій при Альбертському Університеті, що став центром наукових дослідів з історії України. Основні фонди дає провінційний уряд Альберти, але й українська громада також причинилася до його розбудови. В цьому Інституті працюють українські науковці і там появився уже ряд цінних праць з ділянки історії та літературознавства в українській та англійській мовах.

Працюючи як адвокат, він є активним і в українському житті, зацікавився українським шкільництвом Альберти та вихованням молоді, зокрема в "Пласті". Як член Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА, він був навіть головою місцевої станиці. Саварин є автором цілої низки статтей в українських часописах і журналах, здебільша на виховно-освітні теми, зокрема про українське шкільництво в Канаді. Він постійно цікавиться життям української громади, й тому удостоївся найвищого відзначення на четвертому Світовому Конґресі Вільних Українців в листопаді 1983 р. у Торонті, коли його одноголосно обрано президентом СКВУ.

Серед дивізійників було чимало інженерів, як: Юліян Темник, Богдан Підгайний, Остап Чучкевич, Володимир Богачевський, Клим Монцібович, Олег Вахута та багато інших. Багато дивізійників покінчили інженерію на високих школах країн свого поселення.

Інженерські студії покінчили в Торонті дивізійники Василь Палієнко, Микола Гринь і Ярослав Соколик. Палієнко (1926-1991), прибув до Канади в 1947 р. і, покінчивши студії, працював як інженер-електрик в корпорації Ontario Hydro, а також на українській громадській ниві. Він був співорганізатором ОДУМ, активним членом Пласту, де був деякий час станичним.

Написав "Посібник пластуна". Був головою станиці Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА в 1954-1955.

Ярослав Соколик, інженер машино-будівельник, працював на відповідальній роботі як головний інженер у F.M.C. of Canada, голова Гол. Управи Українського Технічного Товариства (1970-1976); був також активний пластун і в Пласт-Прияті, а від 1984 року працював на суспільно-громадській ниві як голова Торонтонського Відділу Конґресу Українців Канади. Член екзекутиви Dufferin Chapter Асоціяції Професійних Інженерів Онтаріо. Був також головою Осередку пластових сеньйорів й редактором канадійського видання "Вісті Українських Інженерів". Сьогодні він генеральний секретар Світового Конґресу Українців.

Микола Гринь, крім професійної роботи, був активним членом української православної громади, а відійшовши на емеритуру в 1990 р., став редак-тором тижневика "Український Голос" у Вінніпезі.

В Англії дивізійники-інженери – архітект Василь Борецький і Ярослав Гаврих, у Франції – Володимир Малинович, який займав поважне становище у французькій торговельній фірмі в Парижі та працював в українському суспільно-громадському секторі; в ЗСА – Іван Скіра, Мирон Шарко, Святослав Яцушко, Євген Шипайло, в Еспанії – Любомир Угрин та інші.

Одним з найвизначніших – це науковець, інженер-хемік Степан Ільницький, який довго працював у Exxon Chemicals Company. Він має за собою ряд технічних публікацій та коло 250 патентів. На базі одного із його патентів (ECA-5920) працює ціла новозбудована фабрика в Кельні (Німеччина). За його наукові досягнення Ільницького обрано членом престижевого Fellowship Chemicals Engineering і він отримав найвище відзначення в Канаді P.C.J. Memorial Lecrytes Award і Most Valuable Patent Award. Помимо своєї професійної праці, інж. Ільницький знаходив час і для української громади. Він є членом управи Т-ва Українських інженерів, був секретарем торонтонського відділу Комітету Українців Канади й активним діячем за Патріярхальний Устрій Української Католицької Церкви, а також виконував обов'язки голови "Пласт-Прияту" в Торонті в роках 1980-1982. Важливо підкреслити ще й те, що саме тоді, коли на дивізійників ішла найбільша нагінка в Канаді, він демонстративно ходив на різні збори з відзнаками Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА, виступав публічно в обороні Дивізії перед чужинцями в дискусіях, на радіо і телевізії.

Інженером-хеміком був Нестор Чорний, який у таборі в Ріміні був учителем технічних наук у Ремісничій Школі. З Італії Чорний переїхав з дивізією до Англії, а звідти до Канади, до міста Сарня, Онтаріо, де через 32 роки працював у нафтовій фірмі Sun Oil, в якій він осягнув становище головного хеміка рафінерії. Для малої української громади в Сарні Нестор Чорний був одним із "філярів" громадського життя – учителем у суботній школі, дяком в обидвох церквах і співорганізатором у всіх національних починах. Переїхавши до Торонта, він, в додатку до своєї професійної праці, повністю віддався суспільно-громадській роботі, де він був і учителем Рідної Школи УНО, виховником молоді в Пласті і співав у хорі "Бурлака". А

відійшовши на емеритуру в 1985 р., він став екзекутивним секретарем торонтського відділу Комітету Українців Канади, звідки несподівано забрала його смерть 27 січня 1988 р.

Так само інженером-хеміком став Лев Мартюк в Дітройті, який при праці мав нещасливий випадок і стратив зір.

На бракувало дивізійників і в медичній професії. Крім тих, які прийшли до дивізії як лікарі, як наприклад, д-р Роман Турко, д-р Олександер Фаріон, д-р Богдан Роздільський, д-р Григорій Шиманський, д-р Роман Цурковський та інші, деякі дивізійники покінчили медичні студії і стали професійними лікарями. До таких належить Роман Бучок у Вінніпеґу, який закінчив студії в Еспанії, Богдан Лялюк у Торонті, Канада, і д-р Юрій Кушнір – у Німеччині та інші. До речі, Лялюк був одним із співзасновників Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Торонті, разом з Володимиром Гриньохом та Василем Бибиком. В. Бибик є відданим членом Торонтонського відділу Української Суспільної Опіки, яка допомагає потребуючим українцям у Канаді і поза нею.

Добре зарепрезентовані є дивізійники і в літературі та малярстві. Тут на окрему згадку заслуговують старші письменники як Олег Лисяк і Юрій Тис-Крохмалюк. А з молодших Степан Любомирський (Любомир Степан Рихтицький, 1921-1983), Віталій Дончак (Віталій Бендер, 1925-1991) та поети Богдан Бора (Андрій Шкандій), Андрій Легіт (Андрій Ворушило), Микола Вірний (Микола Французенко), Юрій Форись, що вже в таборі полонених в Італії виявили свої письменницькі таланти. Пізніше появилися Евстахій Загачевський, Святомир Фостун, Володимир Молодецький, Роман Колісник та інші.

В малярстві було чимало адептів: Святослав Ігор Яцушко (1925-1970), Олег Островський, Микола Малюжинський (1927-1985), пізніше православний священик, П. Дудинський, Володимир Каплун, редактор гумористичного тижневика в полоні в Ріміні, а в Буенос-Айрес – відомий маляр іконописець, Маркіян Фесолович (1915-1984), переїхавши до Арґентини працював також як публіцист і редактор тижневика "Наш Клич" в Буенос-Айресі; карикатурист Орест Слупчинський – Ґоґо. Але найбільшої слави осягнув артист-маляр Мирон Левицький (1913-1993), він же ж іконописець і графік, який здобув собі міжнародню славу. Він створив свій власний, питомий йому стиль й увіковічнив своє ім'я розмалюванням кількох церков у Канаді й Австралії.

Окрему ділянку становить музичне мистецтво, де дивізійники зробили відповідний вклад. В першу чергу хор "Бурлака", організований ще таки в таборі полонених в Італії, на чолі із талановитим композитором і диригентом Степаном Гуміліловичем (1917-1985), розносив славу українського хорового мистецтва, відбуваючи турне по багатолюдних таборах полонених та переміщених осіб в Італії в 1946-1947 роках.

Хор "Бурлака", відновлений також у Торонті при станиці Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА, спершу під диригентурою С. Гуміліловича, робить добру славу українській музичній культурі. Хор "Бурлака" відомий своїми виступами по цілій Північній Америці й Европі, а в 1990 р. за головства дивізій-

ника Василя Чупринди, відбув турне по Україні. Василь Чупринда є також успішним бізнесменом у Торонті.

Серед дивізійників знаходилося більше видатних дириґентів і музиків, а, між іншим Дмитро Ковч, котрий власним коштом зібрав і видав церковні твори Д. Бортнянського; професійний музикант і дириґент Євген Пасіка (1910-1985), який до війни провадив школу дириґентури у філії Музичної Школи ім. Лисенка в Стрию, а по виході з полону остаточно осів в Америці; Ярослав Бабуняк, бандурист і довголітній дириґент хору "Гомін" в Англії; Юра Гнатюк, дириґент хору в Вінніпезі; Володимир Юркевич (1923-1985), бандурист в Америці. Не бракувало й обдарованих співаків-солістів, як наприклад, Ярослав Щур у Вінніпеґу, Антін Дербіш (1921-1991), Степан Кривенький і Андрій Сорока, хорові солісти в Торонті; Теодосій Пришляк у Боффало, Н.Й., Олег Пушкар у Варшаві, Польща, які прикрашують різні льокальні хори, а Пришляк і Сорока – солісти Української Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка, Богдан Шарко, соліст і бандурист у Мюнхені, Німеччина.

З-поміж дивізійників вийшло декілька працівників Мельпомени, акторів сцени й режисерів, як наприклад, Степан Столярчук (1910-192), пізніше священик у Канаді; Микола Француженко, знаменитий актор у жіночих ролях у таборі полонених, а на еміґрації – радіо-журналіст, спершу працював у радіо "Визволення" (згодом "Свобода") в Мюнхені, а по приїзді до Америки і до кінця 1990 р. – керівник українського відділу радіопрограми "Голос Америки" у Вашінґтоні; Ілярій Кушніренко, актор і танцюрист, відданий працівник сцени в українському театрі "Заграва" у Торонті; Євген Левицький, актор українських театрів у Галичині й ЗСА.

Поміж дивізійниками було чимало педагогів таких, які прийшли до дивізії, як наприклад, Мирослав Борисюк, Григорій Доробівський, Ярослав Кулицький, Михайло Мариняк, Михайло Длябога, Олександер Хотинецький (1907-1988) та інші. До них слід зачислити й Романа Припхана, викладача історії України на матуральних курсах у таборі полонених у Ріміні, який сьогодні є активним членом української громади в Чікаґо. Не бракувало й молодших, які здобули педагогічну освіту по війні і працювали не тільки в державних школах країн поселення, але також і в українських "Рідних Школах". Це були ті піонери, які працюючи в чужих школах, інформували молоде покоління про Україну та її нарід, згідно з правдою, і спростовували старі стереотипи, про те що Україна – це Росія. До таких педагогів, належать Едвард Бродацький в Англії, Осип Турко – учитель англійської, німецької і французької мови, Степан Мартюк – учитель електроніки в технічному інституті ім. Раєрсона (тепер університет) в Канаді та інші.

Мабуть, немає суспільно-громадської організації в українських громадах, де не було б в їхніх управах дивізійників. Вони очолюють не тільки місцеві, але й крайові організації. Власне, найбільше колишніх дивізійників працювало і працюють таки на народній ниві, у суспільно-громадському секторі. Тут слід згадати Івана Олексина, голову Українського Братського Союзу в Америці й Канаді, й Романа Данилюка (помер у 1994 році), діяча Братства дивізійників, був заступником Голови Головної Управи Братства

кол. вояків 1-ої УД УНА. Олексин, Данилюк, і Дам'ян Ліщинський, к. голова Крайової Управи Братства Дивізійників в Америці, є провідними членами Української Американської Координаційної Ради. Леонід Філь, кол. голова Т-ва "Відродження" в Аргентині, а пізніше президент Українського Національного Об'єднання Канади, займав високий пост в адміністрації американського автомобільного підприємства "Форд".

Мирослав Малецький по війні закінчив докторатом Віденський Університет в ділянці економічних наук, еміґрував до Арґентини і в Буенос Айресі був редактором журналу Ukrainia Libre. В грудні 1957 р. переїхав до Канади і включився негайно до Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА, і досі є головою Головної Управи. У 1973 р. перебрав редакторство журналу "Вісті Комбатанта" й політичного коментатора.

Остап Сокольський закінчив Торонтонський Університет в 1967 р. і докторат з економіки в УВУ в 1974. Він був членом Історичної Ради м. Торонта. В роках 1977-1979 був головою торонтонського відділу КУК і головою Крайової Управи Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА в Канаді від 1980 до 1986 р. Від 1979 р. очолює Клюб Канадських Етнічних Журналістів і Письменників. Сокольський є автором кількох оповідань і фейлетонів друкованих в українській пресі.

Михайло Кучер в Едмонтоні від років очолює не тільки місцеву станицю Братства, але також і місцевий відділ Конґресу Українців Канади. Михайло Савчук є одним із провідних членів Українського Національного Об'єднання Канади, відділу Конґресу Українців у Тандер Бей, Онтаріо. Зенон Кобилянський – активний діяч Братства Українців Католиків у Гамільтоні, лавреат В. В.

У Великій Британії визначними діячами української громади є дивізійники: Петро Кіщук, Володимир Лисюк, Андрій Гавірко, Святомир Фостун, Андрій Костюк, Антін Ясельський.

Андрій Славич є головою Головної Управи, найстаршої в Канаді ветеранської організації – Української Стрілецької Громади. Він також активний парафіянин Укр. Православної парафії св. Андрея Первозванного в Торонті.

Серед дивізійників знайшлися також і талановиті публіцисти, як наприклад, Орест Городиський у Чікаґо, який є і знавцем і колекціонером військових медалів і відзнак; публіцист-політолог Фелікс Кордуба (1915-1987) з Мюнхену, секретар Спілки Українських Журналістів у Німеччині і кол. голова Головної Ради Центрального Представництва Української Еміґрації в Німеччині (ЦЕПУЕН).

На відповідальному пості в Харчово-хемічному відділі Федерального Уряду в Торонті працював довгі роки Михайло Ромах, який закінчив Торонтський Університет із золотою медалею, і через дві трирічні каденції був президентом суспільно-громадської організації Українське Національне Об'єднання Канади, а під сучасну пору є заступником президента УНО і головою дирекції видавництва "Новий Шлях".

Вся діяльність кожної громади обмежується її економічними спроможностями, тому погляньмо, як дивізійники проявили себе у тій ділянці. Першим проєктом, який стояв перед очима майже кожного дивізійника, поселенця в новій країні, було забезпечити свою родину дахом над головою. У цій ділянці були більш-менш вдалі спроби в кожній країні, і в Америці є дивізійник Богдан Головід у стейті Флорида, місто Ст. Пітерсбурґ. Богдан Синишин заснував у Торонті, Онтаріо, свою власну фірму продажі будинків п.н. Progress Real Estate і був активний у громадському житті, аж поки злощасна хвороба не змусила його покинути роботу. Але, мабуть, найбільш успішною в тій ділянці виявилася фірма дивізійника Романа Чолкана в Торонті п.н. Cholkan Real Estate, заснована в 1954 році. Фірма займалася купівлею і продажею нерухомостей, домів, підприємств, фармів тощо, а пізніше відкрила ще й асекураційний відділ. В ній знайшли затруднення декілька дивізійників. Р. Чолкан є активним членом станиці Братства. Асекураційні бюра заклали Іван Церковник у Торонті, Ярослав Цвікелевич в Едмонтоні і ін.

В парі з продажею будинків іде і їхня будова, де в самому Торонті було декілька дивізійників контракторів. До них належать Василь Недошитко, Лев Бабій, Василь Дубик, Євген Коструба, Петро Микуляк та інші.

Іван Сливка в Дітройті розбудував успішне залізообробне підприємство Crown Boring Co. Юрій Копистянський є власником фірми Alu-Wood Windows & Doors Co. в Торонті, Ярослав Сембай – власник фірми в Торонті, що торгує частинами до авт, а Ярослав Палатайко (1919-1985) в Філядельфії мав підприємство продажу авт, Петро Буняк також зорганізовував підприємство для обслуги авт у стейті Ньюо-Джерзі, а Пилип Бідула в Торонті. В бізнесі є чи було багато дивізійників по всіх місцях українського поселення. Ілько Яремчук у Тандер Бей, Онт., власник гарної крамниці взуття; Роман Іваницький, колись власник ґалантерійної крамниці в Ньюо-Йорку; Андрій Чорній чудово розбудував підприємство West Arka в Торонті з продажжю книжок та різних українських мистецьких виробів; Степан Ґула – співвласник фірми продажі опалової оливи в Торонті; Маркіян Когут – засновник і співвласник подорожнього бюра Bloor Travel в Торонті і т.п. Крім того, це люди активні в українській громаді.

Не стояли осторонь дивізійники і від українського кооперативного руху. В Арґентині, у місті Буенос-Айрес, у складі дирекції кредитової спілки "Відродження" через декілька років працював Леонід Філь аж до свого виїзду до Канади, де також у 1980-х роках належав до керівних органів найбільшої тоді у світі Української Кредитової Спілки в Торонті. В тій же кредитовій спілці є в дирекції від 1970-их років Михайло Ромах. Дивізійник Петро Микуляк, довголітній член керівних органів кредитової спілки "Будучність" у Торонті, в 1990-их роках став на чолі Української Кооперативної Ради Канади. Він один з провідних членів Ліґи Визволення України. В Українській Кредитовій Спілці в Монтреалі (провінція Квебек) віддано працювали в її керівних органах дивізійники Осип Винницький та Михайло Височанський, які одночасно є активними членами Українського Національного Об'єднання.

В Аделаїді, Австралія, дивізійник Мирослав Кіналь співорганізатор й активний член дирекції української кредитової спілки "Говерля"; в Рочестері, Нью-Йорк, в Українській Федеральній Кредитовій Спілці через довгі роки у розбудові брав участь дивізійник Любомир Білик, в Чікаґо – Іван Печенюк.

Не бракувало дивізійників на відповідальних місцях у різних неукраїнських кредитно-ощадностевих інституціях в Америці, Канаді, Австралії, та серед різного рода професіоналістів, зокрема книговодів, підприємців банкирів, дентистів, фармацевтів та різних ремісників, які не тільки розробляли бізнеси для себе, що не приходилося легко, але також жертвували на народні цілі і, власне, завдяки їм, продовжали свою працю старі та постали різні нові суспільно-громадські, наукові та релігійні товариства й інституції.

На окрему згадку заслуговує покійний уже дивізійник Михайло Шафранюк (1911-1991), колись власник великої мебельної крамниці, а в 1975 р. – фундатор Українсько-Канадської Мистецької Фундації в Торонті, якій він з дружиною Ярославою присвятив весь час і гроші. Там сьогодні постійно відбуваються малярські виставки, за посередництвом яких громадяни міста Торонта мають можливість пізнати український малярський світ. Користають з цієї ґалерії і молодші адепти малярського мистецтва, виставляючи свої твори.

Із проголошенням незалежности України і, беручи під увагу її економічний стан, М. Шафранюк зі своєю дружиною, заложив Фундацію Допомоги Україні й сам зложив один мільйон долярів як нерухомий капітал, з якого відсотки йдуть на потреби України. До речі, вже по смерті Михайла, його дружина Ярослава віддала в безплатне користування приміщення для українського консуляту в будинку Канадсько-Української Мистецької Фундації, яке вона перебудувала і гарно влаштувала за найновішими вимогами.

Одним із гідних уваги досягнень, на яке українці з західних країнах спромоглися – це "Енциклопедія українознавства", що її видало НТШ в українській та англійській мовах. В організації фондів на цю велику річ брали участь і дивізійники. Другим найбільшим особистим жертводавцем виявився дивізійник з Ванкуверу, Юрій Диба (1914-1986), який пожертвував на ту ціль 44.940 дол., (найбільшим був Петро Яцик з Торонта, який дав 55.775 дол.) а ціла Канада дала 1.339.000, тобто майже половину зібраних грошей по всіх країнах українського поселення – 2.785.500 дол., в тому саме українське Торонто – 553.600 дол. В цьому велика заслуга була дивізійника Мирослава Бігуса, члена станиці Братства і Патронату ЕУ при Пластовій булаві в Торонті. Бігус присвятив збірці фондів на "Енциклопедію Українознавства" дуже багато часу й енерґії і тому вона була успішна. Бігус є адміністратором журналу "Вісті Комбатанта".

***

Цей нарис не є вичерпним ані під оглядом персонажів, ані їхньої діяльности, це просто інформативний перелік осіб, яких я знаю і про них дещо знаю, чи читав у журналах і часописах. Варто було б цій темі присвятити окрему студію, щоб українське суспільство, а головно молодше покоління, що весь час було під впливом безперебірливої кампанії і лайки советського

режиму, довідалося правду. Совєтський режим хотів доказати, що ті всі, які проти нього виступали – "це запроданці американського капіталу, зрадники України та люті вороги українського народу".

Цих кілька фактів кинених на те, щоб зацікавлені мали матеріял, над яким варто подумати і виробити собі свій власний осуд. Завдяки цим вичисленим дивізійникам, як і ще багато більше недивізійникам, сьогодні на Заході знаходиться ціла бібліотека несфальшованих праць про Україну та її нарід. Поява незалежної Української Держави, пограбованої та знищеної комуністичним режимом, який мав необмежену владу за часів свого існування, та постава української діяспори взагалі, а колишніх дивізійників зокрема, є найкращим доказом, хто був і є ворогом України та українського народу. Дивізійники ніколи не вважали Совєтського Союзу своєю батьківщиною, і як ішли в бій, то йшли не з окликом "за родіну, за Сталіна", але з окликом "Слава" і "За Україну" і через те не вважали німецько-совєтської війни – вітчизняною війною, тільки війною двох імперіялістичних потуг за панування над Україною. На жаль, у рядах Совєтської Армії мусіли воювати й українці, які силою обставин допомагали закріпити московське панування над своїм власним народом. І в цьому трагедія українського народу.

Закінчуючи, ще раз хочу підкреслити, що Дивізія "Галичина" була організована для оборони інтересів українського народу, і молодь ішла до неї не для особистої кар'єри, але щоб виконати свій синівський обов'язок супроти свого народу. Ішла шляхами Січових Стрільців із 1914-1918 років.

5 серпня 1993

ПОСВЯЧЕННЯ МУЗЕЮ 1-ОЇ УД УНА

До цього дня учні школи, вчителі та ветерани 1-ої УД УНА готувалися як до величного свята. Учні вивчали вірші Богдана Бори та Миколи Вереса, виготовляли прапори із символікою 1-ої УД , майстри ремонтували фасаду школи, ворота, огорожу, малювали вікна. Керівництво Галицького братства кол. вояків 1-ої УД і дирекція школи ім. Шашкевича уточнювали сценарій, домовлялися про всі деталі урочистого проведення свята. В приміщенні музею теж йшли роботи. Член Галицької управи В. Саламаха, який узяв на себе всю організаторську роботу, 21 травня, зранку, уже монтував озвучення, стенди із символікою 1-ої УД, уточнював місце шикування колон.

Суботній день був холодний, і ми всі тривожилися, щоб не падав дощ. Уже о 12 годині до школи почали прибувати перші гості і запрошені, а через годину на тихій вулиці Замкненій появилися колони кол. вояків 1-ої УД у ветеранських уніформах. Їх на подвір'ї школи тепло зустрічали вчителі та учні. Перед урочистостями ветерани зібралися в історичному кабінеті і перед ними виступив автор цих рядків, розказавши про історію створення музею та дивізійник, д-р Василь Верига, що прибув з м. Торонто, Канада.

І ось команда! Дивізійники шикуються на подвір'ї школи, що притулилася до Святоюрської гори і, здавалося, що в цю хвилину із митропо-

Під час посвячення музею: за столом В. Саламаха (зліва) і І. Федик.

личого саду вийде Митрополит Андрій. Поряд із дивізійниками шикуються чоти вояків УПА, кадети військової школи ім. Героїв Крут, біля них політв'язні і репресовані, трохи далі пластуни, а на протилежному від них боці – вчителі та учні школи ім. Шашкевича. Все подвір'я заповнили львів'яни та гості, вчителі і учні шкіл Залізничного району м. Львова. Гордо залопотіли на рвучкому вітрі національні прапори і прапори Галицького братства. Біля столу почесної президії величний образ Матері Божої у пишних весняних квітах. Бачу серед струнких шеренг вояків своїх друзів-дивізійників: Василя Гудзя, Романа Барановського, Володимира Малкоша, Ярослава Ольхового, Михайла Бендину, Володимира Саламаху та багато інших. В президії голова Галицького Братства Л. Войташ, директор школи ім. Шашкевича Р. Гринчук, керівники освітніх установ м. Львова, мистці, ветерани визвольних змагань та автор цих рядків.

Ведучий свята побратим Олесь Гуменюк подає команду і відкриває свято. Директор школи Р. Гринчук у своєму виступі відзначив бойовий шлях Дивізії, героїзм українських вояків, а також підкреслив, що музей 1-ої УД УНА є своєрідним пам'ятником дивізійникам і він перш за все має поповнюватися спогадами самих вояків.

До столу підходить о. Богдан Смук, настоятель храму св. Софії, і починається урочисте свячення прапорів Юнацтва.

Отець Богдан приступає до освячення музею. Врочиста мить. А потім до мікрофону підходить про-фесор О. Гринів і в своїй промові зупинився на проблемах висвітлення історії 1 УД.

Врочисто і піднесено учениця 8-ої кляси Оксана Голіцина чистим дівочим голосом читає вірш Миколи Вереса "Товаришеві з-під Бродів":

Ти пригадуєш, брате, як гриміли гармати
І заграви вставали з пітьми,
Як в пекельній навалі большевицьких вандалів
Боронили ми Броди грудьми.

Слухають ветерани з трепетом у серці ці слова, згадують полеглих друзів.

Л. Войташ у своєму виступі зупинився на бойовому шляху диві-зійників від Ожидова до Княжого. І знову лунають дитячі голоси про героїку вояків-дивізійників. Біля мікрофону ветеран УПА В. Гаргат оповідає про нерівну боротьбу УПА, його думку продовжує юначка Марія Сказків. Присутні знайомляться із довголітнім політв'язнем Стефанією Марутяк, яка вишила в ГУЛАГу ікону, і молоді в'язні склали на ній присягу на вірність Україні. Виступають політв'язні, активісти Руху. Ветеранів визвольних змагань вітаю вінком українських патріотичних пісень тріо бандуристок із Пустомит, а школярі дарують квіти воякам-дивізійникам. При мікрофоні автор цих рядків, який звернувся до присутніх з подячним словом для тих, хто найбільше приклався до створення музею. Це Головна управа Братства дивізійників, Галицьке братство. Глибока подяка складається М. Малецькому, Р.

о. Богдан Смук посвячує прапор Юнаків.

Росте надійна зміна. *Фото: В. Мурський*

Колісникові, М. Бігусові, А. Коморовському, М. Рудзі-ку, П. Дем'янюкові, П. Кицінському, В. Чупринді, Л. Бабієві, С. Мединському, Б. Баб'якові (Канада), В. Мащакові, сл. п. В. Ґоцькому, С. Фостунові (Англія), Р. Кобринові, Р. Клосові, Р. Іваницькому, О. Ратичу (ЗСА), о. мітратові І. Шевціву (Австралія), В. Гудзю, Р. Барановському, П. Федику, В. Саламасі, М. Бендині, Л. Войташеві, М. Яцурі (Україна). Подяку складено М. Мельникові (Англія), Святославі Менцинській – рідній сестрі сл. п. Р. Данилюка, Ніні Вільчинській (ЗСА), директорові школи Р. Гринчуку, доцентові Марії Яцимірській, о. О. Кареніну-Романишину (Україна).

Над вечірнім Львовом лунає державний гімн. Ведучий П. Гуменюк закриває урочисті збори і запрошує присутніх відвідати музей.

До пізнього вечора ветерани і гості оглядали експонати, читали літературу про Дивізію, вивчали документи, фотографії. Дивізійники пізнавали своїх побратимів на фотографіях, на карті "Битва під Бродами" показували школярам і кадетам села і місце прориву з оточення, сумно показували і місця, де найбільше загинуло.

Ветерани і гості дарували музеєві фотографії, книги, документи, оповідаючи про бойовий шлях Дивізії.

На подвір'ї школи, біля музею, на двадцяти столах автор цих рядків розмістив чудову виставку, яку прислав до Львова колишній командир важкої чоти 30-го полку П. Кицінський з Канади. Сотні людей оглянули добре укомплектовану виставку.

Посвячення музею 1-ої УД УНА і прапора Юнацтва було величним святом у Львові і ще одним кроком до повної реабілітації Дивізії. Львівське телебачення і газети дали високу оцінку святу.

Ігор Федик, *завідувач музею*

Гумор і сатира

Ро-Ко

ПРО "СМІШНИЙ РЕАЛІЗМ" І "ЗРАДУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ"

Є гумор веселий, є гумор смішний, є гумор сумний. Український гумор аж до Остапа Вишні, був смішний і веселий. І ясний, як вишневий цвіт. Тоді настав інший світ -- світ реалізму -- сталінського, хрущовського, брежнєвського, мистецького і навіть... гумористичного, і все це витворило феномен "смішного реалізму", з якого годі було сміятися і не вільно було плакати. Тому Вишню послали на курс "реалістичного гумору" до білих ведмедів. Коли холодний Вишня повернувся, побачив, що народ забув сміятися, бо жив у реалізмі Сталіна немов на полярному льодовику. Він не топиться і сьогодні в нашій сонячній неньці Україні, як вказує такий епізод.

З діяспори поїхали батько й мати з дочкою до Львова відвідати неньку Україну. І як не покупатися в козацькому Чорному морю! Але Крим не Львів, то вони купили собі в місцевій крамниці купальники, щоб залишитися інкогніто. Виглядали в незалежній неньці Україні навіть "по-совєтськи". Чулися, якби "свої". Так їм здавалося. Аж після плавання стали в чергу до душу. І підходить така звичайна жіночка й серйозно питається:

-- Ви іностранци, да?

-- Так, -- каже здивований батько, -- а як ви знаєте? Ми ж так виглядаємо як ви?

-- Ну, нєт, -- ви смієтеся багато, -- і навіть спробувала усміхнутись, але губи якби відмовили послуху й невиразно скривились.

Або як пояснити писання в українських масмедіях? -- "серйозно чи по-українськи", як колись жартували й ще жартують "реалістичні" гумористи.

Ось столичні масмедії повторили на весь світ за якоюсь агенцією з Криму, якби за Кремлем за старих часів, що українське військо в Севастополі "в славних традиціях СС дивізії "Галичина" напало на миролюбних російських солдатів Чорноморської фльоти" Я навіть пробував усміхнутися, але так мені вийшло, як тій жіночці над Чорним морем.

Або одна газета з Києва цілу сторінку присвятила інтерв'ю з одним провідним "буржуазним" націоналістом, яких ще недавно називали "зрадниками українського народу". Він, котрий знає це питання з двох кінців, якби продовжуючи стару традицію "смішного

реалізму", сказав, що творці СС-дивізії "Галичина" були зрадниками українського народу...

Навіть не пробуючи усміхнутися, почав я роздуми, висловившись сучасною граматикою, "по зраді", "у плані зрадництва": які є зради? Зрада таємниці, зрада жінки... І мої міркування мимохіть полетіли спекулятивними бажаннями у романтичні світи старого й нового. Чи то є зрада старої любови, як ти собі ще "молодець" -- професор, бізнесмен, науковець, дивізійник -- "кидаєш жінку стару й береш собі молоду" у Києві? Конкретно: один побратим, повернувшись з неньки України, хвалився на зборах:

-- Та я там таку... 27-річну... Сам не сподівався, що я ще такий моторний, як Еней... Поїхав би зараз на Україну настало, якби не мав заплаченої "льоти" на дивізійному цвинтарі...

Коли така супружна зрада починається? Чи тоді, як він, "зрадник", подивиться на іншу сексуально-орієнтаційним поглядом? Чи тоді, як такий погляд втілюється у бажання? Чи тоді, як він "здійснює" бажання "по" лінії сексуальної орієнтації?

Смішно мені стало, майже як за Остапа Вишні.

Смішно, не смішно, але зрада народу? Це не сміх! Як творці дивізії зрадники народу, то ті, що пішли за "зрадниками" до дивізії, теж зрадники народу? Вони ж самі народ! Чи народ може бути зрадником самого себе? Може бути, сказав Сталін, і хотів весь український народ виселити з України за зраду... українського народу у великій вітчизняній війні.

До чого може людина додумуватися, коли їй здається, що вона думає, що думає мудро. І тоді я переконався, що не можу бути філософом, бо у філософію зайду, як корова в зелену пашу, а з філософії не вилізу. Пішов я до свого старого приятеля, того від мистецтва. Він може розкусить цей зрадницький твердий горіх, бо колись у п'єсі грав ролю зрадника Кочубея. Почав я його хвалити, як гарно він колись грав ролю Кочубея. Тоді показав йому інтерв'ю в київській газеті. І я дуже здивувався, коли почув від нього:

-- Свого народу ніхто не може ні образити, ні зрадити. Бо народ -- це таке велике, глибоке, широке й високе поняття, що просто не можливо щось йому скоїти. Раз ти вродився українцем, ніхто тебе з нього не скине, хочеш чи не хочеш.

Він аж запишився, і мені здавалося, що то не Кочубей, а Мазепа говорив його устами.

-- А чому? Бо зрадити можеш державну таємницю, військову таємницю, зрадити можеш свою державу, свого товариша-вояка, партизана.

-- А чому той націоналіст, що ліпше знає, твердить, що творці Дивізії зрадили український народ? -- спитався я.

-- Бо він забув, що це не 1943 рік, а 1994 То було тоді, а тепер є незалежна Українська держава! -- мій приятель, примруживши очі дивився на мене так, якби бачив у мені того націоналіста. -- Він далі говорить пропагандою, якби то була правда. Це закономірно, бо хто не вірить у свою пропаганду, тому інші не повірять у його пропаганду. -- Хто творив дивізію? -- спитався мене несподівано.

-- Хто? Кубійович, -- я притишив голос, якби хотів, щоб ніхто не почув.

-- Хто!? -- він аж вигукнув. -- Дивізію творив Вехтер, німці, а Кубійович хотів з рекрутів зробити нових січових стрільців... Бо хто їх мав творити? Червона Армія?

-- І зробив? -- я уже переживав.

-- А ти виграєш у покера, як не будеш грати в покера? А чи ти знаєш, що війна -- це гра в покера, і хто більше зблефує, матиме більші шанси виграти. А ще як дістане пару тузів. А дивізія була немов такий тузик. І сьогодні Україна демократична держава, а в демократії нема збірної відповідальности. Тобто мусиш назвати тих зрадників поіменно. Тоді їх під суд! Як норверзького Квіслінга чи французького Петена. Кубійовича американці допитували і звільнили, а його протести до німецької влади подали у трибунал у Нюрнбергу як доказ злочинів, зроблених Гансом Франком.

-- А ті всі, що ніби зраджують свій народ, його не зраджують, бо не можуть зрадити, і таких дітей народові не потрібно -- хай собі щастя шукають деінде. Чи українському народові треба кочубеїв? Чи Кочубей написав би енциклопедію українознавства, як Кубійович? -- мій приятель тріюмфально замовк, якби очікував від мене оплесків.

-- І де границя зради народу, -- продовжував свій монолог, -- як ми всі походимо з одного зернятка, ні з двох -- з Адама і Єви. А знаєш, де Адам і Єва жили? В раю-едемі, що був недалеко Києва, Дніпра, там, де тепер Чорнобиль. Про Чорнобиль-полин Біблія пророкує і Шевченко відчув, немов сам був у едемі: "Немає другої Вкраїни, немає другого Дніпра"...

Я був рад і нерад. Ніби заспокоївся, а одночас і переживав, немов дивився у чисту, як дзеркало, воду, і не бачив у ній свого лиця. "Свого народу ніхто не може ні образити, ні зрадити. Хоче чи не хоче". Йдучи додому, зупинився на червоному світлі. Поруч стояла незнайома старша жінка. Жінка, як жінка. Я на неї поглянув і відразу собі подумав: це мусить бути українка. Вона подивилася на мене й сказала немов до старого знайомого:

-- Ви українець!?

Ця жінка -- це був остаточний для мене доказ, як сонце на небі, що від свого народу не втечеш, не зрадиш -- хочеш чи не хочеш...

Григорій Шиян

ПЛЯКАТНА МЕТАМОРФОЗА

Отримавши від парторга Семена Кузьмича спецзавдання, я постарався на совість. Ще б пак! Це ж не банальний плякат-заклик берегти кожну хвилину робочого часу чи кожну зернину нового врожаю. Велике панно творилося ґрунтовно і надовго. Якщо не на віки вічні, то на весь запас міцности матеріялу (цупке полотно, олійні фарби, дебелий підрамник)...

Монументальний витвір почепили на найвиднішому місці -- над портиком новоспорудженого адмінбудинку, де розташувалися правління колгоспу і сільська Рада. Тепер усіх, хто заходив до новобудови, стрічав молодий, плечистий і серйозний до суворости чоловік з високо піднятою рукою. У тій правиці він гордо тримав червону книжечку з написом "КПРС". А під ним -- великі літери: "Партія -- розум, честь і совість нашої епохи!"

-- Здорово! -- радо вигукнув парторг. -- Погляд орлиний, постава горда! Сама непохитність! Справжній представник великої партії!

Відтепер, заходячи до контори, Семен Кузьмич нікого і нічіго навколо не бачив, бо дивився тільки вгору. Мабуть, відчуваючи себе частинкою епохального розуму, чести, а може й совісти, він гордо розправляв немолоді плечі й переходив на майже стройовий крок. Хтось навіть підслухав, що в ці хвилини Семен Кузьмич натхненно й фальшиво мугикав "Інтернаціонал"...

Та небагато часу спливло, як партійний пастир, залишившись без пастви, став головою профкому. І дав мені нову цінну вказівку.

-- Негайно прибери... оте! То -- анахронізм. -- І процідив крізь зуби. -- Ач, як пихато зирить! Докерувалися, комуня-а-ки!

Потім Семен Кузьмич двічі обійшов навколо поваленого панно і поцмакав:

-- Гарно намальовано! Та й полотно -- зносу йому не буде. Знаєш що?! Замазюкай ти оту "совість нашої епохи" і напиши: "За демократичне суспільство!"

-- А партквиток? -- кивнув я на підняту руку екс-комуніста.

-- Так це ж -- тьху! Напиши там "Мандат" і ... кінці в воду. Фарби є?

-- Нашкребу щось, -- кажу. -- Дещо є. А то... клею в гуаш добавлю і зійде за свячену паску.

Але перелицювати партквиток на мандат я не встиг, бо Семена Кузьмича осяяла нова ідея.

-- Відставити демократію! -- від порога гукнув таким голосом, яким кричить морський мандрівник "Бачу землю". -- Невідомо, звідки вітер повіє. А якщо й демократи загуркотять слідом за партійцями, тоді що? Знову перемальовувати? Зроби-но ти з отого дядька запорізького козака! І підпиши: "Козацькому роду нема переводу!" Щоб певно і надовго!

-- А партквиток -- уточнив я деталь.

-- Дався тобі той квиток! Замазюкай! А в руку козакові встроми чи шаблю, чи булаву, чи... о! Дай йому в руки тризуб!

Позбирав я всі залишки фарб і знову взявся за панно. Одягнув того молодика у смушеву шапку, в сорочку-вишиванку ще й вуса намалював розкішні та довгі, скільки чорної фарби вистачило. Стилізованим шрифтом червоно підписав про живучість козацького роду. Ну, а над партквитком і тризубом довелося попрацювати водяними фарбами з домішками клею. Семен Кузьмич мою роботу оцінив схвально, по-мітинговому гучно та патетично:

-- Чудово! Погляд орлиний! Постава незалежна! Козарлюга!

А одного вихідного дня вранці примчав "Нивою" шофер голови колгоспу по мою душу. На запитання про причину такого термінового виклику водій інтригуюче і весело подморгнув:

-- Там побачиш.

І я побачив. Спершу голову колгоспу, голову профкому і ще кількох чоловіків, які стояли перед східцями і дивилися на панно, потім побачив і... Мене кинуло в піт від того видовища... Стоїть вусань-запорожець, а в руці тримає не козацький атрибут, а червону книжечку з яскравим написом "КПРС".

-- "Що то таке? -- аж простогнав голова колгоспу. -- І хто то є? Козак-комуніст? Чи, може, сам Іван Сірко з партквитком? Га?!

-- Ай-яй-яй, -- підпрягся й Семен Кузьмич.

-- Так фарби ж... -- промимрив я. -- А вночі он яка злива була! І вітер штормовий... А фарба ж...

-- Негайно зняти! -- проігнорував мої кволі виправдання голова. -- І щоб я його тут не бачив!

Люди допомогли зняти мокре і важке панно, а Семен Кузьмич тут йому й вирок прочитав:

-- Відповідно його в тракторну бригаду! Зроби з козака механізатора. Фарби я дістану, обіцяю. Шкода ж викидати. Словом, шапку з нього геть! Вуса поголи! Одягни в спецівку! Підпис: "Земля -- наше багатство!"

-- А партквиток?

-- О леле! Та всунь йому в руку молоток, гайовий ключ або й ... колінвал. А партквиток зішкреби! До ґрунтівки!!! Щось він дуже міцно за нього тримається, не бажає розлучатися. У-у-у, комуня-а-ка!

("Літературна Україна", ч. 26, 1994)

Спомини

Омелян Кульчицький

ОДИН БІЙ В АВСТРІЇ

До історії куреня бойової групи "Вільднер"

Після закінчення успішної кампанії, котра тривала два місяці, проти партизанів у Словаччині, в районі Банської Бистриці, наша бойова група "Вільднер" повертається до дивізії. Ця група, під командою полковника Вільднера, складалася з одного куреня 29-го полку й була скріплена одною батерією легкої артилерії, двома винищувальними протитанковими чотами, двома чотами саперів, відділом зв'язку й постачання.

Ми мали деякі втрати під час тої кампанії. Група начисляла 5 старшин українців – пор. В. Козак, хорунжі В. Вашкович, О. Яримович, Сенюк, Ґрохольський (згинув у боях) і я. Крім Вільднера було ще двох німців – пор. Шнеллер і хор. Претерш.

Коли під час поворотної дороги ми зупинилися на відпочинок в с. Тісовец, отримали наказ вкопатися. Виявилося, що Червона армія прорвалася на угорському фронті й нами хотіли латати діри. Пізно ввечорі ми чули гудіння танків та розриви стрілен важкої зброї. На щастя, про ці пляни довідався штаб дивізії у Жиліні й не допустив до нових дій нашого куреня під чужим командуванням.

В Жиліні, де стояв штаб дивізії, нагороджено за особливі заслуги старшин, підстаршин і стрільців (у тому й мене) залізним хрестом 2-ої кляси, а хто був поранений, дістав відзнаку за поранення.

Зі Словаччини дивізія перемаршувала до Словенії на початку 1945 року. Тут вона дістала завдання поборювати червоних партизанів під командою маршала Тіта. Боротьба проти партизанів не легка, тим більше коли цивільне населення співпрацює з ними, як це було на Словенії. Гори й густі ліси були ідеальним тереном для партизанських дій. Наш курінь примістився в містечку Цельє та його околиці. Ми мали завдання прочистити головні шляхи поміж дивізійними частинами та дороги для постачання. Здавалося, що ми наше завдання виконали. Бодай так ми думали. Але вже наступного дня партизани обстріляли відділи зв'язку й постачання у нашому запіллі.

Найбільше скупчення тітовців було на горі Бела Печ і її схилах. Вони не мали важкої зброї та оперували малими групами. Вони були всюди – в містах, селах, на полях, а найбільше в лісах. Під час розвідувальних дій ми знаходили в кущах кріси й ручні ґранати, де в полі працювало цивільне населення. Тітовці при стику з нами не приймали бою, й зникали, здавалося, під землю. Деколи наша патруля не поверталася. Але це теж траплялося з партизанами, коли ми їх залапували в засідці. При допитах партизани до нічого не признавалися.

Зиищити партизаиів було тільки мрією, тим більше, що їм з літаків допомагали альянти зброєю, боєприпасами та харчами. Один раз ми побачили, де скидають літаки боєприпаси й хотіли це здобути. Коли прийшли на те місце, не зиайшли ні сліду.

Несподівано дивізія отримала наказ вирушити на фронт в Австрії. На перепочинок не було часу, й прийшовши до м.Ноймарк, біля Ґрацу, ми відразу приступили до розбудови оборониої лінії, бо ворог був прорвав фронт. Моя чота отримала дуже довгий відтинок до оборони, тому мене "підкріпили" одною чотою "фольксштурму". Це були змобілізовані старі віком мужчини, котрі не хотіли воювати. Нерідко були випадки навмисного прострілення руки чи ноги, щоб тільки повернутися додому.

Довго ми тут не затрималися й одного ранку вирушили на схід. Прибувши до одного села на нічліг, після "обіду з вечерею" по полудні прийшов до мене зв'язківець С. Ґула з наказом зголоситися до Вільднера. Вільднер виправдовувався, що має для нас важливе завдання, хоч знає, що ми дуже втомлені, але иема ради: мисливська чота йде иа патрулю, щоб зібрати всі можливі відомості про ворога, який зайняв містечко Травтсмандорф, яких 7-8 км від нашого постою. Там мало б бути 18-20 танків, котрим забракло пального до дальшого наступу. О год. 4-ій вранці наш курінь йде в наступ иа Травтсмандорф. Моя чота не повертається до теперішнього місця постою, але маємо зголоситися на іншому умовленому місці. Пропав наш відпочинок!

Проваджу чоту схилом гори, посуваючись досить обережно, щоб не попасти в засідку. Схили легко залісиені, де не де видно господарські будинки. Зустрічаємо вермахтівську патрулю, яка мала таке саме завдаиня, як ми. Однак від них нічого не довідалися, бо вона здаля обсервувала Травтмандорф. Зустрінули ми ще одну патрулю, яка теж нам нічого не могла сказати.

Ми підійшли до містечка майже на самий верх гори, щоб краще бачити. Далековидом обсервую рух у містечку. Ходять самі мужчини, оголені до пояса. Жінок зовсім не видно. На кожнім паркані й плоті та на траві сушиться сіра чи біла білизна. Отже в містечку Червона армія. Але скільки їх? Треба почислити білизну. Але як, як вона розвішана так густо, що здаля виглядає на одну суцільну масу. Нагло почулося розпачливий жіночий крик: "Mein Kind!!!" – "Моя дитино! Моя дитино!"

Розглядаюся за танками. Їх не видно. Хочу конче підійти ближче – може вдасться почислити білизну. Треба перейти на протилежну сторону міста, і вертатися яких три км до лісу, щоб нас не зауважили. Перейшовши туди й підсунувшись до одного господарства, зустрічаємо господаря з худобою. Він сказав, що в місті більша кількість війська, яке прийшло останньої ночі. Танків не бачив. Він почастував нас хлібом, маслом і ковбасою.

Підсунувшись якомога ближче до міста, пробую числити білизну, і тут завважив мене червоноармієць. Привітав мене кулеметним вогнем. До нього долучилось ще кілька кулеметів. Коли вони перестали стріляти, я короткими швидкими стрибками добіг до будинку, та за мною посипався град куль.

Починає темніти. Треба поспішати, щоб відшукати умовлене місце зустрічі з полк. Вільднером. Вранці я переповів йому все, що бачив й передав нарисовану схему.

О год. 4-ій наступ. Сотні розгорнулися в розстільну. Наша чота залишається в резерві. Вільднер посувається з першими наступаючими вояками схилом гори, куди я вчора провадив свою патрулю. Полковник обсервує вояків. Де завважив, що вояк неправильно тримає кріса чи лягає на землю, дає тому воякові свої зауваження.

Зачинає видніти. В наступі вояки вже біжать коротшими стрибками. Зататакав кулемет "максим", за ним другий, третій... Кілька вояків поранені. Вони залишаються позаду під опікою "лапайдухів" – санітарів. Розриваються стрільна мінометів. Цей вогонь не сповільнює наступу, навпаки, приспішує його. Наші легкі кулемети мовчать, щоб не стріляти по своїх, зате важкі кулемети стріляють понад голови наступаючих, сиплять градом по місті, щоб навести паніку й примусити ворога шукати захисту й не стріляти по наших. Відізвалися наші міномети. Міни розриваються на передмісті, де найбільший спротив ворога.

Полковник і я попали під кулеметний обстріл. Він не звертає уваги, а коли куля задзвенить біля його голови, він відрухово схиляє голову й помахує патиком, який служив йому за ціпок, неначе чародій, відганяючу кулі. Мене інстинктивно тягне до землі, але мені не лицює ховатися, щоб показати, що я теж не боягуз.

Зачинає лопотіти автоматична ручна зброя, вибухають ручні ґранати. Тепер бій за місто. Щоб допомогти нашим, полковник наказує мені заатакувати праве крило ворога з того місця, де я вчора пробував числити білизну. Перші вояки з наїженими багнетами вбігають до міста. За ними ми. Ворог пробує відбити наступ, але не в силі. Залишає місто й деяке майно. Вогонь втихає.

Вулиці відразу зароїлись жінками й дівчатами. Кидаються нашим воякам на шию, цілують їх, дякують за визволення. А вчора я ні одної не бачив.

Припадково я зустрінув цю матір, котра вчора лементувала. Совєтські вояки насилували її дочку. Їх було дев'ять.

РОЗШУК

Мій брат Бенюк Василь, с. Ілька, рік народження 1923, з села Битькова, Надвірнянського повіту. Він у 1943 р. в липні пішов в дивізію "Галичина", на вишколі був у Гайделяґрі, опісля в Мюнхені. А останній лист від нього був у 1944 р. в липні.

Я був в Івано-Франківську у голови станиці Галицького Братства, він показував мені фотографію і на ній я пізнав свого брата. Відомості про мого брата прошу слати на адресу: 285700, Україна, Івано-франківська обл., м. Надвірна, вул. Козацька 8-2, Бенюк Дмитро.

Василь Пелещук

СПОГАД ПРО ДИВІЗІЮ

У 1944 році проходили великі бої по всій Україні. Ранньою весною, коли на Західній Україні воєнний фронт простягався від річки Дністра вздовж річки Стрипи на північ до Волині, німецькі частини, розбиті по різних відтинках фронту, старались себе зформувати та втримати фронти, хоч бачили, що і для них нема вже добрих виглядів. У той час всі села фронтової лінії понад річкою Стрипою були виселені. По сусідних селах, по лісах, полях, в різних землянках люди жили в біді та злиднях та ждали часу, коли фронт минеться, щоб вернутись у рідні села.

В той час найбільше небезпечно було для нашої молоді, головно хлопців у віці 16-22 років, які не могли показуватись німцям на очі. Німці майже щодня ловили їх та брали на різні роботи на фронтові полоси. У такій ситуації молодь сходилась пізно вечорами в старих будинках та лісках, щоб порадитись та почути щось нового, що дальше робити.

Надійшов травень. Одного вечора хтось нас повідомив, що хтось прибуде з проводу ОУН та дасть нам деякі інформації. Збірка під лісом. Коло години 11-ої прибув представник ОУН, щиро привітався, подав мені деякі інформації та сказав: "Хто має повний виряд, тобто зброю, хай іде до УПА. Хто ні – повинен зголоситися до української дивізії, бо й там треба нам наших людей".

Ми не мали зброї, і тому рішилися зголоситися до дивізії. Наступного ранку коло 45 молодих хлопців зголосилося на команду вермахту та заявили наше бажання. Зараз по реєстрації, під охороною вояків, повели нас на залізничну станцію і в товарових вагонах та вислали в дорогу. По кількох хвилинах зорієнтувались, що не їдемо на захід, але на схід, у сторону фронту. По недовгій їзді ми висіли в селі Озеряни, нас завели до великої стодоли, наказали застелити соломою і так ми проспали аж до ранку. Кожного дня гонили нас на тяжкі роботи під строгою охороною, а харчі: юшка та шматок хліба.

Два тижні проминуло і не видно полегші, ні жодної інтервенції в нашій справі. Одної ночі збудив я тихцем двох моїх друзів і кажу: "Якщо так далі нас потримають, то й викінчать. А як фронт заломиться, то більшовики нас постріляють". У недалекому містечку Монастириськах працював молодий студент, мій приятель, який був перекладачем у райхскомісара.

Вранці ми написали листа в українській мові до комісара: "Ми, молоді хлопці в числі 45 осіб, просимо звільнити нас з небажаних наших обставин, у яких ми тепер знаходимося. Як попередньо, так і тепер маємо бажання зголоситись до української дивізії та хочемо мати всі права, які нам належаться". На наше щастя, моя мати довідалась, що ми перебуваємо в Озерянах, і відвідала нас. З великим трудом та дозволом військової команди на другий день прийшла до нас та принесла в торбі трохи харчів. Ми їй передали листа до райхскомісара. Того самого дня вона доручила листа, що взяло їй чотири години ходу.

Отримавши листа, райхскомісар, самозрозуміло, покликав свого перекладача, який вияснив справу. Наслідки були такі, що наступного дня нас усіх звільнили, дали нам добрий обід, по пачці цигарок та особовим потягом відпровадили до Львова. В дорозі до Львова стрічались ми з частинами Дивізії, які від'їжджали на схід. "Слава Україні!" – перегукувались ми, аж поки потяги не розминулися. У Львові на скору руку реєстрація, а ніч провели у старій школі, яка була обведена високим муром. Так ми в холоді і голоді заснули. Вранці чуємо крик і гамір. "Що це таке?" Дивлюсь крізь вікно, а на високому мурі на великій тарілці хліб, ковбаса та інші ласощі. Здивовно глянув я на те: "Чому якраз для нас? Хто це міг зробити, як за харчі важко було у Львові? Щось не теє". Крикнув я, щоб хлопці взяли ті харчі, але щоб не їли, бо все може бути затруєне. Ми дали собаці, яка ганяла по подвір'ї, щоб спробувати на ній. Незабаром знайшли собаку мертвою. Була чутка, що це зробили польські терористи.

На слідуючий день нас відтранспортували до Німеччини, до Нойгаммеру. Після три-місячного вишколу ми поїхали на Словаччину, в бої проти партизанів, які діяли проти німецьких частин. Тут ми знайшли симпатію з словацьким населенням, бо наша мова була їм зрозуміла. Ми могли їм багато дечого вияснити про наші змагання, хоч були й такі словаки, що казали: "А пречості утєкалі, та тож наш брат." Боротьба проти партизанських частин не була легкою; не одну ніч довелось спати в лісах, горах і снігах.

На початку січня 1945 прийшов наказ виїжджати в Юґославію. При кінці березня прийшов наказ на фронт до Австрії, під Ґрац. Три дні й ночі підряд не спали, а сходили з гір на збірний пункт. На четвертий день ми мали змогу спати цілу ніч. Тоді моїх двох друзів мали якраз варту на краю села. Через втому не видержали і заснули. В той час переходила патруля, і застала їх сплячими, й зголосила на команду. На другий день наказано їх розстріляти. Жодні просьби, ні апелі не помагали, бо унтерштурмфюрер Думке сказав, що дисципліна мусить бути. О год. 10-ій ранку розстріляли Ярослава Люльку та Івана Людкевича з Рогатинщини. Так трактували німецькі старшини наших хлопців перед виїздом на фронт.

Під Ґнасом та Фельдбахом кріпко держались наші частини. У кожному бою ми тратили наших вояків вбитими й раненими. Але ми пам'ятали слова пісні: "Хлопці, підемо, боротися будемо за Україну, за її права". Коли прийшла капітуляція, почався відступ на захід. Як сьогодні, бачу генерала Шандрука, який стояв на роздоріжжі зі своїм адьютантом, помахував сумно рукою і казав: "Прощавайте, друзі-вояки, може знову побачимось".

Сонце заходило за гори Альпи, а ми – змучені, з зброєю і без зброї, прямували на захід.

* * *

Іван Кохалевич, народжений в 1906 році в місті Сокалі. Останній раз бачили його в 1945 р. у Відні на залізничній станції. Був старшиною як заступник сотника 1-ої сотні 30-го полку Української Дивізії. Шукає про нього вістей Дарія Каспрук, с. Оброшин, Пустомитський район, Львівська область, тел. 396-647.

Іван Бойчак

СПОМИН РАДИСТА

У червні 1944-го року я зголосився до Дивізії "Галичина", коли з Німеччини їхала наша Дивізія на східний фронт в район м. Броди. Після рекрутського вишколу в Нойгаммері набирали на різні курси, теж до служби зв'язку (Nachrichten). Старшина-німець сказав, щоб виступили всі з вищою і середньою освітою, за ними – студенти; це було замало, то сказав, щоб виступили музиканти. Я перший виступив і ще пару за мною. Нас завели до школи, де почалось навчання. Нас вишколювали на радіоператорів (кодом Морзе) – радистів. Інструктор вистукував на машині крапки й риски, а ми слухали й писали, що почули. (Ми вивчили азбуку Морзе напам'ять.) Спочатку він вистукував п'ять букв на хвилину, згодом 10, 15, 20, 25. Через 3 тижні ми здавали іспит. Було три списки: першої, другої кляси і ті, що не здали. Я дуже здивувався, що знайшов себе в клясі першій, бо я був звичайний музикант з народною освітою.

Наука продовжувалася, але ми вже набирали 30, 40, 50 букв на хвилину і тоді знову іспит. Після нового іспиту було тільки два списки – першої і другої кляси – всі пройшли. Я знову був у першій клясі. Навчання пішло далі, але інструктор уже вистукував 75 букв на хвилину. Треба було мати добре вухо, бо дуже маленькі павзи були між буквами. І це треба було скоро записувати. По місяцеві знову перевірка і знову я був в першій клясі. Мені багато помогло те, що в школі я дуже добре вчився, а від 13 року мого життя був музикантом. Я теж був крамарем в кооперативі, а за більшовиків – на курсі землемірів в Рогатині.

В 1944 році пізньої осені Дивізія переїхала до Словаччини. Я мешкав в одній кімнаті з двома професорами – Станьком і Шаршаневичом, одним учителем і одним журналістом Гечом. Вони мені не повірили, коли я сказав, що маю тільки народну школу. Тоді питають мене: "Який твій фах?" – Кажу їм: "Музикант". – "Тепер нам все ясно, що ти між нами", – кажуть.

У Словаччині, Югославії і в Австрії на фронті ми не оперували кодом Морзе. Морзе дуже складний, бо в наказуванні треба код зашифровувати, навіть два рази (є спеціяльні шифри на це), щоб ворог не підслухав і не дізнався про наші пляни. Тому що наш вишкіл з Морзе не був закінчений, на партизанщині і на фронті з Австрії ми вживали радіо.

В лютому 1945 року Дивізію переміщено на Словенію проти партизанів Тіта. Ми йшли пішком через снігові заметілі, засніжені поля цілий місяць. Часом п'єш каву і спиш. Під кінець лютого ми були в Словенії. Першу ніч тільки ліг спати, як службовий підстаршина будить мене і наказує зголоситися до канцелярії хорунжого. Голошусь. Хорунжий каже, що маю їхати під гору в якесь село. (Ви ніколи не дізнаєтеся правди – це військова таємниця). Нас двох від радіо, одна гармата з нашої батереї з обслугою і два хорунжі (Янчишин і ще один) прийшли чи приїхали до села під високу гору. Ми радіо й кріс на плечі (24 кг одне радіо, надавач і приймач марки БЕРТА). Командир 11-го батальйону з охороною і "ягдцуґом" з двома скорострілами -

всі ми йдемо на гору. Дорога була дуже вузенька, з мене піт ллявся, я прокляв ту хвилину, що мене мама привела на світ. Видряпались ми на гору. Там біля великої каплиці застали два вогнища, то тітовці тільки зникли. Службовий старшина поставив з двох боків скорострілі, але не думав забезпечити зад каплиці. Наш підстаршина (німець Зурґер з Судетів) сказав нам нав'язати сполуку з гарматою в селі. Ми сполуки через цілу ніч не мали, аж над ранком, бо альянти пускали з літаків алюмінійові пасочки, які утруднювали зв'язок. Батальйонний командир і всі старшини пішли до каплиці, де ще була кімната. Ніч була дуже темна, де-не-де ще був клаптик снігу. Вдень сніг топився, а в ночі вода замерзала. Як хтось йшов, то було чути по тому тоненкому льоду. Очі до темноти привикли. Чую хтось якби йшов з протилежної сторони каплиці – стане і наслухує, і тоді знову йде, чую звук так якби щось кинув... Лишаю я колеґу біля апаратів, і тихенько йду до каплиці, став за рогом і чекаю. Як хтось йде, то мусить йти біля каплиці, бо іншої дороги немає, а від каплиці два метри пропасть. Хтось зрівнявся з рогом каплиці. Вискакую: "Генде Гох! (руки в гору)", – кричу. Постать закам'яніла. Кричу по-українськи, по-російськи, по-польськи. На мій крик повибігали всі з каплиці. Командир кричить: "Не стріляй!" Це був тітовський партизан, молодий хлопець, яких 14 років. Легко одягнений, трясся, як риба, мав коросту на руках. Він признався, що його партизани післали розвідати, що діється біля каплиці, і, як можна, піти ще в село. На віддалі двох кілометрів на горі розтаборились тітовці, а вранці наша гармата їх обстрілювала. Казав хор. Янчишин, що наша гармата наробила їм багато лиха, що бачив далековидом. Перед обідом ми повернулися до села, а з того села – до нашої частини. Наступного дня в наказі було подано, що командир батальйону має дістати медалю, бо вчора на горі злапав тітовського партизана, а про мене ані згадки! Пізніше ми ще поїхали під якусь гору, але вже цілою батерією (4 гармати) і помогли піхоті й козакам взяти гору. Партизани добре вкопались і тяжко було їх звідтам усунути. Наших 4 гармати й протилетунський кулемет (4 цівки) дві години били ґураґанним вогнем, – вся гора була в димі. Гору здобули без втрат.

Звідтам перекинули нас до Австрії на фронт під Фельдбах, де нас застала капітуляція Німеччини. Ми відв'язались від Червоної Армії і через Альпи дістались до англійської армії. Англійці забрали нас до табору Белярія, де ми пробули пару місяців. Дехто мав палатки, 4-ох складалося на шатро. До тих щасливців я належав, але не всі мали палатки; вони спали під голим небом. Під зиму нас перевезли до Ріміні над Адріятицьким морем, і там ми вже мали військові шатра. З харчами було дуже скупо, нам англійці давали стільки їси, щоб ми дихали. Я вступив до малої симфонічної оркестри (грати на тромбоні) і за це діставав додаткові харчі. Можна було дихати. Після двох років нас перевезли з Італії до Англії, і там дивізійники працювали на фармах. Я працював в таборі як кравець. Латав подертий одяг, перешивав пофарбовані англійські уніформи – хлопцям до міри й фасону. Наш табір називався ГАДІНҐТОН, близько Единґбурґу, столиці Шотляндії. Нам можна було вільно ходити всюди. Як в суботу ми приїхали до Единґбурґу, то шотлянці нас взяли за американських летунів. У 1948 році, 31-го грудня, нас звільнили до цивілля.

Михайло Боднарук

БОЙОВІ ДІЇ В СЛОВЕНІЇ, ПІД ФЕЛЬДБАХОМ І ВІДСТУП З ФРОНТУ

Після великих зусиль в одно-місячному пішому марші Української дивізії з Словаччини до Словенії, ми врешті добилися до свого місця постою в с. Бертайль над р. Дравою. По дорозі з нашої 9-ої сотні 31-го полку здезертирував стрілець М. Козловський, учасник боїв під Бродами, 1-ий кулеметник, разом з своїм кулеметом.

Вже на початку нашого перебування у Словенії один німецький підстаршина та стрілець Шепеляк згинули від куль своїх. Під час приготувань для сотні приміщень, вночі до передової команди наблизилася якась мала група й почалася стрілянина, в якій ці два вояки згинули. Виявилось, що це була німецька група.

Нашу сотню очолював хор. Шмідт, словацький німець, його заступником був хор. З. Козак, командир 1-ої чоти, 2-ою чотою командував ст. дес. Вахута, якого замістив я, коли Вахуту перенесли, а 3-ою – дес. Галабурда.

Після короткого відпочинку після виснажливого маршу, ми почали ходити в гори на розвідку, тут то там були малі сутички з партизанами. Партизани слідкували за нами й знали про наші дії. В одній дальшій дії вони зробили на нашу сотню засідку, в якій вістуна Р. Чорнописа було важко поранено, а одного стрільця вбито. При допомозі 10-ої сотні, якою командував хор. Р. Бачинський, ми прогнали партизанів, і залишилися ночувати в горах.

Нарубавши соснового галуззя, ми поклалися й заснули. Вранці я не міг піднятися. Мої ноги задубіли. Отож мої черевики замерзли й, нагрівши їх при вогні, з тяжким трудом мені вдалося визутися, потім, з ще тяжчим, взутися, і якось далі маршувати. Дивуюся досі, як я не лишився калікою.

Тоді ми дійшли до курінного командного пункту майора Подлеша, теж словацького німця. Він стояв над важко простріленим у крижі партизаном. Коли ми зблизилися, він запитався, чи хтось готовий партизана дострілити, щоб він не мучивзя, бо він і так помре. Ми переглянулися, але ніхто не зголосився. Тоді ми понесли того партизана до найближчої хати, однак він по дорозі помер.

Коли ми повернулися до нашого постою, мене покликав сотенний і сказав, що я поїду на курс до Шпільфельду. З 31-го полку був дес. В. Давидяк, який відзначався гумором й жартами, дес. І. Саврук, дес. С. Цвікілевич й ін.

У тій школі саме кінчався підстаршинський курс, на якому було багато з Волинського леґіону, а після закінчення їхнього курсу мав починатися наш курс вишколу чотових. На жаль, так не сталося, бо поблизу появилися партизани й нас післали за ними. Коли ми повернулися після кількаденних дій, саме відбувався товариський вечір на закінчення підстаршинського курсу, на який і нас запросили. Наш курс так і не почався, бо вже на наступний день наказано бойову збірку й ми вирушили на фронт під Фельбах, де прорвалися більшовики. Під Фельдбах ми прибули десь 2-го квітня.

Наша сотня була велика, в кожному рої було по двох підстаршин, а то й старшин. Я командував роєм. Сотнею командував сот. Суда.

Під Фельдбахом приготовляємося до наступу. Гарний сонячний день. Всюди спокійно. Перед нами відкрите поле, на якому росте вже досить висока пшениця. Неподалік потічок, а за ним лісиста гора. При шляху з Фельдбаху на південь лежить мале господарство. Год. 1-ша по полудні. Вирушаємо. В хаті застаємо кілька жінок, які нам кажуть, що в них вчора були більшовики. Доходимо до краю ліса. Несподівано перед нами стежкою догори трьох червоноармійців. Сотник Суда теж їх зауважив і питається мене:

– Чому не стріляєш?

– Мені затялася машинова пістоля, – відповідаю коротко, хоч сам не знаю, що зі мною сталося, що я не стріляв до них.

Незабаром почалася стрілянина. Більшовики нас обстрілюють, у відповідь їм б'є наша артилерія, але по наших лавах. Суда вистрілює світляну ракету, щоб дати знати нашій артилерії, що ми тут, а не більшовики, але це не помагає. Більшовики йдуть у протинаступ. Майже приходить до рукопашного бою. Вони займають хату й нас обстрілюють з міномета. Дес. Мілько Журавчук вистрілює у хату протитанковий п'ястук, і це дещо вти-хомирює більшовиків. Але вони нас обходять з правого крила. Ми від-ступаємо. Декілька з нас залягає біля доріжки, звідки обстрілюємо наступаючих більшовиків. Біля мене лежить хор. Микола (на жаль, забув його прізвище). Куля прошила йому груди і він вертиться у великих болях.

Ми сходимо вдолину, несучи хорунжого на своїх крісах, замість ношів. Це нам утруднює відступ і томить нас. Дивлюсь, а на горі понад нами стоять два червоноармійці. Вони до нас не стріляють. Може це ті самі, до яких я не стріляв? Нарешті ми добиваємось до нашої сотні.

Затримуємося тут на ніч. Займаємо в уже готових окопах позиції. Ніч пройшла спокійно. Над ранком німецькі частини виперли більшовиків, а ми змінили тих німців в окопах. На фронті ми довго не були. Нас змінили частини нашої дивізії, і ми відійшли у 2-гу лінію.

Біля Фельдбаху була розбита фабрика м'ясних консерв, то ми в ній дещо "відживилися". Згодом прибув до нас ген. Павло Шандрук, перед яким ми склали нову присягу на вірність українському народу, нашу школу розпустили й ми повернулися до своїх сотень.

У 31-му полку ми довідалися, що наш курінний командир майор Подлеш забитий, його командування перебрав сот. Кухта, який теж впав ще того самого дня. Нас приділили до мисливської сотні 31-го полку, якою командував сот. Штрайхгорст. Наша сотня була в різних місцевостях, а при кінці квітня заквартирувала в школі с. Кацендорф.

Одного ранку я довідався, що вночі на фронті арештовано наших двох вояків. Я пішов на подвір'я, де були арештовані. Вартовий сказав нам, що не знає, за що їх арештовано, але, здається, за якусь там зраду. Направо від нашої дивізії була якась мадярська дивізія. Ці два вояки ніби то мали піти до мадярів і казати їм, щоб вони не стріляли до більшовиків, а здавалися в полон, коли буде наступний наступ.

– Чи є можливості втечі для арештованих? – я спитався вартового.

– Вони сидять в старих шпіхлірах, які ледве тримаються купи. Як добре копнути ногою, то двері повилітають, – відповів ватровий.

Однак, мабуть, цієї справи ніхто не брав серйозно, а вона скінчилася трагічно. Після обіду нас кличуть на збірку й читають повідомлення: Минулої ночі на фронті арештовано двох зрадників. Польовий трибунал засудив їх на кару смерти через повішення. Екзекуція відбудеться о год. 3-ій по полудні. Представники з інших сотень прибудуть на екзекуцію, щоб самим побачити, що їх чекатиме на випадок зради.

Падав дощ, а незабаром небо випогодилося, стало сонячно.

На залізничній дорозі вже будують шибениці. Почали сходитися вояки. Дві шибениці готові – чекають на свої жертви. Ведуть арештованих. Руки зв'язані за спиною. Священник іде з ними й молиться. За ними кілька офіцерів і кат. Все відбувається поблизу залізничного моста, що пробігає понад битим шляхом. Під шибеницями стоять бочки. Службовий старшина читає акт обвинувачення. Арештантам наказують стати на бочки. На шиї накладають петлі. Запиталися їх, чи хочуть сказати останнє слово.

Один з них сказав, що гине ні за що. Мадяри набрехали, що вони намовляли їх до втечі. Наприкінці вигукнув: "Слава Україні!"

Другий просив, щоб його порятувати.

Підійшов кат. Копнув бочку і жертва повисла. Підійшов до другої бочки й її копнув. Але вояк дотикає ногами землю. Тоді кат рискалем відгорнув під ним шутер, і друга жертва вмерла. Біля моста на гостинці поставлено таблицю, на якій було подано імена і прізвища повішених, дати їхнього народження і за що їх повішено. Так ці жертви висіли три дні, заки їх похоронили.

Увечорі цього самого дня наша сотня пішла на зміну частин на той самий відтинок фронту, на якому арештовано й повішено наших вояків. Після такого дня, ця перша ніч була для нас страшна.

На цих становищах ми стояли до наших Великодніх свят, 6 травня. Над ранком нас змінили інші частини, а ми подались в сторону замку Ґляйхенберґ, зайнявши становища на південь від замку. Вранці о год. 4-ій на обговорення до сотенного бункру зійшлися всі старшини й підстаршини. Сот. Штрайхгорст давав останні інформації й наказав бути до всього готовими. Були запитання, чи підемо в наступ. Цього ніхто не знав.

Вранці більшовики почали обстрілювати наші окопи. Під час цього бомбардування вбито дес. Р. Нирку, що для мене була болюча втрата. Десь о год. 8-й почалось бомбардування більшовицьких становищ нашою важкою зброєю. Бомбардування тривало досить довго й ми сподівалися, що підемо в наступ. Коло год. 10-ої наші ліві сусіди почали відступ. Згодом це саме зробили наші праві сусіди, а в обідовий час ми зійшли з фронту.

Спочатку ми відступали організовано, але пізніше розпорошилися. Дес. І. Саврук і я трималися разом і так дійшли до Санкт-Штефану. Тут нікого нема. Зайшовши до одної хати, ми знайшли банку меду, з якої трохи його з'їли. Тепер, замість голоду, докучала спрага.

Вже смеркалося, як ми перейшли р. Мур, де до нас долучився дес. Цвікілевич. Вдалося нам примінститися на крило вантажного автомобіля. Сон морить, а не можна заснути, бо впадеш під час їзди. Кажу своїм товаришам, що далі не можу їхати. Вони теж злазять, і ми шукаємо місця на перепочинок. Заходимо до якоїсь шопи, де повно війська. Переступаємо через тіла, мов через поліна дров, і врешті знаходимо місце, де можна якось положитися. Вранці рух. Хтось кричить: "Большевики йдуть!" Всі на ногах і далі на захід.

Від нас десь загубився Цвікілевич, а мені з Савруком пощастило знову приміститися на якомусь вантажному авті. Пізно по полудні нам дуже дошкуляє голод, бо ми від Санкт Штефану нічого не мали в роті. Заходимо до одної хати. Просимо купити хліба в молодої жінки, біля якої стоїть мала дівчинка. Жінка не реагує, мов глуха.

– Мамо, – каже до неї дівчинка, – може наш тато десь там далеко так само йде голодний?

Без слова, жінка пішла до іншої кімнати й принесла буханку хліба.

Тут я розійшовся з Ільком і йшов далі сам. Під вечір зайшов до Фелькермаркту. Тут повно війська. Я побачив моторизовану частину й її командир дозволив мені їхати на мотоциклі зв'язкового, спершу спитавши мене, з якої я частини, та яка моя національність. Я тут з'їв вечерю з ними. Знову сон на заваді, що навіть зауважив водій мотоцикля, і я мусив злізти та намагався йти пішком. Знову маю щастя, бо над'їхала якась фіра, навантажена мішками й вояками. Не питаючи дозволу, я виліз на віз, положився на мішок і твердо заснув. Пробудився аж вранці. Довкруги тихо, нікого нема. Поблизу візник розпалив вогонь і щось підігріває. Це наш дивізійник, який везе повний віз військового майна. Я йому пропоную тут все це залишити й сісти на коні та їхати далі. Він на це не погодився. Попросив я його, щоб дав мені цигарок, і він витяг пачку словацьких "Татра".

Попрощавшись, іду далі. Ранок гарний, сонячний, пташки співають весело. Вийшов на битий шлях. По боках всякі роди зброї валяються. Мені розболіла нога, то я вирубав собі ціпок. Вийшовши на горбок, я завважив знак червоного хреста на одному господарстві. Там дві медсестри оглянули мені ногу, але вона не була скалічена, а тільки спухла. Вони запропонували мені почекати на транспорт і з ним поїхати далі. Однак я волів йти, не чекаючи на невідоме.

На шляху почув я гуркіт моторів – то здолини над'їхала колона вантажних автомашин. Я став серед дороги й перша машина зупинилася.

– "Іван коммт!" – кричить шофер. – Сідай денебуть, бо ми їдемо.

Я дослівно прилип до болотника й колона рушила. На шляху була всяка "збиранина", почавши від кавалеристів, а кінчаючи на танках, жінки й діти лементували й плакали. Все втікало від більшовиків.

Під вечір ми добились до англійських військ, які розброювали німецькі частини. Тут побачив напис: "Українська дивізія – направо!"

Одна моя служба – у війську – скінчилася, а інша – в полоні – щойно починалася.

ІСТОРІЯ ЗАДЗЕРКАЛЛЯ, ЧИ ВІДЗЕРКАЛЕННЯ ІСТОРІЇ

Роздуми по прочитані монографії Т. Гунчака

Давно відомо, що народ, який не має своєї держави і відповідно національної армії, приречений не лише годувати, а й власними синами поповнювати чужоземні війська часто антагоністичних країн. Така доля спіткала українців як представників бездержавної нації і в першу, і в другу світові війни. Вони тоді й тоді мимохіть опинялися по різні боки супротивних угруповань і об'єктивно вимушені були збройно захищати по суті чужі, а то й відверто шкідливі для свого народу інтереси та ще й знищувати одне одного.

Радянська військова історіографія або зовсім замовчувала цей факт, зумовлений об'єктивними обставинами, і нібито закривала очі на проблеми, що витікали з нього, або, на вимогу пануючої ідеології, зводила всі оцінки складної обстановки сил до такої спрощеної схеми: ті, хто брав участь, скажімо, у другій світовій (або так званій Великій Вітчизняній) війні на боці Радянського Союзу, – наші, а хто не на його боці – чужі. Перші оголошувалися патріотами, другі – ворогами свого народу

Насправді ж у складі Радянської армії, де служила більшість українців – учасників тієї війни, практично не було жодного власне українського бойового з'єднання чи хоча б частини (дарма, що кілька фронтів носили назву Українських: це слово втілювало лише географічне поняття) – всі були перемішані й зросійщені так, що з точки зору української державницької ідеї, назвати саме їх "нашими" можна хіба з надзвичайно великою натяжкою...

А ось у деяких інших державах практикувалося (і не так уже рідко) формування окремих військових частин за національною ознакою. В яких цілях це робилося – воєнних, політичних чи пропагандистських – то вже інше, хоч і дуже суттєве питання, до якого ми повернемося трохи нижче. Одним із таких формувань була утворена у квітні 1943 року під егідою Німеччини, поряд з іншими чужоземними (ненімецькими) підрозділами, українська дивізія зброї СС "Галичина", про яку багато хто чув, але досі мало хто знає.

Саме ця обставина і спонукала професора Тараса Гунчака зайнятися всебічним вивченням і об'єктивною аналізою історичних обставин і подій, так чи інакше пов'язаних з цим мілітарним українським формуванням.

Результатом копітких досліджень історика стала грунтовна монографія "У мундирах ворога". Ця праця дає передусім вичерпну відповідь на питання про мету створення українських формувань під німецькою егідою. Справа в тому, що, як стверджує автор, у довоєнний, трагічний для українського народу, період (голодомор, репресії, знищення відроджуваної культури та її носіїв у радянській частині України; постійні переслідування та гноблення українців з боку поляків, мадярів і румунів у другій її частині, що спричинили опозицію існуючим режимам) активні елементи Західної України в біль-

шості своїй вважали, що єдиною змогою для зміни ситуації, що склалася, може стати зміна політичної карти Европи внаслідок европейської війни", яка, за програмою створеної в 1929 році у Відні Організації Українських Націоналістів (ОУН), має призвести до утворення незалежної Української держави. А "досягти своєї мети ОУН плянувала за допомогоє німецької армії, яку її керівництво вважало своїм союзником".

Ось чому уже в квітні 1941 року бандерівська фракція націоналістів організувала за допомогою німецької розвідки своє військове формування з 650 чоловік під кодовою назвою "Нахтіґаль" та другу подібну групу "Ролянд". Вони діяли в межах і під орудою німецької військової розвідки Бранденбурського полку, але на меті мали скласти кістяк збройних сил майбутньої Української незалежної держави.

Та німці – передусім в особі свого політичного керівництва – думали і діяли інакше: в їхні пляни ніколи не входило створення на теренах підкорених народів незалежних національних держав. Це стало ясно одразу після 30 червня 1941 року, коли перший заступник Степана Бандери Ярослав Стецько проголосив у Львові відновлення Української держави: німці негайно ж ув'язнили лідерів ОУН, у тому числі Бандеру й Стецька, та провели масові арешти їхніх послідовників, заповнюючи ними свої концтабори. На знак протесту обидва формування відмовилися від виконання німецьких наказів і були розформовані. Відтак їхні бійці, природно, влилися до лав Української Повстанської армії (УПА), яка покладалася виключно на власні сили і боролася проти всіх окупантів – чи то польських, чи німецьких, а чи радянських.

Тоді зарозумілі фашисти ще раз обдурили українців, граючи на їхньому прагненні мати власну реґулярну армію: вони набрали близько 2 тисяч галицьких добровольців і, за прикладом своїх колеґ із Радянського Союзу – колишніх партнерів по розподілу сфер впливу (договір Молотова – Рібентропа), розкинули їх по німецьких частинах. І тільки згодом, коли військове командування райху відчуло реальну можливість поразки у війні, воно, аби поповнити армію додатковими людськими ресурсами, почало рекрутувати іноземців, створюючи окремі національні частини, у тому числі з народів СРСР.

Історик наводить дуже цікаві порівняльні цифри, посилаючись на дані з скрупульозних німецьких джерел: у мундирах третього райху служило 250 тисяч українців і 310 тисяч росіян. Як кажуть, цінна інформація до роздумів. Особливо для великоросійських ура-патріотів, що так полюбляють звинувачувати в запроданстві українську націю.

До речі, створюючи дивізію з українців спочатку, німці відмовляли їй у назві української і не допускали вживання будь-яких "великоукраїнських" символів, зокрема тризуба, змінивши його реґіональним галицьким левом, та й на командні посади призначали виключно німців. В листопаді 1944 р. змінили назву з "галицька ч. 1" на "українська ч. 1". І щойно при кінці війни німецький уряд погодився на створення Української Національної Армії, до якої увійшла українська дивізія.

Гриць Гайовий, ***("Народна Армія")***

Юрій Кушко

НАШІ ЛЮДИ НА ЧУКОТЦІ

Зустріти українця в тундрі можна часто. Згідно зі статистикою, українець тут кожен п'ятий, а в гірських і шахтарських селищах – мало не кожен другий. Особливо багато нашого брата серед золотовидобувачів, геологів, будівельників, портовиків, шахтарів. У різні роки вони приїхали сюди, хто за покликом серця, хто за велінням партії, хто під впливом марень про довгий рубль. А сьогодні багато з них опинилися перед дилемою: від'їжджати чи залишатися?

Пік міґрації припав на минулий рік, коли лише з одного Анадирського району, найбільшого на Чукотці, виїхало понад тисячу чоловік з 15 тисяч українців, що мешкають тут. Залишати Чукотку люди почали зі страху втратити українське громадянство й житло, що залишилося на батьківщині. Від наростаючого валу міґрації могли постраждати економіки й однієї, і другої сторони. В першому випадку, через втрату спеціялістів, а в другому – через обвальний наплив робочих рук. Ця небезпечна тенденція була призупинена тимчасовою угодою про ґарантії тим, хто живе на півночі, підписаною між Києвом та Москвою в січні 1993 року. Наслідки очевидні. Кількість тих, хто від'їжджає в Україну з Анадирського району, нині становить лише 50 чоловік. А 100 робітників, що виїхали минулого року, повернулися. Навряд чи варто очікувати сплеску міґрації найближчим часом, бо визначальними її чинниками стали не так політичні міркування (прийме чи не прийме незалежна Україна тих, хто опинився за її межами), як розрахунки економічного порядку: що вигідніше – зарплата в рублях чи купонах?

Петро Кондратенко, будівельник з 15-річним північним стажем, з тих людей, хто опинився на роздоріжжі. Контейнер з домашнім скарбом та сім'ю він уже відправив до Чернігівської області, де у його батьків є великий будинок в селі, але сам ще не наважився залишити Анадир. Тут, на Чукотці, він хотів би заробити грошей, а там, в Україні, жити.

Інший його земляк, який назвався Ігорем Петровичем, рішучіший у виборі – невдовзі всією сім'єю повертається в порожній дім у Черкасах. Він більше не вважає Чукотку золотим дном, а північний рубль не здається йому довгим.

– Як шахтар я отримую на місяць 150 тисяч рублів "чистими". При тому, що кілограм яблук коштує 5 тисяч рублів і стільки ж кіло капусти. Моєї зарплати вистачає лише на харчування, – каже він.

– Державний підхід до цієї проблеми полягає не в тому, щоб знову зорганізовувати великі переселення народів, а в спробі стримувати міґраційні процеси (підвищеною зарплатою, ґарантіями на бронювання житла тощо) і використовувати усталені багатонаціональні колективи на благо як Росії, так

і України, – говорить Анатолій Гаврюшенко, голова адміністрації Анадирського району.

Він пропонує, зокрема, таку ідею: Київ міг би виділити кредит у купонах від спорудження в Полтаві або Миколаєві житла для чукотських українців, а ті в свою чергу повертали борг рублями за споруджене житло. Україні це забезпечить приплив російських грошей, Росії – кваліфікованих фахівців, а самим фахівцям дасть ґарантію отримати дах над головою після повернення на батьківщину. Серед інших ідей А. Гаврюшенка – здійснення прямих бартерних угод (чукотська риба – на українське сухе молоко тощо), спільні розробки північних природних багатств, програма культурного обміну. Двічі за останній рік він бував з цими ідеями в Києві у складі офіційних делеґацій Чукотської автономної округи. Справа, на жаль, просувається повільно, і щоб прискорити її, необхідно, на думку А. Гаврюшенка, відкрити в Україні представництво Чукотки, так, як і українське в Анадирі. До речі, офіційне рішення про це чукотські власті вже прийняли, залишилося погодити в російському МЗС.

Присутність українського духу тут відчуваєш на кожному кроці. У написі футбольного вболівальника, що увічнив назву української футбольної команди "Динамо" на чукотському паркані, у програмі місцевого телебачення, яке присвятило цикл передач життю місцевих українців. У репертуарі вокально-іструментальних ансамблів місцевих ресторанів у центрі Анадиря – пісні "Чом ти не прийшов" тощо.

"Ми надто вросли в цю землю, щоб залишити її відразу", – чув я від багатьох своїх земляків, з якими довелося зустрічатися тут, на самому краю землі. Вони називають себе північниками, але в душі залишаються донбасівцями, криворіжцями, вінничанами...

("Голос України", ч. 225, 1993)

НІ ХРАМУ, НІ СВЯЩЕННИКА В УКРАЇНЦІВ ІРКУТСЬКА

Львів. Як нас повідомив Іркутський національний центр українців "Клекіт", уже протягом 5 років в Іркутську постійно проживає і відправляє Богослужіння польський священник. Хоча по всій території Іркутської області поляків проживає не так багато, приблизно 3,5% населення, проте питання духовної опіки займає велике місце. Українців проживає набагато більше. Офіційна статистика – приблизно 100 тисяч чоловік, неофіційна думка – 500-700 тисяч чоловік. Та, на жаль, до цього часу немає в них ні свого храму, ні священника, ні української релігійної громади. Багато українців, які проживають на території Сибіру, особливо ті, що були вивезені з України, притримуються релігійних обрядів, активно беруть участь в діяльності місцевих православних парафій, де їх переважна більшість, та піклуються про духовне життя своїх дітей і внуків. Правда, дехто із земляків пішов іншим шляхом, вони стали членами різних сект.

Члени Іркутського національного центру українців "Клекіт" піднімали в свій час питання про створення української релігійної громади, але, як виявилось, були зацікавлені особи, що хотіли спровокувати міжконфесійні конфлікти, тому вирішили відкласти організацію такого згромадження до кращих часів. Поки що це здійснити неможливо.

УКРАЇНЦІ В БАШКОРТОСТАНІ

Чимало українців занесла лиха доля до суворого північного краю – Башкортостану. Нині там проживають близько ста тисяч наших земляків. Усім їм, і не лише їм, знайомий кандидат історичних наук, радник мерії Уфи у справах національностей Василь Бабенко. Пан Василь – один з лідерів національного відродження українців Башкортостану, член Української Всесвітньої Координаційної Ради. Він доклав неабияких зусиль для створення республіканського товариства "Кобзар", яке багато значить для всього українства північної Росії. Під його крилом несе до людей українську пісню самодіяльний народний хор, виходить єдина україномовна газета "Криниця", що поширюється по всьому Волго-Уральському реґіоні.

УВКР спільно з товариством "Кобзар" розробили програму допомоги українцям у Башкортостані. Два роки тому вийшла у світ книжка Василя Бабенка "Украинцы Башкирской ССР". Не слід дивуватися такій назві, адже вона була підготовлена до друку ще до проголошення республіки Баш-кортостан. Прочитавши її, можна впевнитися, – хоч би де жили українці, хоч би в якому далекому краї – всюди вони плекають традиції свого народу, збагачують культуру і достаток тих народів, серед яких їм випало жити.

Олена Черненко,
науковий співробітник Національного музею України, Київ

47-МА КОНВЕНЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ АМЕРИКАНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Відбулася ця конвенція в місті Воррені, Миш., в 50-ліття десанту альянтів в Нормандії. Дня 18-го червня 1944 року зібрались біля пам'ятника ветеранам делеґації Католицьких Ветеранів станиці ім. В. Мельника, Дивізії "Галичина", Станиці ч. 101 і Української Повстанської Армії, під звуки маршової музики. Відкрив ці святкові збори стейтовий командант ветеранів Степан Віхар. Радний міста Воррен Михайло Цюпа прочитав резолюцію Міської ради, яка проголосила день 18-го червня 1994 року Днем Українських Американських Ветеранів. Підполковник Олег Цєплий прочитав історичний наказ ген. Двайта Айзенгавера напередодні висадки в Нормандії. С. Віхар представив конґресмена Дейвида Боньора, який сказав: "Цей день ми повинні згадувати з пошаною, бо він змінив історію". Він виявив характер і готовність американців стати до боротьби за свої ідеали. Як ветеран, він висловив гордість, що є членом Станиці ч. 101.

Ген. О. Когут приймає відзначення за його осяги від Станиці 101. Зліва: Степан Віхар -- господар бенкету, п-полк. Олег Цєплий -- предсідник Конвенції, ген. О. Когут, Мирослав Прийма -- голова Станиці 101.

Складаючи вінок під пам'ятник ветеранам, капелян Мирослав Прийма провів молитву при звуках пострілів ветеранів та жалобної мелодії військової трубки.

Спеціяльно вшановано трьох ветеранів нормандського десанту: Богдана Безкоровайного, Михайла Оґродніка і Михайла Веґрина. Цей ритуал провів ген. Орест Когут у супроводі підполковників Олега Цеплого і М. Маланяка.

Конґресмен С. Левін висловив признання зібраним ветеранам за плекання ідеалів американського народу та за збереження української духовної спадщини. Він вручив С. Віхарові відбитку запису в "Конґресовому рекорді", в якому висловлено пошану українсько-американським ветеранам за пошану принципів вільного, демократичного американського народу. Після відспівання "Боже благослови Америку" підп. О. Цеплий розпустив збір. Затурбовані відсутністю делеґатів з Пенсильванії та Ню Джерзі, ветерани закликали до посилення праці комбатантських організацій та збільшення членства.

У п'ятницю ввечері ветеранів гостили жінки Допоміжної секції. В часі гостини виступив ансамбль "Золоті дзвони" під керівництвом Ольги Дубровіної-Соловій.

Для проведення нарад та ділової частини делеґатів поділено на комісії: членства, дослідів і документації, статутову та номінаційну.

В пополудневій сесії Номінаційна комісія представила кандидатів до Управи на 1994-95 рік: Мирослав Маланюк – головний командир, Михайло Демчук – перший заступник, Степан Шевчук – другий заступник, Олег Каранець – фінансовий референт, Едвард Зєтик – суддя, Петро Капітанець – квартирмайстер, Мирослав Прийма – капелян, Дмитро Боднарчук – референт історії, Богдан Самокишин – референт суспільної опіки, Роман Раковський – попередній головний командир, публічні зв'язки, публікації.

Біля 300 делеґатів і гостей прибули на бенкет. Заля церкви св. Йосафата була прибрана прапорами всіх стейтів Америки, військовими прапорами, як також генеральським прапором для відзначення ген. О. Когута, котрого гості привітали повстанням з місць. Його впровадили на залю підп. О. Цеплий і підп. М. Маланюк. Вітала його молода пара в народних строях хлібом і сіллю.

Присутні відспівали американський і український гимни, започатковані квартетом ветеранів під проводом Степана Феденка. Марійка Городинська своєю грою на фортепіяні створила приємний настрій. Підп. О. Цеплий у своїй промові підкреслив, що ця конференція відбувається в 50-ту річницю висадки в Нормандії.

Господар бенкету С. Віхар попросив Василя Лучківа впровадити нововибраних членів проводу в їх пости. С. Віхар представив тоді головного промовця вечора ген. О. Когута та його дружину Елисавету. Він описав його професійні успіхи як керівника міжпланетної ракетної дивізії. Для громади Дітройту це була велика приємність і честь вітати ген. Когута, бо він уродженець цього міста, був учнем школи Непорочного Зачаття і свою освіту закінчив докторатом в університеті Ен Арбор. Ген. Когут у своїй промові аналізував ситуацію в Україні, її економіку та наслідки її сусідства з Росією.

Свої завваги ілюстрував прозірками. Наказом часу вважав припинення економічного хаосу в Україні.

На пам'ятку цього дня підп. О. Цеплий і командир Станиці ч. 101 М. Прийма вручили ген. Когутові грамоту за його осяги.

Перед вечерою о. Вернард Панчук провів молитву, а по вечері представлено визначних гостей, між ними радного міста Воррен М. Цюпу, який прочитав резолюцію Міської ради. У ній відзначено провідну ролю Станиці ч. 101 в житті української громади. С. Віхар особливо відзначив присутність Джімі і Соні Гаєс, які на цю конвенцію прибули з Гаваїв. Дж. Гаєс – це колишній командир Католицьких Ветеранів при церкві св. Івана Хрестителя, був військовим полоненим в Німеччині й Чехо-Словаччині та є активним в комбатантських організаціях.

Ветерани Дивізії "Галичина" відзначили М. Оґродніка за його працю при плянуванні та будові пам'ятника ветеранам у Воррені.

Ольга Повп пожертвувала 200 дол. на суспільні потреби організації, а Алберта Вейнтінґер обдарувала пам'ятками ген. Когута та його дружину.

Закінчено бенкет молитвою Єпископа Олександра Биковця.

Слідувала забава під звуки оркестри Сильвана Колтика.

(Подано за репортажем С. Віхара)

Василь Горбатюк

ВІДЗНАЧЕНО 50-ТУ РІЧНИЦЮ БОЇВ ПІД БРОДАМИ У МОНТРЕАЛІ

У своїй збірці поезій під заголовком "В чужинних припливах", поет Микола Верес товаришеві з-під Бродів присвячує:

Як в бою до останку відбивали ми танки
Й на прібой ми ішли їм в чоло,
Як в смертельнім віражі у Підгірцях і Княжім
Нас не мало тоді полягло...

Відшуміли події та нехай не радіє
Підлий кат до звитяги свої,
Кров борців кличе далі, воздвига п'єдестали
На нові і діла, і бої.

В історичному календарі збройної боротьби українського народу за свою державу місяць липень став місяцем пам'яти полеглих вояків Дивізії "Галичина", котрі у завзятих і тяжких боях з більшовицькою армією, віддали своє молоде життя на рідних підбрідських полях. На протязі півстоліття дивізійники, де б вони не проживали, кожного року у місяці липні відзначають дні боїв під Бродами.

Відзначаючи у цьому, 1994-му році, 50-ту річницю битви під Бродами на всегромадському форумі, дивізійні відзначення получено з святкуванням Зелених Свят, коли український нарід у своїх молитвах споминає усіх полеглих героїв нації, як також усіх померлих.

В суботу 18 червня о 9-ій годині рано, у церкві Успіння Божої Матері на Розмонті, кол. дивізійник, тепер капелян Станиці Братства, мітрат о. Ярослав Гайманович відправив Службу Божу. Посередині церкви у двох рядах стояли бувші дивізійники в одностроях зі станичним прапором. Після Служби Божої о. Ярослав відправив Панахиду за полеглих під Бродами і померлих членів Монтреальської Станиці Братства. Споминаючи імена померлих, в пам'ять кожного, була засвічена свічка – 53 свічки.

Після Панахиди, в залі тої ж церкви, Станиця влаштувала братські поминки з відповідною програмою.

У зелено-святочному неділю члени Станиці Братства в одностроях, з прапором, взяли участь в поході на цвинтарі до Пам'ятника полеглим, де священики відправили Панахиду над символічною могилою.

На місцях свойого буття вони включилися у вир громадського життя і спрямували свою працю у боротьбу за ті самі ідеали, за які боролися на фронтах зі зброєю в руках.

У Монтреалі не має ні одної організації чи парафії, в проводі якої не було б бувшого дивізійника. Щоправда, з причини похилого віку, їхня праця уже сповільняється, але вояцький бадьорий дух їх не покидає.

Щоб пам'ятати про бої під Бродами, дозволю собі зацитувати слова з вірша Василя Дубини "Пісня про Броди":

За землю, свободу, за волю народу
Полягли за рідний, окрадений край,
Пам'ятай народе, бойові походи,
І Броди до віку в серцях зберігай.

ЗЕЛЕНО-СВЯТОЧНА ПАНАХИДА В ТОРОНТІ

В неділю Зелених Свят, 19-го червня, на цвинтарі св. Володимира в Оквіл, біля пам'ятника Слави УПА, відслужено Панахиду за полеглих українських воїнів. На площу зорганізовано в одностроях і з своїми прапорами вмаршували ветерани українських армій. Прибуло теж і багато громадян з Торонта і околиці взяти участь у цьому соборному поклоні героям нашої минувшини. Панахиду відправили митрополит Стернюк з України, владики Ізидор і Юрій в сослуженні багатьох священників обох наших церков.

Хоч Панахида була соборна за всіх упавших українських воїнів, наш дорогий гість не міг оминути пам'ятника полеглим воїнам 1-ої УД УНА на дивізійній секції цвинтаря. Тут відправлено ще одну Панахиду.

Зліва: владика Юрій, митрополит Володимир Стернюк, владика Ізидор.

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАНИЦІ В ЕДМОНТОНІ

Довгоочікувана проголошена незалежність України, а дальше потвердження її референдумом мали вплив на життя і діяльність нашої Станиці. Піднесення на дусі та зацікавлення подіями в Україні позначились на всіх членах. Деякі побратими, які ніколи не сподівалися побачити рідний край, не ждали навіть на наш 50-літній ювілей, але поїхали в Україну скоріше. Перший раз після майже півстоліття вибралися в турне на святкування 50-ліття УПА учасник брідської баталії Б. Небожук, і П. Дацьків, з дружинами. Того ж року відвідали Україну: голова станиці М. Кучер, М. Блавацький, П. Бойків, М. Зубрицький, М. Свистун і П. Ґулька. Зворушливим було для Б. Небожука і М. Зубрицького звидіти місця брідського оточення, з якого їм пощастило вийти раненими, але живими.

В 1993 році на святкування 50-ліття Дивізії з нашої Станиці знову вибрались чотири в турне з Торонта: Б. Небожук, Р. Дринич, В. Бойко, П. Косик; приватно: М. Кучер, Р. Чучман, М. Блавацький, І. Максимів, Духній, М. Боднарук. Всі брали участь у святкуваннях дивізійників у Львові, деякі в Ясенові, а М. Кучер, Б. Небожук, Р. Дринич та В. Бойко у Києві. З відвідин рідного краю всі були вдоволені, не зважаючи на велику спеку в 1992-ім році та деякі невигоди в готелях та в часі подорожі.

У травні 1993-го року в Едмонтоні на показі повітряних сил були два винищувачі з України під проводом ген. Я. Скалька, всіх 18 чоловік. Ними поінтересувались члени управи Станиці, а голова М. Кучер та М. Блавацький допомогли гостям оглянути місто та околицю. Довідавшись, що гості з України опинилися тут без грошей, М. Кучер провів у Станиці збірку, яка дала 2885 дол., з яких усім гостям дано по 100 дол. та закуплено деякі речі.

У тому ж році в Едмонтоні проходила велика допомогова акція для України під назвою "На здоров'я", для якої наша Станиця зібрала 7850 дол. Голова Станиці М. Кучер, П. Дацьків та П. Бойків мали відповідальні завдання в цій акції, а багато побратимів помагали в пакуванні та виснлці зібраних речей. Крім кількох щорічних збірок, Станиця провела також збірку на закуп амбасади України в Оттаві, яка дала 7850 дол.

Щорічно наша Станиця відзначає річницю брідської битви панахидою та часто доповіддю. 50-ліття творення Дивізії Станиця відсвяткувала вдалим концертом у часі свята Покрови, 17 жовтня 1993 року. Святковий концерт розпочав своїм словом голова М. Кучер. Дальше слідували пісні двох едмонтонських хорів: "Верховина" та чоловічого хору "Дніпро", пісні солістки Олі Федеркевич, доньки дивізійника. В програмі концерту була дуже вдала доповідь побратима д-ра П. Саварина та речитація і деклямація артистки Ірини Завадської.

Едмонтонська Станиця тепер має коло 55 членів, управа Станиці є перевибирана кожного року без великих змін з її довголітнім головою М. Кучером. Члени Станиці інтересуються подіями в Україні та діяльністю Братства дивізійників в Україні. Зі Львова прийшла вістка, що Галицьке Братство Дивізійників споряджує між Ясенівцями і Ляцьким (тепер Червоне)

дивізійний цвинтар, де уже переховують кості полеглих дивізійників, а збудований там пам'ятник інформуватиме про події з-перед півстоліття.

Місце це повинно стати пантеоном нашої боротьби і нашої слави. Дай Боже, щоб вже ніколи не прийшло до руйнування пам'ятників нашої боротьби та щоб ґарантом цього стала та незалежна Україна, за яку ішла вся боротьба і за яку зложено стільки жертв.

Богдан Небожук

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ В ГАМІЛЬТОНІ

Загальні збори Станиці відбулися в суботу, 28 травня 1994 р., в залі церкви св. Духа, при участи 20 чл. Загальні Збори відкрив уступаючий голова Зенон Кобилянський. Вшановано пам'ять померлих членів однохвилинною мовчанкою. На внесок Б. Садівського, вибрано Президію Зборів в особах: інж. Роман Стахів – голова, Іван Домарадзький – секретар, а до почесноюї президії покликано о. мітр. Романа Ганкевича – капеляна Станиці. За пророблену працю в діловому році перший звітував секретар Богдан Садівський, який обширно представив діяльність за минулий рік та рівно-часно відмітив велику втрату активних членів Станиці, що відійшли від нас: Іван Бойко, Ярослав Сачик, Григорій Попилишин, Степан Трескот і Степан Телепчук.

За скарбника звітував Роман Гнатишак, за КУК і Суспільну Опіку – Степан Кучабський, який з Іваном Дубецьким відвідували хворих по домах і шпиталях. Представник до ССУК, Петро Антонишин, у своїм звіті подав про висилку пачок на Україну та фінансову допомогу потребуючим. Зенон Кобилянський, довголітній голова Станиці, обширно представив діяльність за минулий рік і зазначив, що той рік був вийнятковий, бо був роком відзначення 50-ліття дивізії. Рік-річно наша Станиця бере організовану участь у Великодніх обрядах, на Зелені Свята, у відзначенні річниці бою під Бродами та з прапорами на панахидах. Станиця провела збірку на охорону вояцьких могил, збірку-коляду на фонд українських воєнних інвалідів та збіркову акцію на вибори до Верховної Ради.

За Контрольну Комісію звітував І. Домарадзький, що вона провірила діловодство скарбника, все є в найкращому порядку, та внесла пропозицію на схвалення абсолюторії уступаючій Управі. На внесок Номінаційної Комісії, перевибрано Управу з малими змінами:

Голова – З. Кобилянський, заступник голови – Р. Бучинський, секретар – Богдан Садівський, касир – Роман Гнатишак, імпрезований реф. – Волод. Беднарський і Василь Барчук, архів і документація – Петро Кицінський, І. Дубецький. Члени: Р. Стахів, М. Рубашевський, Р. Дусанівський, М. Грицак, М. Дашко, С. Волошанський, М. Кульчицький, М. Маргаль, С. Рубашевський.

Контрольна комісія: І. Домарадзький, Я. Кульчицький, П. Середа. Товариський Суд: П. Антонишин, Т. Бомайба, З. Завадський. Прапороносці: Р. Бучинський, Б. Садівський, Р. Гнатишак і заст. Роман Дусанівський.

Капелян Станиці – отець мітрат Роман Ганкевич.

Б. Садівський, секретар

ПОСВЯЧЕНО ПАМ'ЯТНИК ВОЇНАМ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ В ФІЛЯДЕЛЬФІЇ

В неділю, 5 червня ц.р., на цвинтарі Української Католицької Катедри Пресвятої Марії у Факс-Чейзі, відбулося урочисте посвячення головного пам'ятника. Довершив їх митрополит Стефан Сулик в асисті о. прелата Михайла Федоровича, о. мітрата д-ра Івана Біланича, капеляна Братства кол. вояків 1 УД УНА о. Богдана Левицького, о. Романа Панькова та від Української Православної Катедри о. протопрезвітера Франка Істочина.

Пам'ятник, у 50-ту річницю боїв під Бродами, здвигнено на участку цвинтаря, призначеному в 1993 році, у 50-ліття Дивізії, на комбатантський цвинтар колишнім воякам 1-ої УД УНА, який має 86 похоронних площ, уже частково заповнених.

Пам'ятник воїнам за волю України посв'ячують (від права): о. протопрезвітер Франко Істочин, о. прелат Михайло Федорович, о. Богдан Левицький, митрополит Стефан Сулик, о. мітрат д-р Іван Біланич і о. Роман Паньків (за пам'ятником).

Пам'ятники полеглим воякам 1-ої УД побудовано дотепер в місцевостях боїв Дивізії в Австрії і в деяких осередках еміґрації. В Україні біля Бродів на горі Жбир відкрито такий пам'ятник два роки тому, але ворог по-варварськи його знищив. Тепер на полях прориву Дивізії з оточення 1944 року відбуваються перепоховання порозкиданих стрілецьких могил на цвинтар-меморіял між селами Червоне і Ясенівці, і влітку ц. р. посвячено пам'ятний камінь.

У посв'яченні, крім дивізійників з Філядельфії, які стояли у виструнчених лавах, взяли участь також представники КУ Братства Дивізійників, Братства Охорони Воєнних могил "Броди-Лев", Станиць Брат-ства в Нью-Йорку, Ньюарку, Лігайтоні, Об'єднання кол. вояків УПА і Американські Ветерани. Після церемонії посвячення подяку отцям зложив від Станиці Братства Володимир Зуляк. Свято продовжувалось в залі Українсь-кого Освітньо-Культурного Центру. Програмою цієї зустрічі проводив Іван Скіра.

Після молитви і мовчанки в пошану полеглим дивізійникам 50 років тому під Бродами і на інших полях боїв, слово виголосив митрополит Стефан Сулик. Вірш поетеси Божемської "Дотик Пречистої" прочитала артистка українських театрів пані Марія Лисяк. З коротким відміченням виступали ще побратими: д-р Ярослав Качай, Богдан Ясінський, Михайло Білик і Олександер Соловій. Голова Крайової Управи Осип Голинський зробив начерк завдань Братства під сучасну пору. Відповідними спогадами поділились з присутніми о. мітрат д-р Іван Біланич, приятель дивізійників ще із часу полону в Італії, та дивізійний капелян о. Богдан Левицький.

Усіма справами щодо спорядження цвинтаря і пам'ятника ще від 1987 року займалась ділова комісія Станиці Братства у Філядельфії під головуванням Богдана Артимишина в складі: Михайло Білик, Михайло Гись, Володимир Зуляк і Зенон Завадович.

Пам'ятник уфундувало Братство Охорони Воєнних могил "Броди-Лев", якого голова Кирило Григорович був присутній на посвяченні, а каменярські роботи виконала фірма "Тревіс Меморіяліс" з Філядельфії.

Спорядженим пам'ятником і вояцьким цвинтарем колишні дивізійники залишають відповідну історичну пам'ятку про місця свого проживання і діяльности в Америці, а в основному відмічують безперервну боротьбу за свою державу під час другої світової війни.

Іван Скіра

ПРЕСОВИЙ ФОНД "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"
В часі від 1 червня до 31 серпня 1994 р.

Станиця Братства к. вояків 1 УД УНА – Філядельфія, в пам'ять покійного побратима Романа Клоса, замість квітів на могилу члени Станиці Братства та близькі приятелі зложили на прес-фонд: по дол. 50.00: Дружина покійного Романа – Анна Клос, Слава і Мирон Білас і Роман Кобрин, по дол. 25.00: Ярослав Качай, Петро Кондрат, Теофіля і Богдан Артишин, Іванна Мазурок, Тося Мельничук і Володимир Романів, по дол. 20.00: Теодор Рак, Володимир Сімків, Евген Шкільник, Ліда і Зенон Завадович, Анна Борис, Христина Масюк, Марта Турчин, Теодор Крочак, Ігор Пак, Віра Пак, Іван Скіра, Евгенія Ґардецька, родина Костюків, Віра Левицька і Михайло Ковальчин, по дол. 10.00: Олег Лисяк, Михайло Гись, Михайло Кузьма, Іван Рихвицький, Володимир Зуляк, Ярослав Добровольський, Ярослав Лучанко, Олександер Луцький, Володимир Мацієвич, Григорій Колибабюк, Дарія Завадович, Методій Борецький, Едвард Завадівський, Володимир Казанівський, Сидір Новаківський, Мирослав Гельо, Іван Свора, Василь Загасайло, Михайло Білик, Микола Бойчук, Михайло Ґнип і Петро Гурський разом $920.00

Станиця Братства к. Вояків 1-ої УД УНА в Нью Гейвен із збірки в пам'ять померлого побратима Корнеля Крсховецького $300.00

Станиця Братства к. вояків 1 УД УНА Вінніпеґ із збірки в пам'ять побратима Івана Нестора (30.5. 1994) $145.00

Станиця Братства 1 УД УНА в Нюарку, в пам'ять померлого довголітнього члена Володимира Коверка (16. 8. 1992 – 8. 6. 1994) $160.00

Додатково одержали в пам'ять св. п. Володимира Коверка від Орисі і Ярослава Гусак з Рочсстер Гіллс дол. 50.00 і від Віри Яворської з Норт Порт дол. 15.00 разом $65.00

Станиця Братства к. Вояків 1-ої УД УНА, Клівленд, із збірки в пам'ять св. п. Андрія Вільшанського, пожертви зложили дивізійники: д-р М. Павлишин 25.00, та по дол. 10.00: І. Рудсиський, М. Трач, С. Кріслатий, В. Швед, М. Теслюк, С. Луців, М. Василишин і Іванна Шкарупа (вдова по старшині дивізії). Пожертви від вояків УПА: С. Хома (вдова по старшині УПА) дол. 20.00, по дол. 10.00: Р. Швець, М. Охрін, О. Фаріян, по дол. 5.00: І. Оліяр, Я. Лящук, Д. Мозіль і П. Дмитрик разом $175.00

Станиця Братства к. Вояків 1-ої УД УНА, Вінніпеґ, із збірки в пам'ять побратима св. п. Петра Батога $75.00

Стефа Логін-Телепчук, Гамільтон, в пам'ять померлого мужа св. п. Стефана $50.00

Евген Шипайло з дружиною Володимирою – Ратерфорд, замість квітів на свіжу могилу шваґра Зенона Козака складають $50.00

Андрій Гавірко, Евген Лагодинський і Роман Старосольський з Англії, замість квітів на могилу померлого в Україні побратима Петра Маслія $60.00

Петро Тучапець – Міннеаполіс, в пам'ять друга св. п. Пстра Батога $25.00

Андрій Фурґала – Англія, в пам'ять св. п. сот. Володимира Козака, $24.80

Святослав Василько – Англія, в пам'ять друзів Богдана Дусановського і Петра Маслія $20.70

Роман Старосольськнй – Англія, в пам'ять померлого в Україні побратима Мнрона Кузнча (11. 11. 1923 – 21. 4. 1994) $20.70
Роман Піх – Торонто 200.00
по дол. 50.00: Рідна Школа ім. Шашкевнча, Вінніпеґ і Іван Козачок, Монтреал разом $100.00
Степан Горлач – Торонто $40.00
по дол. 25.00: Ярослав Тріска – Еспанія і Мнкола Бурда, Сан Снтн, Арізона разом $50.00
по дол. 10.00: Василь Корж – Товсон, Мд., Оксана Мазяр – Филнп Бур, Евген Михалів – Бетлегем разом $30.00
Роман Круцько – Австралія $20.00
Евген Стахів – Австралія $16.50
Степан Чучук – Чікаґо $16.40
Остап Зенюк – Сілвер Спрінґ $13.60
М. Атаманюк – Англія $8.13
Володнмнр Папірчук – Калґарн $7.80
Юліян Чорній – Чікаґо $6.00
по дол. 6.06: В. Рівннй і В. Кінаш, обндва з Англії, разом $12.12
по дол. 5.00: Роман Дощин – Ст. Кетериннс, Наталія Галушка – Ставфнл, Роман Хоміцькнй – Садбурн разом $15.00
О. Чуйко – Англія $4.00

РАЗОМ $2,530.75

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам Приятелям і Друзям свв. п. Романа Клоса, Корнеля Креховецького, Івана Нестора, Володимира Коверка, Андрія Вільшанського, Петра Батога, Стефана Телепчука, Зенона Козака, Петра Маслія, Богдана Дусанівського, Мирона Кузича і Володимира Козака.

Дякуємо Управам Станиць за ініціятивн та збірщнкам за труд. Проснмо і в будучому не забувати про наші потреби.

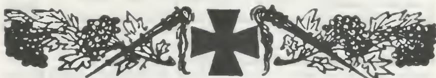
Адміністрація журналу "Вісті Комбатанта"

БРАТСТВО ОХОРОНИ ВОЄННИХ МОГИЛ

"БРОДИ-ЛЕВ"

У пам'ять бл. п. Стефанії Боднар, Амстердам, Н., Й.: по 20.00 дол. Родина Крупи, Володимир Гнатківський, по 10.00 дол. Богдан Наугольник, Ярослав Дудиш, Мирослав Юрчук, Ярослав Римар, по 5.00 дол. Роза Старк Разом 85.00 дол.

У пам'ять старшини 1 УД УНА Маріяна Пасічинського, що поліг під Бродами сестра Ірена Левицька та брат в Австралії 50 дол.

Ті, що відійшли

ПЕТРО БАТІГ
***6. VI. 1922 -- +5. VII.1994**

Петро Батіг, член Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА у Вінніпегу, відійшов у вічність після довгої недуги. Покійний Петро народився у с. Завадів, Яворівського повіту. Залишив сестру Еву та брата Григорія із їхніми родинами та кузенів у Канаді.

Виростав та ходив до школи у рідному селі, помагаючи на господарці своїм батькам. Належав до т-ва "Луг", належав до звена ОУН. Вже тоді очі молодого юнака звернені були на Захід, бо для надходячих часів – комуністичного терору – не було для нього місця. Були різні можливості, але він вступив до української дивізії. Після довгого вишколу опинився у боях під Бродами в 1944 р. Після щасливого прориву Петро дальше йшов шляхом дивізійних змагань через Словаччину, Словенію аж до закінчення війни в травні 1945 р. Перебувши полон та звільнення у 1947 р., прибув до Канади. Працював "С.П.Р." аж до пенсії.

Він був членом Катедри св. Володимира та Ольги, Братства дивізійників, де був прапороносцем, членом т-ва "Рідна школа" ім. М. Шашкевича, ревним покровителем спортового клюбу копаного м'яча при Інституті Просвіта, якому помагав морально та фінансово. Був жертвенним меценатом фундації ім. Т. Шевченка, щирим жертводавцем т-ва Культури і Освіти, членом КУК. Жертвував на українські програми.

Заупокійну панахиду відправив о. мітр. С. Їжик, станичний капелян, в асисті диякона о. М Воробія. Співав мужеський хор. У проповіді о. мітр. С. Їжик підкреслив патріотизм та охоту йти у бій за волю Батьківщини. Наступного дня відправлено заупокійну Службу Божу у місцевій Катедрі із о. Яр. Радкевичем та о. мітр. С. Їжиком. У своїй проповіді о. Яр. Радкевич підкреслював відданість та любов Петра до Батьківщини. Прапороносці із Станиці під керуванням Д. Іванчука від початку до закінчення відправ звеличали похорони покійного. Похоронено Петра на цвинтарі "Всіх Святих". Над могилою попрощав його станичний П. Музика, а під звуки сурми віддано останній салют українському воїнові.

Поминальною тризною, яку зорганізували Братство дивізійників і од-

иосельчанка Савка, провадив Олесь Загорода, а прощальні слова сказав о. мітр. С. Їжик. Згадували покійиого В. Кухарський – від спортової дружини, від Братства Дивізійників та "Рідиої Школи" ім. М. Шашкевича, його кузени та Петрів односелець П. Тучанець.

Проведеио збірку, яка принесла 150 дол., що розділено на "Вісті Комбатанта", иа "Поступ" по 75 дол.

Станиця Братства Дивізійників, Вінніпеґ

ЯРОСЛАВ ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ
24. IV. 1914 -- 24 III. 1944

Далеко від Золотого Поділля відійшов у вічність бувший вояк 1-ої Української Дивізії УНА, члси Станиці Дивізійників у Лігайотоні, Ярослав Цсгельський.

Уродженець Тернопільської землі в родині професора гімиазії закінчує сердню освіту у Териополі та вписується на вищі студії до Політехиіки у Львові. На жаль, воєнна заверуха 2-ої світової війни перериває його пляни і бажання. Тисячі молодих свідомих юнаків голосяться до Української Дивізії "Галичина", яка твориться в той час, тому Ярослав, не закінчивши студій, стає вояком Дивізії. Пройшов усі етапи воєниого життя, щасливо пережив усі лихоліття фронтових боїв, а по закінченні війни деякий час перебув у полоиі. По звільнениі залишився у Баварії (Німеччииа). Одружується і еміґрує до Амсрики.

Не знаю, чи покійний Славко мав коли-иебудь час на відпочинок, бо, маючи так багато заінтсресуваиь, хотів їх використати як для свого власиого задоволеиия, так і для громади. Якщо ми говоримо, що пам'ять про людину пeрсходила з роду в рід, то це у вслекій мірі відиоситься до Славка Цегельського, бо всі картиии, які він створив своїм иадзвичайним хистом, а які окрашують стіни багатьох домів, залишать довготривалу пам'ять про иього. Бог обдарував його різиими талантами, був иадзвичайно працьовитим, добросердечиим, готовий простягнути свою добрячу руку тим усім, що просили допомоги чи поради.

Чесно пройшов Славко крізь життя цього світа, гідно і достойно виконав свій обов'язок супроти своєї родини, радів, що доля дозволила йому дожити часу проголошеиня самостійиости Української держави; за иеї віи змагався і готовий був віддати своє життя. З великим жалем та скорботою прощаємо иашого Побратима по зброї від друзів, приятелів та Стаииці 1-ої Української Дивізії УНА в Лігайтоні. Віи був її примірним члеиом, секретарем та головою, присвятив Станиці багато праці та уваги.

Володимир Зуляк
Стаииця Дивізійників у Лігвйтоні

РОМАН КЛОС

Відійшов після довгої і важкої недуги, без нарікань, зразковий член української Філядельфійської громади Роман Клос.

Він довголітній голова станиці Б-ва кол. вояків 1-ої УД УНА, бувший голова і заступник голови Суспільної Служби Комбатантів. Тактовний у повсідінці і мило бачений у кожному товаристві, релігійний та добрий християнин, великий педант та любитель книжки, збирав рідкісні статті та публікації про нашу визвольну боротьбу. Брав участь у всіх імпрезах нашої станиці та був почесним прапороносцем у посвяченні станичного прапора. Був добрим сином, котрий віддано опікувався своїми батьками.

Одинокий син, одним з перших зі Судової Вишні вступив до дивізії "Галичина".

Прощав від членів станиці, управи Суспільної Служби Комбатантів, приятелів свого близького товариша і побратима по зброї Ярослав Качай, висловлюючи дружині Наді і синам Адріянові і Маркові з родинами щирі співчуття.

У похоронних відправах Філядельфійська станиця взяла участь з прапором. Над гробом прощав покійного Романа Михайло Білик, а на поминках промовляв Роман Кобрин, довголітній і близький приятель покійного.

В пам'ять покійного бл. п. Романа Клоса зібрано на видавничий Фонд "Вістей Комбатанта" суму 920 дол.

Ярослав Качай

ХОР. КОРНЕЛЬ КРЕХОВЕЦЬКИЙ
***24. VII. 1924 – +15. VI. 1994**

Жне косар, не спочиває.
Ні на кого не вважає,
Хоч і не проси...

У Нью-Гейвен, Конн., по довгій недузі, відійшов на вічний спочинок хор. Корнель Креховецький. Покійний народився в Станківцях в Галичині,

ходив до гімназії в Бучачі, а відтак перессслився до Львова, дс закінчив фахову тсхнічну школу в 1943 р.

Зголосився до Дивізії "Галичина".

Рскрутський вишкіл пройшов у Гайдсляґрі, підстаршинський у Брні, на Чсхо-Словаччині, а старшинський в Мсрхінґсн у Франції. Після війни пербував у полоні в Белярії і Ріміні, Італія. В 1949 р. виїхав до Амсрики, де замсшкав в Нью-Гсйвен, Конн. Спочатку працював фізично, згодом, маючи фахову тсхнічну підготовку, почав працювати крсслярсм, а зчасом, став завідуючим крсслярського відділу.

У 1966 р. Крсховецький був одним із ініціяторів заснування Станиці Братства кол. Вояків 1-шої УД УНА в Нью-Гсйвсн. В роках 1978-1983 був головою Станиці.

Друзі відправили покійного на цвинтар св. Марії в Гемдсн, Конн. Від Станиці Братства Нью-Гсйвсн-Бріджпорт, Конн, і Станиці Гартфорд, Конн, попрощав його проф. Іван Телюк, голова Станиці Нью-Гсйвен-Бріджпорт, Конн.

І. Телюк

ХОР. ЗЕНОН КОЗАК
*8. X. 1924 -- +5. IV. 1994

Зснон Козак народився в м. Долина (біля Стрия) в Галичині. Мав дві ссстри і молодшого брата. В Долині він провів свої молодсчі літа, закінчив народню школу, а потім гімназію.

До дивізії "Галичина" зголосився після її проголошення вссною 1943 року, і 18 липня виїхав зі Львова на вишкіл з першим транспортом добровольців до Брна, Чехія. Рекрутський вишкіл пройшов у Гайделяґрі, підстаршинський (піхоти) в Радольфцелю, а старшинський в Кіншляґу (біля Праги, Чехія), і по його закінченню одержав ступінь хорунжого.

На фронті в Австрії був приділсний до 3-ої сотні 1-го батальйону 31-го полку, брав участь в боях за Штраднср Когель, потім на лінії фронту Ґляйхенберґ-Гохштеттен, дс 19.04.1945 був ранений і опинився в шпиталі. Лікарі хотіли навіть ампутувати йому ногу, але рішучий його спротив, а навіть погроза пістолею, вирятували його від ампутації, ногу залишили й вилікували. Зі шпиталю Зснко попав до американського полону в Австрії. В 1947 р. переїхав з групою полонсних спершу до табору в Дахав, потім до Лянґвассер в Німеччині, звідки 21.11.1947 р. був звільнений.

Після звільнення з полону працював в таборах біженців у Регенсбурзі і Новому Ульмі. Коли в 1949-50 рр. організується в Німсччині Братство кол. вояків 1-ої УД УНА, Зснко стає активним членом станиць Братства в Реґенсбурзі, Новому Ульмі, Клянкеці, а переїхавши в 1952 р. до Америки, в станицях в Нью-Йорку і Нюарку.

В 1950 р. одружується з Лідою Дсрсш, два роки пізніше еміґрує до

Амсрики і посслюється в Ратсрфорді (Нью-Джсрзі). В них народжується дочка Христя і син Андрій.

Дожнв він часу колн ціль, за яку боровся в Днвізії, здійснилася і Україна стала самостійною державою, алс відвідатн її йому вжс не пощастило, нсвмолима нсдуга пістряка скосила його життя.

Від побратимів-дивізійників прощав Зснка його ссрдсчний друг Іван Скіра. Його тіло поховано в понсділок 11. 04. 1994 р. на цвинтарі св. Андрія Псрвозванного в С. Бавнд-Бруку під слова пісні "Видиш, братс мій".

Покійний Зснко був працьовитий, скромний, товариськнй, за що його всі любили і шанували. Залишив у смутку дружину Ліду, дочку Христю з мужсм і внучкою Іриною, сина Андрія з дружиною і дві ссстри в Польщі.

Замість квітів на могилу покійного зібрано 1.230 дол. на Суспільну Службу Комбатантів і 1.235 дол. на Український Музсй в Нью-Йорку.

Е. Шипайло

ІНЖ. ПЕТРО МАСЛІЙ
***5. V. 1926 -- +1. VI. 1994**

Уроджснсць Рогатнниинн, був учнсм рогатинської гімназії. В Ріміні склав матуральні іспити. Юнаком в 1944 році голоснться до дивізії "Галичина" і з нею проходить всєь бойовий шлях, аж до полону в Італії. В Ріміні був члсном футбольної команди.

Після псрсїзду в 1947 році до Англії, в таборі військовополонснних ч. 80 Горблінґ, він знову включився до таборової футбольної команди. Наша одинадцятка виходила псрсможцем з майже усіх змагань, чим здобула собі симпатії та признання. Після звільнсння з полону ця команда увійшла до льокальної футбольної ліґи під назвою "Юкраїнсн Юнайтсд". У цсй самий час чоловічий хор, під батутою Всеволода Будного, і

балст, якого він був члсном від псрших днів полону в Англії, псрсїхав до Скунтгорпа, і Пстрові прийшлося сидітн на двох стільцях. В суботи їхав 70 миль грати в "Юкраїнсн Юнайтсд", а в неділі псрепаковувати валізку і їхати з хором в популярнзації української пісні. Покійний мав гарний приємний голос, ентузіязму до пісні йому не бракувало. Фактично там, дс була пісня був Пстро, а де був Пстро там була пісня. Після самоліквідації обох колективів він залншився в Скунтгорпі.

Вечірніми курсами піднімає свою профссію, і в останній час працював головним електричним інструктором на великій сталевій фабриці. Маючи творчий талант і любов до культури він організував хорову і танцювальну групи з участю обндвох його дочок, а також поклав основн в організації місцсвої української громади.

Після проголошення самостійности України він річно їде туди, відвідує культурні й навчальні інституції і

старається прийти з поміччю у вивченні англійської мови.

Як бувший футболіст, з гордістю чванився, що йому пощастило стати першим еміґрантом на реєсторі членів київського "Динамо".

Остання поїздка в Україну, яка мала продовжуватися ще один місяць, на жаль, увірвалася. Удар серця забрав від нас Петра – життерадісну і глибоко релігійну людину.

Його одвертий і товариський характер придбав йому по всій Україні багато приятелів, друзів і знайомих.

За його волею, поховали покійного Петра у родинному селі, при гробах його батьків.

Його дружині Маріянні, дочкам Анні і Петрині, онукам Павлові і Хрістоперу, які не мали змоги бути на його похороні, висловлюємо наші найщиріші співчуття.

Друзі

МИКОЛА СЕМАНИШИН
***13. VII. 1920 -- +27. IV. 1994**

Народився в с. Верб'ятин, Бучацького району. Вже юнаком включився в молодіжно-виховні організації. Пішов на курси, щоб і самому стати виховником у спортивно-виховному товаристві "Луг". Ще перед війною включається в політичне життя в рядах ОУН.

1944 р. вступив в ряди Дивізії. Проходить вишкіл і приділений до гарматного полку, проходить всю епопею Дивізії – Словаччина, Австрія і Фельдбах. Після закінчення війни опинився в таборах полонених в Італії, а пізніше в Англії, де переходить до цивілля в 1948 р.

По звільненні в Англії працював на військових роботах аж до виїзду до Канади в 1951 р. Поселився спершу в Тандер-Бей, а в 1954 р. переїхав до Судбур. В Судбурах одружився з Юлією Меуш. У 1957 р. сім'я перс'їхала до ЗСА, Нью-Джерзі. В ЗСА належав до Філядельфійської станиці, співав у хорі. В 1988 р. пішов на пенсію і переніс'ся до Кергонксон, біля Союзівки.

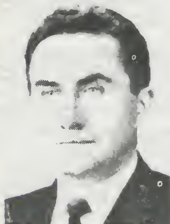
Несподівана смерть стрінула його на Союзівці. Заупокійна панахида була 2-го травня в погребному закладі "Гарністон". На панахиді були прапороносці від станиці Братства дивізійників і УККА, з прапорами. При численній жалібній громаді, поховали його на кладовищу в Кергонксоні, біля його дружини, яка попередила його смерть на чотири роки.

А. Семанишин

ПЕТРО ТАРНАВСЬКИЙ
***12. VII. 1914 -- +29. IV. 1944**

Несподівано упокоївся у Філядельфії невтомний суспільно-громадський і ветеранський активіст, один з останніх членів Об'єднання Бувших Вояків Українців в Америці, член багатьох ор-

ганізацій і голова Управи Суспільної Служби Комбатантів в Америці.

На парастасі прощало покійного Петра багато промовців. Філядельфійська Станиця Б-ва 1-ої УД УНА взяла участь в парастасі з прапором, вшановуючи покійного за його громадську та ветеранську діяльність. Покійний знав майже всіх активних членів Філядельфійської громади і всі знали його, носив зі собою в кишені адреси всіх громадських діячів, і від нього можна було засягнути всі потрібні інформації. Називали його "філядельфійським війтом".

Філядельфійська громада втратила незаступимого і діяльного українського патріота, а дружина Анна доброго мужа.

Суспільна Служба Комбатантів в ЗСА висловлює свої щирі співчуття дружині Анні і родині покійного Петра.

Ярослав Качай
секретар ССК в ЗСА

АНДРІЙ ВІЛЬШАНСЬКИЙ
***8. XII. 1922 -- +5. VII. 1994**

Несподівано помер Андрій Вільшанський, активний член Станиці Братства 1-ої УД УНА, в Клівленді, Парма, Огайо.

Андрій Вільшанський народився в селі Вільховець, на Лемківщині. Народню школу закінчив у свойому селі, яке визначалося високою національною свідомістю та організованістю. Юнаком вступив до ОУН, де пройшов ідеологічні та військові вишколи.

У 1944 році вступив до 1-ої УД УНА. Пройшовши всі військові вишколи, брав участь в боях на фронті під Фельдбахом в Австрії, де був важко поранений. Після закінченням війни перебував у шпиталі, а виздоровівши, поселився у таборі втікачів у "Лєгнер Казерне", в Зальцбурзі, Австрія. Тут включається в громадське життя, а головно в організацію Спілки Української Молоді.

На початку 1950 років переселюється до Америки, жив в різних місцевостях, остаточно у Клівленді та Пармі. Тут стає членом СУМ-у, хору

"Гомін", а згодом хору ім. Т. Шевченка, під батутою проф. Ярослава Барнича. Постійно був членом Станиці Братства, де був активний до останніх днів свойого життя.

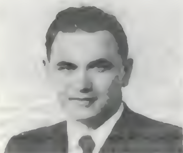
Покійний був одружений та виховав дочку Катрусю, яка одружена і живе в Нью-Йорку.

Покійний Андрій діждався хвилини проголошення незалежности Української Держави, чим був дуже піднесений морально й духовно. Відвідав не тільки свою родину, але проїхав скрізь по Україні.

Відбувся багатолюдний похорон, де в крипті похоронного закладу Колодія-Лазути відправлялися похоронні Богослуження, як також у катедрі св. Йосафата. Похоронений на кладовищі св. Петра й Павла в Пармі. Під час похоронів поминальну проповідь виголосив о. Андрій Гановський, а від Станиці говорив автор цих рядків. На кладовищі побратими-дивізійники й упісти віддали йому останній салют, а пісню "Видиш брате мій", попращали назавжди громадського діяча і побратима зброї.

Семен Крїслатий

ВОЛОДИМИР КОВЕРКО
***16. VIII. 1922 -- +8. VI. 1994**

На Фльориді у Порт Шарльтон залишив наші комбатантські ряди один із кращих членів Станиці Володимир Коверко. Покійний народився у Золочеві, де закінчив народню школу і здобув середню освіту. Був активний у спортових і молодечих організаціїх, а також заанґажований у підпіллю. В 1944 р. вступив до Дивізії. Рекрутський вишкіл пройшов у таборі Ґросс Кіршбавн, біля Вандерн, а коли Дивізія виїхала під Броди, цілий 14-ий запасний полк переїхав до Нойгаммеру. В тому полку, у варстатово-технічній сотні, як шофер постачання, перебув до кінця війни, а опісля в таборі полонених в Ріміні, де далі працював у технічній сотні.

Після звільнення з полону сміґрує до Америки. Працював спочатку на різних роботах, згодом відкрив в Нью-Йорку малу харчівню; переніїся до Нью-Джерзі, до містечка Нью-Брансвік, де успішно провадив харчівню. Належав до кількох організацій та був щедрий на народні цілі, а найбільше цікавило його Братство дивізійників. Не забував про зв'язки, коли напостійно переніїся на Фльориду.

Одружився, сім'я мала гарних дітей і внуків, але на жаль, підупав на здоров'ю.

Похоронено його на цвинтарі "Меморіал ґарденс" у Веніс на Фльориді. Громада Норт-Порту взяла численну участь в похоронних відправах і похороні, бо Коверка всі любили. Стояла почесна стійка дивізійників, а прощав від побратимів д-р Вол. Король.

На фонд дивізійників збірка принесла 600 дол., а на "Вісті комбатанта" 160 дол.

Опечаленій дружині Теодосії, дітям і внукам наше щире вояцьке співчуття.

За Управу Станиці
Василь Пелехатий, секретар

СТЕФАН ВОЛОДИМИР КРИШТАЛОВИЧ
***30. VII. 1920 – +21. IV. 1994**

Стефан Кришталович народився в с. Чорнокінці Малі, Копичинецького повіту, Тернопільського воєвідства, в родині о. Павла та Надії, з дому Боднарук. Гімназію закінчив у Станиславові (Івано-Франківську), згодом студіював медицину у Львові.

В 1944 р. вступив до Української Дивізії, з якою пройшов воєнні дії. Був у полоні в Белярії та Ріміні в Італії. Переїхав до Німеччини, звідки виемігрував до Канади з дружиною Данею.

Важко пережив передчасну смерть своєї дружини у 1984 році і після довгої недуги помер в Торонті.

Родина й товариші пам'ятатимуть лагідного, веселої вдачі Стефка.

Залишив для Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА 1.000 дол. На його нев'янучий вінок родина і приятелі зложили 760 дол. на пресовий фонд "Вістей Комбатанта".

Р.К.

Теодор Марущак
***24. III. 1920 – +15. I. 1994**

Теодор Марущак, колишній підстаршина 1-ої Української Дивізії УНА, народився в ссЛі Бобрівка, Ярославського повіту. Вже з юних літ виховувався в патріотичному дусі, багато читав та найбільше цікавився історією збройних змагань українського народу. Коли творилася українська Дивізія "Галичина", він одним з перших добровільно вступив в її ряди. Пройшов рекрутський вишкіл, а опісля закінчив підстаршинську школу. Брав участь у дивізійній кампанії на Словаччині, Югославії та Австрії. Із закінченням війни попав в американський полон. Звільнений, проживав в одному з таборів біженців в Німеччині, де одружився з Олею Ткач. В 1949 році разом з дружиною Олею та сином Володимиром виїхав до ЗСА та поселився в Ірвінґтоні, стейт Нью-Джерзі.

Покійний, спокійної вдачі, був примірним громадянином української спільноти, активний в громадському та комбатантському житті. Він довголітній член управи Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Ньюарку.

18 січня, в похоронному закладі "Литвин і Литвин" в Юніон, Н. Дж., о. І. Стухляк, ЧНІ, відслужив парастас при співучасті громади та комбатантських організацій з прапорами. Від комбатантських організацій прощальне слово сказав голова КУ-ОбВУА колишній сот. американської армії І. Труш. Похоронні відправи 19 січня, в церкві св. І. Хрестителя, довершив парох о. Ф. Шадяк, ЧНІ. Похоронено Теодора в Бавнд-Бруку. Покійний Теодор залишив у глибокому смутку дружину Олю, сина Володимира з дружиною Іриною, внуків Андреяну і Марка та рідних в Амеериці, Канаді й Україні, котрим висловлюємо щирі співчуття.

Управа Станиці в Нюарку.

МИРОН КУЗИЧ
***11. XI. 1923 -- +21. IV. 1994**

Народжений у с. Язів Новий, Яворів у священичій родині.

З гарматним полком пройшов усі етапи Дивізії, а по звільненні з полку в 1948 р. залишається в Англії. Тут включився в наші громадські організації і ніс дальше ідею, заради якої став дивізійником.

Похоронні відправи на цвинтарі в Петерборов завершив Владика Михайло Кучмяк, ЧНІ (дивізійник), з участю багатьох дивізійників і широкого громадянства.

Покійний Мирон залишив дружину Барбару, 4-ьох дочок, зятів і внуків.

У вояцькій пошані схиляємо голови і прощаємо дорогого друга Мирона.

Друзі дивізійники.

ІВАН НЕСТОР
***30. V. 1924 -- +6. VI. 1994**

У Вінніпегу несподівано помер Іван Нестор, залишивши дружину Теодору, матір Катерину та брата Йосифа з дружиною та його сім'ю. Покійний народився у Червоній Волі, недалеко Ярослава. Середю освіту закінчив у Ярославі. Вступив до Української дивізії. Перебув разом із своїми побратимами фронтові бої та полон в Італії та Англії, звідки переїхав до Канади. З своєю дружиною провадили крамницю з залізними товарами понад 30 літ. Крім цього, Іван був кількакратно головою Т-ва "Рідна Школа" ім. о. М. Шашкевича, в управі Братства Дивізійників та був відданим членом БУК, займаючи провідні позиції, був у дирекції видавничої спілки "Поступ" та її президентом до кінця свого життя. Був членом хорів "Сурма", "Думка" та співав у хорі

"Тисячоліття". Нє жалів матеріяльної помочі, яку висилано на Україну. Братська та лагідна вдача покійного Івана придбала йому багато приятєлів, – тож не дивно, що на Панахиди катєдральний храм був заповнєний. Панахиду відправили 6 священників, а співав хор "Думка". Зворушливу прощальну проповідь виголосив його приятель та капелян Станиці Дивізійників о. мітрат С. Їжик.

Наступного дня Службу Божу відправлєно у храмі св. Володимира та Ольги, де покійний Іван чєрез довгі роки дякував. Отець Я. Радкевич виголосив проповідь. Домовину покійного нєсли та супроваджали його побратими із Братства дивізійників та члени БУК. Похоронено його на цвинтарі "Всіх святих", де попращав покійного М. Романюк, а під звуки сурми віддано останній салют.

Поминальна тризна відбулась у парафіяльній залі, якою вміло провадив О. Загорода. Промовляли члени БУКу, прощали його від Станиці дивізійників та Т-ва "Рідна школа" ім. о. М. Шашкевича. Отець крил. Р. Кисілевський у своїй промові накреслив, що покійний був відданим членом своєї цєркви у котрій спільно працювали.

Всім учасникам похорону подякувала дружина Івана – Теодора.

Проведено збірку на пресу, яка принєсла 290 дол. із чого призначєно на "Поступ" – 142 дол., на "В. К." – 145 дол.

Станиця Братства Дивізійників,
Вінніпеґ

СПИСОК ПОМЕРЛИХ ДИВІЗІЙНИКІВ У МОНТРЕАЛІ

Була Михайло - 31.01.1989
Бородайлюк Дмитро
Баран Павло – 8.12.1990
Баліцький Михайло – 13.01.1975
Баліцький Корнило – 6.01.1994
Білик Михайло
Вівчаровський Дмитро
Гірняк Богдан
Гриник Володимир
Гах Осип
Гуменний Ярослав
Ґенґало Мирослав
Ґоляш Володимир
Дзюба Петро
Захарчук Юліян
Івасюта Володимир – 8.06.1981
Іроденко Василь – 1.04.1981
Канюка Іван
Комарянський Володимир
Ковальчик Іван
Куцах Павло
Мацайло Степан
Мартинюк Михайло
Маєр Степан
Мариняк Михайло
Марків Александер
Мельниченко Василь
Моспан Яків – 26.04.1981
Миколів Йосафат – 28.06.1985
Малиголовка Тадей – 12.10.1989
Несторук Ілля – 3.11.1981
Олеськевич Михайло
Пахолок Іван – 25.06.1981
Парфенюк Петро – 25.07.1986
Петрушевич Роман
Поглод Яків – 24.11.1986
Прихідний Петро – 25.07.1986
Процьків Михайло –29.03.1987
Панчук Богдан Ґордон –20.06.1987
Решітник Михайло
Серватинський Василь – 9.06.1985
Сквирський Остап
Сливинський Любомир – 29.08.1990
Степанців Іван – 28.01.1990
Стоцький Нестор – 31.12.1990
Сенчик Іван – 26.05.1993
Турко Роман
Хабло Михайло
Чубко Михайло
Шульган Володимир – 20.08.1974
Шило Степан – 2.10.1987

Із листів до редакції

СПАРАВЛЕННЯ ПОМИЛКИ

У відділі "Із листів до редакції", в ч. 2, 1994, ст. 127, Володимира Мазяра пропущено один рядок і надруковано: "вірш "Золоті Левики" написала знову ж такн Люба Венглевська, учасниця ансамблю "Оберегн". Має бути: "вірш "Золоті левнкн" (а не "Мої дивізійні левики") написала і речитувала на святкуванні авторка Оксана Мазяр. Люба з "Оберегів" – це знову ж таки Люба Венглевська, учасниця ансамблю "Обереги".

Перепрошуємо пані Любу Мазяр і Володимира Мазяра.

Редакція "ВК"

Дорогі побратими!

У мойому дописі "Дивізійники в УПА", що поміщений у "Вістях Комбатанта" ч. 2, 1994, про побратима Богдана Біласа, учасника боїв під Бродами та борця у рядах УПА , що помер минулого року в Трускавці, згадуючн про рідних, яких покійний залишив у смутку, на мій превеликий жаль, я ненарочно пропустив ім'я його рідного брата, Євгена Біласа, який живе в Етобіко, Канада.

Мого прнятеля Євгена перепрошую за мій недогляд.

Володимир Мотика

Шановний Пане Редакторе!

Хочу подати справлення до мого зауваження, поданого в рубриці "Листи до редакції", в ч. 5-6, 1993 р. У ньому подано положення Бонишина "на захід від Княжого". Має бути "на схід від Княжого". Роблю це, щоб не вносити замішання для тих, хто цими місцевостями цікавляться. Побуваючи вже два рази в цій околиці, я усталив місце мого прориву з оточення та розмовляв з деякими свідками тнх подій. Однн чоловік розповідав: "При прорнві з оточення було багато вбнтих. Було гаряче літо й повітр'я смерділо від розкладених тіл. Тому скоро викопано великі ями, в котрі повкидано побитих, та їх засипано й зрівняно. Люди мовчали, бо боялися про це говорити".

Тепер не відомо, чн всіх їх відшукають.

З побратимськнм прнвітом!

Богдан Небожук

Від редакції: Справою перепоховання й будовою пам'ятників уже займаються. Див. "ВК", ч. 3. 1944.

ЗМІСТ
(закінчення)

ДО ІСТОРІЇ 1-ої УД УНА: НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ У ЛЬВОВІ

ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

ДО 50-ЛІТТЯ УД УНА

ГУМОР І САТИРА

СПОМИНИ

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

УКРАЇНЦІ ПОЗА МЕЖАМИ БАТЬКІВЩИНИ

БРАТСТВО кол. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА

Ті, що відійшли:

Листи до редакції:

Ціна $ 6.00